

БАСАМ САИХ

АДКРЫЙ
Намаз
НАНОЎ

АДКРЫЙ
Намаз
НАНОЎ

БАСАМ САІХ

*Пераклад з арабскай мовы, перагледжаны,
скарочаны варыянт з арабскага арыгінала*

НЭНСІ РОБЕРТС

Пераклад з англійскай
ДАВУД РАДКЕВІЧ

Міжнародны Інстытут
Ісламскай Думкі

2023

Адкрыты намаз наноў (Belarus)

Bassam Saib

Пераклад з арабскай мовы, перагледжаны,

скарочаны варыянт з арабскага арыгінала Нэнсі Робертс

© Міжнародны Інстытут Ісламскай Думкі

1444АН / 2023СЕ

Paperback ISBN - +, !- (% ' !* & '!)

Rediscovering Prayer (Belarus)

Bassam Saib

Translated from the Arabic by Nancy Robert

© The International Institute of Islamic Thought (IIIT)

1437АН / 2016СЕ

Paperback ISBN 978-1-945886-00-3

IIIT

P.O. Box 669

Herndon, VA 20172, USA

www.iiit.org

Пераклад: Давуд Радкевіч

Вокладка: Шіраз Хан

Макет: Гасан Гасанов

Інстытут Інтэграцыі Ведаў

Грузія, Тбілісі, вул. Дадыяні, 7 г.,

Гандлёва-дзелавы цэнтр «Карвасла», А-508

ikiacademy.org

Усе правы ахоўваюцца.

Ніякая частка гэтай кнігі не можа быць праіграна
без пісьмовага дазволу ўладальніка аўтарскіх правоў.

Погляды і меркаванні, выкладзеныя ў дадзенай кнізе, належаць аўтарам і могуць
не супадаць з меркаваннем выдаўца.

Publishing House “UNIVERSAL”

4.A. Politkovskaia st., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 17 22 30; 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ISBN 978-9941-33-626-3

У імя Аллага Літасцівага і Міласэрнага

Гэтая кніга напісана з адзінай мэтай – дзеля задавальнення Усявышняга.

Аўтар просіць усіх, хто чытае гэтыя старонкі, шчодро прапаноўваць каментары, ідэі, меркаванні і выпраўленні, каб наступныя выданні, на якой бы мове яны ні былі, рабіліся багацейшымі, правільнейшымі і больш поўнымі, чым цяперашнія. З гэтай мэтай прапануем напісаць у сувязі з гэтым аўтару: bassamsach@hotmail.com. Калі змены і дапаўненні ўнясуць у кнігу, яны будуць адносіцца да тых, хто іх прапа-наваў, каб яны маглі атрымаць асалоду ад уззелу ў перадачы гэтага пада-рунка іншым.

Змест

ЗМЕСТ.....	4
МАЛІТВА.....	7
1. СУСТРЭЧА З БОГАМ.....	8
2. “ГЭТА ЦЯЖКАЯ СПРАВА ДЛЯ КОЖНАГА”. А ЧАМУ?.....	13
Навошта маліцца?.....	13
3. АД АБАВЯЗКУ ДА ПРЫВІЛЕЯ.....	14
Абавязкі і правы.....	16
4. РАДАСЦЬ АБУДЖЭННЯ ДА РАНІШНЯЙ МАЛІТВЫ.....	17
5. РАДАСЦЬ ЦЯРПЛІВАЙ НАСТОЙЛІВАСЦІ.....	20
Намаз – гэта школа цярплівасці, а цярпенне – школа цывілізацыі.....	21
6. НАВОШТА МЫ МОЛІМСЯ?.....	23
Намаз перапраграмоўвае нас.....	24
7. РЫТМ МАЛІТВЫ І РЫТМ ЖЫЦЦЯ.....	29
8. РАЗНАСТАЙНАСЦЬ: ПЕРШЫ ЎРОК ЦЫВІЛІЗАЦЫІ.....	31
Важнасць разнастайнасці для сціплага шанавання.....	33
Чаму так шмат розных пазіцый і рухаў?.....	34
9. ЗАКЛІК ДА НАМАЗУ І ЯГО ДЗЕСЯЦЬ ЦУДАЎ.....	35
10. ДВА РЫТУАЛЬНЫЯ ЎМЫВАННІ.....	41
11. СУПОЛЬНАЯ МАЛІТВА: КЛЮЧ ДА ПРАГРЭСУ І ЦЫВІЛІЗАЦЫІ.....	44
12. ПЯТНІЧНАЯ ХУТБА (КАЗАНЬ): КУРС РАЗВІЦЦЯ.....	51
Тут мы пачынаем.....	54
13. ПЯЦЬ ЛІНІЙ МАЛІТВЫ.....	58
14. ЧЫРВОНАЯ КНОПКА №1: “БОГ ВЫШЭЙ...”.....	63
15. ЧЫГАННЕ, ДЭКЛАМАЦЫЯ І СПЕВЫ.....	65
16. НОВАЯ МОВА КУР’АНА.....	66

Адкрыў намаз наноў

17. АДКРЫТАЯ МОВА І “ЎРАДЛІВЫЯ ПРАСТОРЫ”	67
18. РОЛЯ ФАЦІХІ	70
У імя Бога, Найлітасцівейшага, Найміласэрнейшага, цяпер і назаўжды!	71
19. ЧЫРВОНАЯ КНОПКА №2: “АДНАМУ ТАБЕ МЫ ПАКЛАНЯЕМСЯ І ДА ЦЯБЕ АДНАГО МЫ ЗВЯРТАЕМСЯ ПА ДАПАМОГУ”	76
“Вядзі нас прамым шляхам...”	78
Падаўжэнне галосных (<i>madd</i>) у суры Фаціха	81
20. ЦЭНТРАЛЬНАЕ МЕСЦА ПАЯСНОГА І ЗЯМНОГА ПАКЛОНУ	82
21. ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 3: “ПРЫВІТАННІ БОГУ”	85
22. ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 4: “МІР НАМ...”	87
23. МАЛЬБА І АСАБІСТАЕ ПАКЛАНЕННЕ	89
24. РАЗЛІК ПРЫБЫТКАЎ І СТРАТ	90
Капштоўнасці, якія вы атрымалі праз малітву	92
Капштоўнасці, якія можна згубіць падчас малітвы	94
25. ХАЙ ЎСЁ ВАША ЖЫЦЦЁ СТАНЕ МАЛІТВАЙ	95

Малітва

О Божа, ты ведаеш, што пры загісе думак, якія з'яўляюцца на гэтых старонках, я імкнуўся толькі да прыняцця Табою і Твайго задавальнення ў вечнасці. Калі я шукаў Цябе словамі майго абмежаванага, нямоглага чалавечага языка, то гэта таму, што я звычайны чалавек, які звяртаецца да звычайных людзей, гэтыя словы – усё, што я маю, недасканалыя і недастатковыя, каб адлюстравць Тваю славу альбо ахапіць Тваю веліч і славу. Такім чынам, калі мой конь спатыкнецца па дарозе, скінуўшы мяне на зямлю, я, прынамсі, упаду на шляху да Цябе. І калі я памыліўся альбо мой язык паслізнуўся, ведай, што ад пачатку да канца маім адзіным жаданнем было дасягнуць ісціны, якой хочаш Ты Сам. Як нам, смяротным людзям усвядоміць глыбіні Тваіх мудрых мэтаў, альбо таямніцы, якія Ты адкрыў Твайму Прароку ^{صلی الله علیه وسلم}¹ у начным Небапэсці², калі ён атрымаў Твой загад выконваць пяць штодзённых намазаў, каштоўнымі скарбамі і таямніцамі якіх ён падзяліўся з намі на зямлі?

О Божа, калі я дасягнуў сваёй мэты, то ўзнагародзь мяне найлепшым, чым Ты надзяляеш Тваіх праведных слуг. І калі ў сваёй думцы, ацэнцы, тлумачэнні альбо выразе я прамахнуўся, імкнучыся перадаць Тваю вялікасць, прагаварыў наспешліва, альбо прыро збіла мяне са шляху Тваёй мудрасці, надзялі мяне, абавіраючыся на тое, што Ты ведаеш, хвалаа Табе за маё жаданне быць асвечаным толькі Тваім кіраўніцтвам і піць з крыніц Тваёй спагады да ўсіх. Ты ёсць і застанешся заўсёды Прабачлівым, Самым Літасцівым, Самым Любячым і Шчодрым, Самым Міласэрным з Міласэрных.

ТОЙ, ХТО ШУКАЕ ПРЫСТАНКУ
Ў ТВАЁЙ БЯЗМЕЖНАЙ ЛАСЦЫ

Басам Саех.

Фаджр, пятніца, 15 Джумада аль-уля, 1436 г.х.

6 САКАВІКА 2015 г.

¹ Лігатура, якая азначае па-арабску “Хай дабраславіць Аллаг яго і надзеліць мірам”. Узвялічванне Прарока Мухамада ў ісламе.

² ар. Мі'радж.

1

СУСТРЭЧА З БОГАМ

“НАМАЗ-МЕНЕДЖМЕНТ?!” – здзіўлена спытаў мой суразмоўца. “Няўжо малітва мае патрэбу ў кіраванні (мэнэджменце)?” Я адказаў: “Возьмем да прыкладу людзей, якія вывучаюць кіраванне бізнесам і фінансамі. Гэта патрэбна ім для таго, каб зрабіць найлепшыя матэрыяльныя ўкладанні, каб рэалізаваць самыя высокія паказчыкі прыбытковасці, нягледзячы на тое, што прыбытак можа быць часовым цягам усяго жыцця. Такім чынам, чаму б і нам не кіраваць нашымі духоўнымі справамі ў адпаведным рэчышчы, гэта значыць – рабіць лепшыя інвестыцыі ў сёгасветнае жыццё, каб атрымаць найбольшы прыбытак на тым свеце, асабліва, калі мы ведаем, што ўзнагароды на тым свеце будуць вечнымі і ніколі не знікнуць? Ці можа быць лепшая інвестыцыя для чалавека, чым асабісты абавязак тыпу намаза (кананічнай малітвы), які закліканы служыць нам на гэтым свеце і на тым?”

Аднойчы ў месяцы Рамадан Саудаўскі студэнцкі клуб у Оксфардзе запрасіў мяне выступіць з лекцыяй напярэдадні заканчэння посту (перад іфтарам). Я прыняў запрашэнне і вырашыў выступіць на тэму “намаз-менеджменту”. І вось я падышоў да трыбуны. У майёй руцэ быў лісток паперы, на якім я вылісаў два аяты з Кур’ана і два выказванні Прарока صلی اللہ علیہ وسلم пра намаз. Прывітаўшыся як звычайна, я разгарнуў лісток паперы і прачытаў яго змесціва так шпарка, што слухачы ледзь маглі зразумець мае словы. За хвіліну я скончыў і рушыў да дзвярэй. Ля выхада я выпаліў: “Прабачце за паспешліваасць, але мяне чакае сустрэча з людзьмі, якія нашмат важней за вас. Бывайце!” Ідучы да дзвярэй, я кінуў краем вока і заўважыў на тварах маіх маўклівых слухачоў сумесь абурэння, разгубленасці, недаверу, крыўды і асуджэння.

Такая рэакцыя цалкам зразумелая з улікам маіх няветлівых паводзін да людзей, з якімі я пагадзіўся сустрэцца. Але калі глянуць далей, якой была б рэакцыя, калі б я паводзіў сябе такім жа чынам у адносінах да Бога?

Праз некалькі секунд я вярнуўся, выбачыўся перад студэнтамі за свае паводзіны і сказаў: “Вы злуецца на мяне? Сапраўды, я паводзіў сябе так раней, і зараз я вярнуўся з прабачэннямі. Але справа ў тым, што мы паводзім сябе так у адносінах да Бога ў сярэднім па

Адкрыў намаз наноў

пяць разоў на дзень, не адчуваючы аніякіх згрызот сумлення і не кажучы ніводнага слова выбачэнняў!”

Якую цудоўную магчымасць, якое мілае спатканне мы прапусцім, калі будзем скупіцца на час, які аддаем Богу і станем выконваць малітву ў той жа спешцы, з якой я звярнуўся да студэнтаў – калі гэта наогул заслугоўвае таго, каб называць гэта малітвай.

Звярніце ўвагу, што я, замест таго, каб чытаць аяты Кур’ана і выказванні Прарока ﷺ па памяці, чытаў іх з аркуша паперы. Але што мае большы ўплыў на слухачоў – чытанне па паперцы ці непасрэдная прамова? Звычайна мы выконваем намаз гэтак сама – нібы чытаем з аркуша паперы, і словы выходзяць з нашых вуснаў, але не з нашых сэрцаў.

Усявышні падарыў нам велізарны падарунак, шыкоўны інвестыцыйны праект на залатым падносе, але мы адптурхнулі яго з пагардай. У выніку мы не маем анічога, акрамя таго, што цалкам прадказальна, а менавіта – непрыняцце, а то і пакаранне, за адказ на гэтакі Божы дар з такой няўдзячнасцю.

Мы павінны ўсвядоміць каштоўнасць гэтага падарунка і навучыць дзяцей такому ўсведамленню. Калі мы хочам, каб нашы дзеці выйшлі за межы простага запамінання і пераймання, ўступіўшы ў шэрагі сапраўдных мысляроў і вынаходнікаў, нам трэба ізноў адкрыць для саміх сябе нашы формы пакланення. Тады мы зможам навучыць нашых дзяцей ладу мыслення, які дапаможа ім наноў адкрыць увесь навакольны свет, у тым ліку зрабіць і мноства дзівосных вынаходніцтваў, якія ёсць у іх распараджэнні.

Я памятаю аднойчы прыканцы 1940-х гадоў, калі я мне было сем-восем гадоў, мама, вяртаючыся дадому з гасцей ад адной сям’і хрысціян у Латакіі, расказвала нам пра нейкае дзіўнае “радыё”, якое іх сын прывёз з Францыі пасля вучобы там. Гэта “радыё”, казал яна, мела спераду акно, праз якое можна было бачыць чалавека, які размаўляў! Я не мог заснуць тую ноч ад хвалявання. Маё дзіцячае ўяўленне малявала небарак-дыктара, якога нейкія злыдні запхнулі ў маленькую скрыначку. Як ім удалося яго туды змясціць? Яны, пэўна, мусілі знайсці кагосьці з дастаткова малюсенькім целам. Але потым мой дзіцячы розум задаўся пытаннем, як ён можа выбрацца, каб пайсці ў прыбіральню? Мноства пытанняў такога роду пераследвалі мяне ўсю ноч. Праз гады я зразумеў, што прылада, пра якую казала мая маці – гэта тэлевізар!

Нашы дзеці жывуць у свеце, поўным тэлевізараў, радыёпрыёмнікаў, смартфонаў, камі’ютараў, айпадаў (планшэтаў), кампакт-дыскаў, спадарожнікаў, самалётаў, аўтамабіляў і іншых выдатных прыладаў.

Басам Саіх

Таму яны рэдка задумваюцца пра тое, наколькі насамрэч гэта вялікія вынаходніцтвы. Яны таксама не думваюць пра веліч людзей, якія іх вынайшлі і распрацавалі, ці пра ўражанні, якія суправаджалі іх першае ўкараненне ў побыт людзей. Мы мусім навучаць нашых дзяцей, каб яны ўсвядомілі веліч гэтых рэчаў, каб адкрыць для іх наноў веліч стварэння, як унутры сябе і вакол іх, так і веліч Бога ў Яго стварэннях. Гэта, у сваю чаргу, прывядзе іх да таго, каб адкрыць наноў сваю рэлігію і яе формы пакланення. Замест таго, каб пакінуць іх пахаванымі пад стамляючым пластом будзённага і звычайнага яны могуць навучыцца панаваць іх наноў, нібы ўпершыню. Многія аяты Кур'ана таксама вучаць нас мастацтву паўторнага адкрыцця:

“[Дабраславёны] Той, хто стварыў сем нябёсаў, аднолькавых адно з адным па дасканаласці: ты не ўбачыш у стварэнні Аллага ніякой неузразнаснасці. І яшчэ раз кінь свой пагляд: ці ўбачыш які-небудзь недахоп? Паглядзі [на яго] яшчэ і яшчэ: [і кожны раз] пагляд твой вернецца раззублёным і стомленым...” (Сура аль-Мульк, 67: 3-4).

“Хіба яны ніколі не бачылі птушак над сабою, якія распраўляюць крылы і складаюць іх? Няхто, акрамя Літасцівага, не трымае іх [у паветры], бо, сапраўды, Ён бачыць усё” (Сура аль-Мульк, 67:19).

“Скажы [тым, хто адмаўляе ісціну]: “Ці думалі вы аб тым, калі ваша вада [якую вы п'еце] знікне пад зямлёй, хто [акрамя Бога] можа даць вам вады з [новых] некаламутных крыніц?” (Сура аль-Мульк 67:30).

Людзі, якія вырасталі з трымценнем і здзіўленнем, натхнёныя стаўленнем Кур'ана да свету, апынуцца ў бясконцым стане “паўторнага адкрыцця”, як саміх сябе, так і навакольнай рэчаіснасці. Як вынік, яны і грамадства будуць атрымліваць асалоду ад пастаяннага стану культуранага і духоўнага росту і развіцця. Штورانіцу нас заклікаюць паглядзець на сябе і навакольны свет новымі вачыма, нібы ўпершыню. Як толькі мы гэта зробім, мы ўбачым, наколькі мы сталі бліжэй да Бога.

Нашы школы, інстытуты і факультэты універсітэтаў сталі сведкамі хуткага распаўсюджвання дысцыплін і навучальных праграм, якія імкнуцца вывучаць лепшыя сродкі кіравання прамысловымі, камерцыйнымі, аграрнымі і будаўнічымі праектамі, а таксама інвеставання ўсяго, што мае патэнцыял дасягнення прыбытку і карысці ў нашым жыцці як дзяржаўнай, так і прыватнай. Але хто калі-небудзь думаў аб увядзенні дысцыпліны або курса навучання, які б быў прысвечаны кіраванню і інвестыцыям у нешта больш каштоўнае,

Адкрыў намаз наноў

больш карыснае, больш трывалае і больш плённае, як у гэтым свеце і ў наступным, чым усё выпэйзганае, а менавіта – нашы розныя формы пакланення і, перш за ўсё, намаз – у сустрэчу з Богам? Насамрэч, такая вобласць даследаванняў будзе садзейнічаць поспеху нашых нядоўгавечных сегасветных спраў.

Намаз займае першае месца сярод розных формаў ісламскага культу, хоць іх усе можна лічыць сегасветнымі інвестыцыямі ў вечнасць. Таму няма нічога дзіўнага, што намаз (своечасовая рытуальная малітва) займае першае месца, апырэджаючы нават загад шанаваць бацькоў.

Абдулла ібн Мас’уд сказаў: “Аднаго разу я спытаў у Пасланца Божага صلی اللہ علیہ وسلم: “Якая справа мілей Богу за іншыя?” Той сказаў: “Выкананне малітваў у належны час”. “А тады што?” “Ушанаванне бацькоў”. “А тады?” “Узел у барацьбе (*джыхад*) дзеля Бога”³.

Большасць з нас мінаюць гэты выдатны хадзіс, не надаючы яму асаблівай увагі. Але калі прыгледзецца, то метад класіфікацыі, калі намаз ставіцца перад ушанаваннем бацькоў і джыхадам, не толькі ілюструе вялікую каштоўнасць намаза, але і паказвае важнасць нашай вернасці бацькам, адказнасці перад грамадствам і ўсім светам. Мы павінны ўшанаваць свет і зрабіць яго лепшым месцам праз барацьбу (*джыхад*) за справядлівасць і правы чалавека. Хоць ідэал гэтага тэрміна надзвычай высакародны, на жаль, у наш час ім шырока злоўжываюць і прадстаўляюць няправільна, прысвойваюць і фальсіфікуюць палітычныя і рэлігійныя групы, каб апраўдаць свае дзікія тэракты і забойствы, у той час як Прарок Іслама صلی اللہ علیہ وسلم быў пасланы толькі як літасць да ўсяго свету.

Намаз, які нашмат лепшы нават за джыхад па значнасці, добрасці і ўзнагародзе – гэта сапраўды патрабуе роздуму. Яго нават апісвае Бог Усемагутны як “*нялёгкаую рэч*” (*کَبِيرَةٌ*) для ўсіх, акрамя тых, хто “*ціплы духам, богабаязны*” (*خَائِعُونَ*). Для такіх людзей намаз не ўяўляе аніякай нагрукі або цяжкасці, бо, з улікам сваёй сціплай пабожнасці, яны лічаць яго крыніцай асалоды, спакою і душэўнага міру, а таксама апорай і абаронай іх жыцця. Пры ўмове імкнення да пабожнасці, абачлівасці, няспешнасці і да цяпення падчас дэкламацыі, рухаў, разважанняў і ўяўленняў, намаз служыць духоўнай школай, якая вучыць верніка цяплівасці, засяроджанасці, увазе, мяккасці, прыняццю іншых і ўменню слухаць іх, супакою, асцярожнасці, свядомаму прыняццю

³ Хадзіс перадаў імам Муслім.

Басам Саіх

рапэнняў, памяркоўнасці, пазбяганню паспешных або крайніх меркаванняў і мудрасці ў зносінах з іншымі людзьмі і жыццёвымі сітуацыямі. Такім чынам, не павінна быць нечаканасцю, што ў некалькіх урыўках Кур’ана Бог Усемагутны звязвае малітву з цяпеннем і вытрымкай:

“Шукайце дапамогі ў цяпенні і малітве. Гэта цяжка справа для кожнага, апрача рахманых душам” (Сура аль-Бакара, 2:45).

“Загадай [о Мухамад] свайму сямейству своечагова маліцца і сам цярліва выконвай намаз” (Сура Таха 20:132).

2

“ГЭТА ЦЯЖКАЯ СПРАВА ДЛЯ КОЖНАГА”. А ЧАМУ?

Навошта маліцца?

Чаму мы павінны адмяніць нашыя сустрэчы, адкласці працу, якую робім, перарваць бізнэс і пакінуць усё астатняе ў пггодзённым жыцці, што б ні здарылася, каб заняцца выкананнем намаза? Чаму Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم вызначыў малітву як фактар, які адрознівае верніка ад няверніка? Чаму менавіта Прарок صلی اللہ علیہ وسلم нагадаў сваёй супольнасці аж да самай сваёй смерці: “Дзеся Бога, не пакідайце намаз!”

Хіба малітва была прызначана мусульманам у якасці пакарання, ці ўсё ж у якасці ўзнагароды? Якія яе аспекты складання, а якія – прыемныя, калі мы наогул знаходзім у яе выкананні задавальненне? Чаму мы молімся менавіта ў пэўныя моманты часу, менавіта гэтымі рухамі цела пэўную колькасць паясных і зямных паклонаў? Чаму мы павінны вымаўляць менавіта гэтыя адмысловыя словы і чытаць гэтыя ўрыўкі з Кур’ану? Чаму малітва існуе ва ўсіх рэлігіях? Як так, што Бог і Яго Пасланец صلی اللہ علیہ وسلم надаюць малітве большае значэнне, чым джыхаду?

Муну прызнацца, што я маліўся пяцьдзсят гадоў, перш чым выявіў, што ў малітве Бог Усемагутны падарыў мне найвялікшае камерцыйнае прадпрыемства, якое можна было б чакаць, і калі б я мудра навучыўся кіраваць і весці справы на гэтым прадпрыемстве, то мог бы збіраць самы багаты ўраджай, атрымліваючы найбольшую асалоду, пра якую можна было б марыць.

Уявіце, што вы выпадкова сталі сведкам бітвы паміж двума купкамі мурашак за малюсенькі кавалачак цукру. Адна мурашка кідаецца на спіну свайго суперніка, другая запускае свае маленькія кішчоры яму ў лапку, каб не даць забраць цукар, трэцяя атакуе таго ці

Адкрыў намаз наноў

іншага нападніка з лагера праціўніка. Вы, верагодна, будзеце стаяць, смеючыся з гэтай своеасаблівай бітвы паміж дзвюма маленькімі арміямі. І за што? За малюсенькі кавалачак цукру, які з пункту гледжання чалавека з’яўляецца зусім драбязой.

Цяпер уявіце, што вы выканалі бездакорную малітву, якая пакінула ў вас адчуванне, нібы бы вас узялі з зямнога царства проста да прастола Божага. Калі вы затым глянеце ўніз на зямны свет з тых вышынь, вы не ўбачыце ў ім штосьці нагэтулькі дробнае, што яго ледзь бачыць няўзброенае вока. Вы б пабачылі, што мізэрны кавалак цукру, з-за якога ваююць мурашы – наша мітуслівае сегасветнае жыццё, і што дурненькія маленькія мурашкі ў іх смяротнай барацьбе за дробачку цукру падобны на вас і любую групу або суполку людзей, з якімі вы ніяк не памірыцеся з-за гэтай драбніцы.

3

А Д А Б А В Я З К У Д А П Р Ы В І Л Е Я

Намаз у нашай ісламскай традыцыі пачаўся як абавязак. Як Прарок صلی اللہ علیہ وسلم, паводле хадзіса, сказаў, што дзяцей трэба заахвочваць маліцца, калі яны дасягнуць дзесяці гадоў⁴. Таксама, Прарок صلی اللہ علیہ وسلم абвясціў: *“Нішто так не вядзе чалавека да нявер’я, як грэбаванне намазам”*⁵. Аднак у ідэале, калі дзеці дасягнуць узросту адрознення [паміж добрым і дрэнным] (каля пяці гадоў), зразумеюць прыроду і дынаміку намаза, яны зразумеюць важнасць гэтай “гарачай лініі” з Богам для сябе, і паняцце “абавязку” паступова зменіцца паняццем “прывілея” альбо “права”.

Пакуль нашы дзеці маленькія, мы павінны прымушаць іх прымаць лекі. Але па меры сталення, яны пераходзяць ад успрымання медыцыны як “хваробы”, якую трэба ператрываць, да разумення яе як права, якім можна карыстацца з радасцю і паніць. Яны пачынаюць разумець, што лекі могуць вярнуць іх здароўе і нават выратаваць іх жыццё.

Уявіце, што вы збіраецеся падпісаць арэнду на вялікі дом. Вы зачараваныя яго прыгажосцю, прасторам, цудоўным месцазнаходжаннем і шыкоўнай мэбляй. Але калі сядзеце дамаўляцца аб арэнднай плаце з арэндадаўцам, ён здзіўляе цябе, кажучы: “Замест арэнднай платы, я патрабую ад вас есці пяць смачных страў у дзень за мой кошт. Вось што я патрабую – ні больш, ні менш”.

⁴ Перадаў імам Ахмад ад ‘Амра б. Шу’айба, яго бацькі і дзеда.

⁵ Перадаў Муслім ад Джабіра б. Абдуллы.

Басам Саіх

Што гэта была б за прапанова! І насамрэч, гэта такая самая прапанова, якую мы атрымалі ад Усемагутнага Бога ўзамен за жыццё на Ягонай зямлі, атрымліваючы асалоду ад яе пчодрых даброт, дапамагаючы засяліць яе і ўладкаваць яе. У гэтым выпадку ці не памыляемся мы, не надаючы нашаму штодзённаму “прыёму ежы [для душы]” час і ўвагу, якія надаем ежы для сілкавання нашых целаў? Чаму мы шкадуем часу на духоўнае харчаванне, які так ахвотна вылучаем на харчаванне фізічнае? Як мяркуеце, які від харчавання для нас важнейшы?

Ці чулі вы вы калі-небудзь пра галоўны прыз, спонсар якога ставіць умовай, што перш чым атрымаць яго, пераможца спачатку павінен прыняць яшчэ адзін прыз? Што гэта за прыз? Прыз, які я маю на ўвазе, – гэта намаз. Мы не атрымаем нашу вялікую ўзнагароду ад Бога, пакуль не атрымаем цудоўны духоўны прыз, які Ён даў нам, атрымліваючы асалоду ад яго выканання як права і прывілея, а не проста церпячы яго як абавязак альбо цяжар.

“Калі раб Божы устае на намаз, усе ягоньы грахі ўскладаюцца на яго плечы, і, калі ён схіляецца ў паясным паклоне альбо ў зямным паклоне, яны спадаюць з яго”⁶. А таксама: “Любы мусульманін, які здзейсніць поўнае купанне, пасля чаго пойдзе маліцца, усведамляючы словы свайго намазу, вернецца такім жа чыстым, як і ў дзень, калі нарадзіўся”⁷.

Такім чынам, калі вы пачынаеце малітву са слоў: “Аллаг найвышэй за ўсё!” (*Аллагу акбар!*), уявіце сабе, што анёлы нясуць усе грахі, у якіх вы хоць калі-небудзь былі вінаваты, і кладуць іх на вашыя плечы, каб, калі вы схіліцеся ў паясным ці зямным паклоне, яны спадалі долу.

Як лёгка права можа стаць для некага абавязкам, магчыма, нават цяжарам, які мы хочам скінуць як мага хутчэй. Гэта досвед тых, хто думае, быццам яны марнуюць свой каштоўны час на некалькі цыклаў (*ракаатаў*) малітвы. Абавязак – гэта тое, што мы нязменна звязваем у нашай свядомасці з ношай, якая цісне на нас. Такім чынам, мы разглядаем гэта як нешта, што нас збядняе, а не ўзбагачае, пазбаўляючы нас часу і адпачынку, якія мы сабе адводзім. Такое ўспрыманне спараджае скажэнне, і для многіх малітва ператвараецца ў цяжар, ад якога яны хочуць пазбавіцца. Зусім наадварот, аднак,

⁶ Перададзена ад Ібн Умара ў кнізе “Сільсіля аль-ахадзіс ас-сахіха”.

⁷ Перададзена ад ‘Укбы б. Аміра ў кнізе “Сахіх ат-таргыб”.

Адкрыў намаз наноў

Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم апісваў малітву, як тое, што прыносіць супакой і палёгка. Хіба ён не сказаў: “Усцей нас [намазам], Білале!”⁸

Таму замест таго, каб пытацца: “Ці выканаў я намаз?”, якім бы важным ні было гэта пытанне, давайце пытаць сябе: “Ці атрымаў я падчас малітвы ўзнагароду, прызначаную для мяне? Ці атрымаў я асалоду ад яе, разважаючы над зямнымі дабраславеннямі, якія яна мне прыносіць, і ці дорыць мне асалоду думка пра багацці, якія я збіраю для вечнасці?”

Хай вапа малітва стане бясплатным білетам у прыемнае падарожжа не проста на свеце, але і на ўсім сусвеце, у якім мы ўсталюем сувязь з яго Валадаром і Абсалютным Правіцелем.

Абавязкі і правы

Абавязкі ў нашым жыцці часцікам блытаюць з правамі да такой ступені, што мы не ведаем, дзе канчаецца адно і пачынаецца другое. Прыкладам, хадж або паломніцтва ў Мекку – гэта абавязак, які патрабуе рашучасці, падарожжа, фізічных высілкаў і грашовых выдаткаў. Ён можа нават быць звязаны з пэўнымі складанасцямі і рызыкай. Але калі мы думаем пра ўзнагароду, якая чакае нас за кожны крок, зроблены на гэтым шляху, пачуццё абавязку дзесьці знікае і замяняецца ўсведамленнем паломніцтва, як права і прывілею.

Так сама і дабрачыннасць – абавязак, які патрабуе намаганняў і выдаткаў. Але калі мы бярэмся за яго ад чыстага сэрца, усведамляючы ўзнагароду, на якую можам разлічваць, і шчасце, якое мы далі людзям, якім дапамаглі, мы будзем напоўненыя мірам і спакоем за тое, што заслужылі задавальненне нашага Госпада і за клопат, цяпло і бяспеку, якімі мы акружылі бяздольных людзей.

Пост – гэта таксама абавязак, які патрабуе ад нас голаду і смагі, цяжкіх і самакантролю. Але з кожнай хвілінай мы чакаем асалоды ад абыцанняй Богам ўзнагароды і задавальнення ад набліжэння да Бога, калі слухаемся Яго заветаў і прыслухоўваемся да Яго забаронаў. Узнагарода не абмяжоўваецца толькі кароткачасовай ежай пасля доўгага дня голаду і смагі. Яна, хутчэй, уяўляе сабою задавальненне ад перамогі ў бітве з цягай нашага эга і даданне да нашага надзейнага сховішча Боскай ухвалы.

Гэты ж прынцып тычыцца ісламскіх катэгорый дазволенага (*халяль*) і забароненага (*харам*). Бог Усемагутны забараняе нам штосьці, толькі каб абараніць нас ад нейкай шкоды, незалежна ад таго, разумеем мы прыроду гэтай шкоды, ці не. Гэтак сама, калі Бог

⁸ Перадаў аль-Іракі ад Білала б. Рабаха. Білал – муаззін у часы Прарока صلی اللہ علیہ وسلم. Пад гэтымі словамі маецца на ўвазе загад, каб Білал чытаў азан.

Басам Саіх

абвяшчае нам штосьці дазволеным альбо загадвае выканаць дадзенае дзеянне дзеля нейкай карысці. Такім чынам, мы можам казаць пра халяль і харам, як пра “карыснае” і “шкоднае” адпаведна, хоць у галіне эканомікі, псіхалогіі, медыцыны, або дзесьці яшчэ.

Наколькі лёгка правы ператвараюцца ў абавязкі! Аднак ускладзеныя абавязкі так сама лёгка ператвараюцца ў правы. Калі б мы выйгралі вялікі грашовы прыз ад якой-небудзь установы і нас за гэта папрасілі паехаць некуды, каб атрымаць яе, хіба мы не спяшаліся б з радасцю забраць наш прыз, ахвяруючы сваім часам і сіламі, не звважаючы ні на якія магчымыя цяжкасці на гэтым шляху? Калі так, то хіба прыз малітвы не варты такіх жа намаганняў, калі не большых? У рэшце рэшт, як можна параўнаць каштоўнасць малітвы з узнагародай, якая даецца ў гэтым сегасветным царстве, якой бы вялікай яна не была?

Бог Той, Хто дае пажытак ітупшкам. Але яны ўсё адно павінны расправіць крылы і паляцець туды, дзе ёсць ежа. Як мы даведаемся, які плод на смак, калі ніколі не працягнем рукі, каб зняць яго з дрэва? Як можна атрымаць асалоду ад спакойнага сну, не маючы матраца і дастатковай колькасці коўдраў, спакойнай атмасферы, цішыні і змроку ў пакоі?

4

РАДАСЦЬ АБУДЖЭННЯ ДА РАНІШНЯЙ МАЛІТВЫ

У дзяцінстве, калі мне даводзілася ўставаць на намаз на досвітку сярод ночы – прынамсі, мне так здавалася, – я пытаў сябе, чаму мы павінны падымацца менавіта ў гэты час. Перш за ўсё, думаў я, калі Бог хоча, каб мы выконвалі дзеля Яго пяць малітваў штодзень, тады чаму Ён паставіў адну з іх у такі цяжкі час і заклікае нас прагнуцца менавіта тады, калі мы цешымся такой мілай дрымонтай? Хіба не лепш было б выконваць гэтую малітву а сёмай-восьмай раніцы, а то і а дзесятай? Хіба малітва не застаецца малітвай, незалежна ад часу, у які яна адбываецца? Хіба чытанне малітвы, якую мы выконвалі б пазней, не такое ж, як у больш ранні час? І калі мэтай малітвы з’яўляецца захаванне нашай сувязі з Богам і выгнанне д’ябла прэч, тады якую шкоду можа прычыніць нам д’ябал падчас нашага моцнага сну? Чаму мы павінны турбавацца пра страту кантакту з Богам і траплянне ў пастку нячысціка ў той момант, калі мы не можам наогул думаць пра нейкі кантакт альбо адсутнасць яго з Богам ці кімсьці яшчэ, альбо планаваць свае дзеянні, хоць добрыя, хоць не?

Адкрыў намаз наноў

Такія пытанні могуць узнікаць не толькі ў дзяцей, але і ў дарослых. Аднак у выніку дарослыя разумеюць, што намаз не проста пытанне перыядычных зносін з Усявышнім Богам, але і лад жыцця. Той, хто адчуў смак абуджэння на досвітку і паходу ў мячэць, а потым пакінуў мячэць да ўзыходу сонца, каб пачаць сваю паўсядзённую працу, будзе ведаць стан ранняй пташкі, удыхаць свежы ветрык світаньня, атрымліваючы асалоду ад спакою ў раннія ранішнія гадзіны і блізкаць да Бога ў гэты час.

Той, хто робіць гэта, робіцца сведкам абуджэння жыцця пасля сну, калі ноч змяняе дзень, прабываюцца першыя ніткі світаньня, зямля і неба выпраменьваюць асаблівае свячэнне, а дрэвы і кветкі пачынаюць квітнець ў раннім святле світаньня. Гэткае сцэна – міні-якорная рэканструкцыя першага дня стварэння, калі паўсюль з’яўляюцца прыкметы жыцця. Той, хто адчуе асалоду гэтай ўнікальнай гадзіны дня, адчуе, як раскрываюцца ўсе яго заольнасці, распускаюцца, квітнеюць, палаюць жаданнем ствараць і аддаваць, і атрымае прыток сілы, багацця і крэатыву, нібы яму было дадзена новае жыццё.

Зара дорыць новы погляд, дзякуючы якому можна ўбачыць таямніцы Сусвету і адкрыць цуды стварэння такім чынам, які быў бы закрыты ад нас у іншы час сутак. Той, хто спрабаваў працнуцца і працаваць уранні, ведае, што дзве-тры гадзіны працы ў гэты час больш плённыя, чым доўгія гадзіны працы ўвесь астатні час дня і ночы. І ўсё, што перашкаджае нам здабыць плён з гэтага асаблівага часу – гэта д’ябал нашай уласнай ляноты. Калі нам удалася супрацьстаяць яму і пераадолець яго цягам аднаго дня, а за ім – другі дзень, за якім яшчэ колькі дзён, на працягу якіх мы абяром для сябе гэты новы ўзор – спосаб, падобны да таго, як мы абавязуемся паснікаць першыя некалькі цяжкіх дзён Рамадана, гэта стане ўстойлівай звычкай як для цела, так і для розуму, і стане нагэтулькі прыемнай часткай нашай паўсядзёчнай праграмы, што мы не захочам абыходзіцца без яе.

Калі мы адкрываем вочы, лежачы ў ложку, сатана схіляе нашу галаву да падушкі, кажучы: “Заплюшчы вочы і вярніся да сну. Гэтыя раннія світальныя гадзіны – лепшы час, каб расслабіцца і супакоіцца. Дык навошта спяшацца ўставаць?” Як мы можам супрацьстаяць неаднаразовым, настойлівым аргументам сатаны, яго павабнаму шэпту?

Вось што мовіў Божы Пасланец ﷺ:

“Калі хтосьці з вас засынае, сатана завязвае яму на шыі тры вузлы. Затым ён зацягвае кожны з вузлоў, прыгаворваючы: “Цябе чакае доўгая ноч, так што адпачывай!” Калі чалавек прачынаецца і ўгадвае Бога, адзін з вузлоў развязваецца.

Басам Саіх

Калі ён ўстане і пачне ўмывацца, будзе развязаны другі вузел. І калі ён стане выконваць намаз, усе вузлы будуць развязаны⁹, і ён пачне дзень энергічна і ў добрым настроі. У адваротным выпадку – гэта значыць, калі ён не падымецца на малітву, – ён пачне свой дзень млявым і ў дрэнным настроі.

Вы калі-небудзь прыглядаліся да твараў людзей, якія рана кладуцца спаць і ўстаюць на досвітку, каб памаліцца? І ці параўноўвалі вы іх з тварамі людзей, якія не кладуцца спаць дапазна, а потым спяць падчас ранішняга намазу? Каб вы зрабілі гэта, вы б адкрылі некаторыя сакрэты гэтай выдатнай машыны, вядомай як “чалавек”, якая была праграмавана такім чынам, што найлепшы час для яе “перазагрузкі” – перад усходам сонца, а не пасля яго. Вось так наш Стваральнік распрацаваў нас з нейкай мудрай мэтай – з мэтай, якую мы можам і не зразумець. Аднак хто лепш ведае сакрэты чалавека, чым Той, Хто яго стварыў?

“Як можа быць, каб Той, хто стварыў [усё], не ведаў [усё]? Так, Ён Адзін Неспасціжны [у Яго мудрасці], Усёведны!” (Сура аль-Мульк, 67:14).

Прырода абуджаецца пры першай світальнай зары, гэтак жа, як яе праграмаваў Стваральнік, каб асвятліць для нас усе пуды жыцця. Такім чынам, світанне – не час для сну, а для ўздыму, працы, вытворчасці і дабрабыту Зямлі. Асперагайцеся недаацаніць каштоўнасці гэтага Боскага дару і марнаваць энергію, якую Бог даў нам і навакольным істотам, каб мы маглі пачаць новы дзень. Кветкі, якія закрываюць свае павекі на заходзе, адкрываюць іх зноў з першым промнем світанка, у той час як птушкі абуджаюцца рана, пшчабечуць і імкнуць у неба ў пагоні за штодзённым харчаваннем. Каровы, авечкі, козы, куры і ўсе жывыя істоты, якія Бог змясціў на зямлі, сустракаюць новы дзень у самых ранніх гадзіны, каб пачаць нанова цыкл жыцця.

Таму і вы ідзіце ў нагу з жыццём і пажынайце яго плады, пакуль не позна.

⁹ Перадаў аль-Бухары ад Абу Гурайры.

Адкрыў намаз наноў

5

РАДАСЦЬ ЦЯРПЛІВАЙ НАСТОЙЛІВАСЦІ

Едучы на працу ці кудысьці яшчэ, мы хочам дабрацца да месца прызначэння і з максімальна дапушчальнай хуткасцю (якую мы часам перавышаем!). Такім чынам, мы прыязджаем туды знясіленымі і з сарванымі нервамі.

Але што, каб мы ставіліся да свайго ваджэння, як да права на задавальненне? Калі б мы выязджалі крыху раней, чым звычайна, каб мець даволі часу для павольнага і свядомага руху. У выніку мы зможам і палюбавацца пейзажам па дарозе, і заўважыць тое, што не заўважалі падчас папярэдніх паездак, і атрымаць асалоду ад кіравання аўто і сузірання наваколля, а не думаць абы не спазніцца, каб дабрацца да мэты, куды мы накіроўваемся.

Хіба, адпраўляючыся ў падарожжа, вы не адводзіце дадатковы час, каб было прыемней і сабе, і іншым? Хіба вы не разглядаеце паездку як прывілей, а не цяжкую абуду для вас і вашых спадарожнікаў? Такое стаўленне мы павінны перанесці і на намаз.

Першае, што трэба зрабіць, – заключыць кароткае пагадненне аб перамір’і з Часам. У межах гэтага пагаднення вы павінны мець вялікую цярплівасць. Насамрэч, вы можаце зрабіць само цярпенне крыніцай асалоды.

Магчыма, вы адчувалі задавальненне ад цярпення ў дзённы час Рамадана; задавальненне ад спасціжэння навукі цярпець дыскамфорт, пакуль ён не скончыцца; цярпліва пераносілі хваробу, пакуль не вылечышся; лагоднае чаканне ў чарзе па білеты ў тэатр або ў залу ўрачыстасцяў; або дысцыплінаванне самаадукацыі, каб дасягнуць поспеху ў вучобе.

Мажліва, вы таксама зведвалі задавальненне, пазбаўляючы сябе чагосьці, чым вы маглі б займацца. Напрыклад, вы можаце устрымацца ад цукерак, новай кашулі або новага аўтамабіля, прытрымліваючыся пэўных прынцыпаў, абяцанняў, выяўляючы сціпласць альбо салідарнасць з людзьмі, якія не могуць дазволіць сабе такую пакупку. Менавіта гэта я маю на ўвазе, кажучы пра асалоду ад цярплівай настойлівасці, якая ўласціва і малітоўнай практыцы. Паколькі Бог загадаў Прароку صلی اللہ علیہ وسلم: “загадай сваёй сям’і маліцца і сам будзь цярплівы ў [выкананні малітвы]” (Сура Тага 20:132).

Цярплівая настойлівасць у выкананні кананічнай малітвы не азначае, што малітва – гэта нейкая нягода, выпрабаванне ці пакаранне ад Бога. Хутчэй, гэта проста азначае, што вы працягваеце

Басам Саіх

цвёрдую рапучасць і настойліvasць, каб атрымаць жаданае задавальненне. Чым большае патэнцыйнае задавальненне альбо радасць, тым вышэйшая пана, і тым больш патрэбна цярпліvasць. І ці можа быць большае задавальненне, чым даверыць нашыя таемныя думкі і клопаты нашаму Стваральніку, кінуць клопат і смутак да Яго падножка, а затым выйсці з гэтай сустрэчы з пачуццём вызвалення ад нашых грахоў і новага нараджэння?

Намаз – гэта школа цярпліvasці, а цярпенне – школа цывілізацыі

Мяне бянтэжыць амаль поўнае знікненне размоваў пра вартасць цярпліvasці ў заходняй літаратуры. Наўрад ці можна знайсці згадку аб гэтым у заходнім дыскурсе адносна асноўных чалавечых якасцяў. Гэта феномен пацвярджаюць і тыя, хто чытае больш за мяне.

Тут размова часцей ідзе пра мужнасць, сумленне, рапучасць, працавітасць, шчодрасць, рыцарства, супрацоўніцтва, добрасумленнасць, шчырую самааддачу, каханне, справядліvasць, роўнасць, свабоду, дэмакратыю, пакору, гатоўнасць дапамагчы гаротным і бяздольным і іншыя ўхвальныя рысы. Але, на маё здзіўленне, пра цярпенне мала або зусім нічога не гаворыцца, хоць яно і з'яўляецца ключавым для ўсіх астатніх маральных рысаў. Калі я, з іншага боку, падлічыў колькі разоў арабскае слова “цярпліvasць” (*сабр*) і вытворныя ад яго сустракаюцца ў Кур'ане, я выявіў, што іх было не менш за сто тры, не кажучы ўжо пра сотні выпадкаў, якія можна знайсці ў прарочых хадзісах.

Я кажу “на маё здзіўленне”, бо менавіта заходняя цывілізацыя надзвычай вылучылася ў галіне навуковых адкрыццяў і вынаходніцтваў! Мы ўсе ведаем, што цярпенне – гэта тое, што дазваляе першаадкрывальніку альбо вынаходніку нястомна працаваць дзень і ноч у лабараторыі, паглыбляючыся ў той ці іншы эксперымент і шукаючы новыя веды і іх прымяненне. Як такія людзі маглі дасягнуць дасягнутага ім прагрэсу без цярпліvasці, настойліvasці і рапучасці?

Улічваючы выдатныя навуковыя адкрыцці, зробленыя гэтымі людзьмі, і поспехі ў вядучых сусветных навуках і іншых галінах, магчыма, рысы цярпліvasці, настойліvasці і ўпартасці ўвайшлі ў іх характар так моцна, што ім не трэба адмыслова згадваць іх у сваіх працах.

Калі мы паглядзім на тры асноўныя формы пакланення ў ісламе – намаз, пост і хадж (паломніцтва) у Мекку, – мы выявім, што кожная з іх – школа, распрацаваная для выхавання ў нас цярпліvasці. Вы можаце сказаць: “Ясна, як пост і хадж могуць навучыць нас цярпліvasці. Але якое дачыненне мае цярпенне да намаза?”

Адкрыў намаз наноў

Калі, як вучыў нас Прарок صلی اللہ علیہ وسلم: “Намаз – гэта толькі тады сапраўдна малітва, калі ён здзяйсняецца з пакорлівай павагай і прысутнасцю сьвядомасці”, то, відавочна, цярпенне з’яўляецца жыццёва важным элементам у яе практыцы.

Як лёгка, але як бескарысна пачынаць маліцца спехам, калі мы нават не ведаем, што прамаўляем! І наадварот, якое гэта складанае, але прыбытковое прадпрыемства, калі ў нас безліч абавязкаў і задач, якія чакаюць ля дзвярэй, чытаць кожны выраз з мэтанакіраванасцю і засяроджанасцю. Каб вымавіць адкрытую фразу кшталту “Бог найвышэй” (اللَّهُ أَكْبَرُ), а потым, нават пры неабходнасці заняцца сёгасветнымі справамі, зрабіць паўзу, каб ментальна запоўніць гіпатэтычную прастору, якая ідзе за ёй (“Бог найвышэй за каго ці за што?”) – гэта выклік, які патрабуе вялікай цярплінасці.

І гэтак жа, каб прамаўляць адкрытыя выразы хвалы (напрыклад, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ – “Прачысты мой Вялікі Госпад”, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى – “Прачысты мой Найвышэйшы Госпад”), а потым, нават з улікам ускладзеных на нас абавязкаў, зрабіць паўзу і ў думках запоўніць гіпатэтычную прастору, якая ідзе за імі (Прачысты – Чысцейшы, чым хто ці што?) патрабуе вялікай цярплінасці.

Працягваючы кожнае слова ў выразе بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (“З імем Аллага, Літасцівага, Міласэрнага, цяпер і назаўжды”), як гэта рабіў Прарок صلی اللہ علیہ وسلم, каб мы разважалі над тым, што ў ім сказана пра Боскія рысы, патрабуе вялікага цярпення.

Вымагае багата цярпення, каб зрабіць паўзу пасля фразы “Прывітанне Богу” (الْتَّحِيَّاتُ لِلَّهِ), і “найлепшыя ўзвялічванні і справы” (وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ) такім чынам, каб, нягледзячы на ўсе абавязкі, ускладзеныя на нас, мы адчулі радасць атрымання адказу Бога, зрабіць паўзу пасля прывітання Прароку صلی اللہ علیہ وسلم ў чаканні яго прывітання ў адказ, каб павітацца з “праведнымі слугамі Бога” (عِبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ) і даць сабе час прыняць узнагароду за вітанне ўсіх гэтых асоб.

І, нарэшце, як мы падрабязней разгледзім ніжэй, патрабуецца вялікая цярплінасць, каб зрабіць паўзы паміж кожным рухам малітвы, паміж кожным чытаннем, паміж кожным аятам Кур’ана, так, каб надаць кожнаму з іх належную ўвагу і пашпану, якіх яна заслугуе ў разгар напружанага графіка.

Калі вы паразважаеце над усімі вашымі поспехамі ў жыцці, усімі дасягненнямі і вашымі вартасцямі, вы, верагодна, выявіце, што за імі стаіць практыка цярплінасці і рапучасці. І наадварот, калі вы падумаеце пра свае няўдачы, паразы, свае грахі і памылкі, вы, хутчэй за ўсё, выявіце, што да іх прывёў недахоп цярплінасці. Наколькі ж

Басам Саіх

выдатная школа поспеху і выратавання – цярпенне, і наколькі выдатная школа цярпліваасці – намаз!

Наш літасцівы Прарок صلی اللہ علیہ وسلم аднойчы сказаў: *“Тершае, што адьмецца ад гэтай супольнасці (супольнасці ісламу) – гэта пакорлівая пабожнасць”*. Калі ў нашых малітвах адсутнічае пабожнасць, то няма і цярпліваасці, а калі не будзе цярпліваасці, то ўся мусульманская цывілізацыя прыдзе ў заняпад.

У рэнце рэнгт, Бог Усемагутны пацвердзіў сувязь паміж нашай паспяховасцю і росквітам на Зямлі і нашых поўных глыбокай папаны зносін з царствам Нябёсаў, сказаўшы: *“Папраўдзе, добры плён здабылі вернікі, тыя, хто прыводзіць сябе ў пакору падчас намаза”* (Сура аль-Мумінун, 23:1-2). Такім чынам, пасля кожнай з пяці штодзённых малітваў пытайце сябе: “Колькі “зараду цярпення” я набыў праз малітву, якую я толькі што выканаў?”

6

НАВОШТА МЫ МОЛІМСЯ?

Дык навошта маліцца? Толькі каб навучыцца цярпліваасці? Чаму мы павінны марнаваць гадзіну-дзве штодня, выконваючы здзіўныя рухі і паўтараючы выразы, якія мы вымаўлялі сотні разоў перш? Ці не лепш нам правесці гэты час, дапамагаючы іншым, займаючыся дабрачыннасцю альбо гуманітарнай працай? Што, калі б намаза не было зусім?

Уявіце сабе, што будзе, калі рагтам адключылася ўся правадная і бесправадная сувязь, перасталі б функцыянаваць спадарожнікавыя станцыі, зламаліся наземныя лініі і інтэрнэт, а ўсе наземныя, марскія і паветраныя шляхі былі перакрытыя. Падумайце пра анархію, заняпад і магчымы эканамічны, сацыяльны, палітычны і культурны крах.

Аналагічную ролю ў нашым жыцці іграе сувязь паміж намі і нашым Стваральнікам. Ці дамо мы рады абысціся без Яго хця б адзін дзень? Што было б, калі б “гарачая лінія” паміж намі і Богам была адключана? Калі б гэта здарылася, нам давялося б прыдумаць сабе іншы спосаб падтрымліваць зносіны з Ім. Але ці здолелі б мы знайсці штосьці лепшае за выдатна сфармуляваны “рэнгт”, які ёсць у намазе, з яго старанна падабранымі словамі і яго адметнымі выразнымі рухамі?

Адкрыў намаз наноў

Намаз перапраграмоўвае нас

Гэтак жа, як хвалі аббіваюць валуны ўздоўж марскога берага з цягам гадоў, так і жыццё з цягам часу, будзённасці, паўтарэння і звычайкі зношваецца ў плане духоўнай сілы, раўнавагі і ўнутранай чысціні, дасягнутых намі дзякуючы малітве. Гадзіна за гадзінай, дзень за днём і год за годам сегасветнае жыццё працуе, каб запраграмаваць нас у адпаведнасці са сваімі інтарэсамі і прыхамацямі. Працэс адбываецца нагэтулькі спакваля, што мы, як правіла, і не ўсведамляем, што змяніліся. Насамрэч, аднак, мы адыходзім ад курсу, усталяванага нашымі ўнутранымі арыенцірамі ад Бога, і больш не адпавядаем першапачатковай, не ахопленай “вірусамі” Боскай праграме, якая была “ўсталявана” ў нас. Як казаў Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم: “*Вера ўнутры вас старэе і зношваецца, як і ваша адзенне. Таму прасіце Бога Усемагутнага абнавіць веру ў вашых сэрцах*”¹⁰.

Па Божай ласцы і ў адрозненне ад прыхільнікаў іншых рэлігій, мы маем арыгінальны “кампакт-дыск”, то бок, кампакт-дыск, які змяшчае праграму нашай веры. Такім чынам, мы можам вярнуцца да яго, наладжваць сябе на яго аснове, і “аднавіць” сябе, выдаляючы любыя “вірусы”, якія пракраліся, прынёсшы скажэнні і хваробы.

Вартыя даверу паведамленні, заснаваныя на шматлікіх крыніцах і перададзеныя шматлікімі апавядальнікамі, далі нам арыгінальны ўзор намаза, як ён быў прачытаны і выкананы самім Прарокам صلی اللہ علیہ وسلم, які проста сказаў: “*Маліцеся так, як вы бачылі, як малюся я*”.¹¹ Калі б намаза не было, ці змагі б мы “вынайці” малітву, здольную прывесці нас да сувязі з Велічным, Узвышаным Валадаром сусвету?

Даследуючы габрэйскую Біблію (Стары Запавет) і Евангелле (Новы Запавет) у тым выглядзе, які мы маем зараз, мы не знаходзім там падрабязнасцей пра малітвы Майсея альбо Ісуса, мір над імі, якія маглі б паслужыць узорам для пераймання іх паслядоўнікаў. Такім чынам, цалкам натуральна, што паслядоўнікі габрэйскай і хрысціянскай рэлігій вынайшлі самі для сябе пэўныя малітвы і перадавалі іх з пакалення ў пакаленне. Аднак тыя, хто здзяйсняе такія малітвы, не адчуваюць задавальнення, дадзенага вернікам-мусульманам, заснаванага на ўсведамленні, што яны паўтараюць малітву, якую іх Прарок صلی اللہ علیہ وسلم аднойчы атрымаў непасрэдна ад Бога Усемагутнага.

Як мы ўжо адзначалі, ні ў Старым, ні ў Новым Запавеце няма ніякага падрабязнага апісання малітваў, якія выконвалі два вялікія прарокі, каб іх паслядоўнікі маглі пераіць ад іх. Напрыклад, у

¹⁰ Перадаецца ад ‘Абдуллы б. ‘Амра ў кнізе “Сахіх аль-джамі’ ас-сагыр”.

¹¹ Перадаецца ад Малаіка б. Хувайрыса аль-Ляйсі ў кнізе “Сахіх аль-джамі’ ас-сагыр”..

Басам Саіх

Новым Запавеце ёсць урывак, які апісвае, як адзін з вучняў Хрыста сказаў яму:

“Пане, навучы нас маліцца так, як Ян вучыў сваіх вучняў”. І сказаў ім: “Калі вы маліцеся, скажыце ...” (Лк. 11:2-4)

Паводле апісання ў Евангеллі ад Лукі, малітва, якую Ісус даў вучням, складаецца з 34 слоў, у той час як Евангелле паводле Мацвея (Мц. 6:9-13) змяшчае версію, якая складаецца з 53 слоў.

Падобная сітуацыя назіраецца і ў адносінах да посту. Кожная дэнамінацыя прапануе свае ўласныя ўмовы і правілы посту, указваючы, якія прадукты дапускаюцца, а якія забароненыя, калі і колькі часу можна паснікаць і г.д. Больш за тое, такія правілы і палажэнні вар’іруюцца ў залежнасці ад эпохі і краіны.

Мусульмане часта ўступаюць у гарачыя спрэчкі з нагоды дробных дэталей, якія тычацца намаза. Калі нам падымаць рукі, напрыклад; можа, штораду, калі прамаўляем словы *الله أكبر* (“Бог вышэй за ўсё”), ці ўздымаць іх толькі ў некаторых з гэтых выпадкаў, або падымаць іх толькі тады, калі мы прамаўляем такбір першы раз (*такбір аль-іфцітах*)? Дзе размясціць рукі, калі мы знаходзімся ў становішчы стаяння падчас малітвы: над пупком, над пупком, а можа, яшчэ вышэй? Такія ж спрэчкі сустракаюцца і з-за іншых дэталей намаза, што часта прыводзіць да сварак і адчужэння. Калі я назіраю такія канфлікты, я адчуваю, хочаце верце, хочаце – не, нейкае радаснае задавальненне! У рэшце рэшт, гэтыя спрэчкі ёсць толькі таму, што форма малітвы, якая прыйшла да нас ад нашага любімага Прарока *صلی الله علیه وسلم* праз яго папалчнікаў так падрабязна і поўна апісана на аснове шматлікіх хадзісаў з вычарпальнымі ланцужкамі расказчыкаў, што гэта і зрабіла магчымым такія рознагалосці.

Усе правілы, якія мы маем у ісламе, былі пасланы з нябёсаў на зямлю, за выключэннем тых, што тычацца малітвы. Што да гэтай апошняй практыкі, то Валадар сусветаў вырашыў, каб Пасланец *صلی الله علیه وسلم* узышоў да нябеснага царства, каб атрымаць яе непасрэдна ад Яго ў першапачатковым, богададзеным выглядзе, і вярнуцца з ім на зямлю ў якасці падарунка мусульманскай супольнасці.

Які ў нас верны Прарок *صلی الله علیه وسلم*, прынёсшы нам дар малітвы так, як ён атрымаў яго ад свайго Госпада, ён паклапаціўся данесці да нас дакладныя падрабязнасці пра самы просты і выдатны сродак перамяшчэння ў гісторыі чалавецтва: той, які пераносіць нас да Божай прысутнасці! Ці разумеем мы, наколькі гэта каштоўна для нас – мець поўнае, вычарпальнае ўяўленне аб малітве, дакладна такой, якая была

Адкрыў намаз наноў

атрымана ад нашага Прарока صلی اللہ علیہ وسلم ад яго Госпада падчас яго цудоўнага начнога падарожжа на нябёсы, карціну якога ў агульных рысах і нават некаторыя падрабязнасці ўзгаднены паміж усімі мусульманскімі канфесіямі?

Акрамя таго, мы разумеем важнасць наяўнасці Сунны, якая ахоплівае дэталі ўсяго ў нашым жыцці праз апісанне практычна ўсяго, што наш Прарок صلی اللہ علیہ وسلم казаў і рабіў? Ніхто не ацэніць важнасць Сунны, акрамя тых, хто разумее, што іншыя рэаліі пазбаўлены гэтага. Я вельмі ўражаны і шкадую тых, хто несведома знаходзячыся пад уплывам іншых ідэалогій, заклікаюць мусульманскую супольнасць адмовіцца ад Сунны і абмежавацца адно толькі Кур'анам!

Якога скарбу, якога інструменту аддзялення праўды ад хлусні, якой крыніцы абароны і кіраўніцтва яны хочучь пазбавіць іслам! Бог Усемагутны спасылаецца на Сунну ў шматлікіх аятах Кур'ана. Ён заклікаў нас ісці за ёй, трымацца за яе і пераймаць прыклад Пасланца, які прынёс яго, кажучы: “*Бярывце ўсё, што вам даў пасланец, і ўстрымайцеся ад усяго, што ён вам забараніў*” (Сура аль-Хашр, 59:7), і “*Слухайцеся Аллага і слухайцеся пасланца*” (Сура аль-Маіда, 5:92).

Сапраўды, паслушэнства Прароку صلی اللہ علیہ وسلم азначае, па сутнасці, пакору Богу: “*Той, хто слухаецца прарока, тым самым слухаецца і Бога*” (Сура ан-Ніса, 4:80). І так сама, Бог пацвярджае важнасць Сунны для нашага жыцця і вопыта, кажучы пра яе, як пра “*добры прыклад*” (Сура аль-Ахзаб, 33:21).

У гэтым і заключаецца важнасць Сунны. Яна растлумачвае абавязковасць намаза і неабходнасць яго выканання з усімі яго рухамі, дэкламацыяй і іншымі дэталямі. Гэта арыгінальная копія поўнага, інтэнсіўнага, натхнёнага “праграмнага забеспячэння”, якое перапраграмуе нашыя душы пяць разоў на дзень. Гэтай колькасці паўтораў дастаткова, каб выдаліць любы “вірус”, які можа пракрасціся ў “камп’ютар” нашага жыцця ў начны або дзённы час. Малітва дае нам ахоўны брандмаўэр¹² ад уплываў, якія пагражаюць аддаліць нас ад праўдзівай сутнасці і шляху, прызначанага для нас Богам. Адначасна з гэтым ён тушыць полымя грахоў і гора, якія ўспыхваюць у кожным кутку нашага зямнога жыцця.

“Вы ў агні, вы ў агні [кепскага ўчынка]! Але калі вы выконваеце ранішняю малітву (фаджр), яна гасіць полымя. Пасля вас ізноў падальваюць. Але калі вы выканаеце дзённую малітву (зуфр),

¹² Брандмаўэр – тэхналагічны бар’ер, прызначаны для прадухілення несанкцыянаванай або непажаданай сувязі паміж кампутарнымі сеткамі (служыць для абароны праграмнага забеспячэння і дадзеных камутара).

Басам Саіх

польшы згасне. Зноў вы загараетеся, але калі вы выканаеце намаз-афр, польшы зноў патушыцца. Зноў жа, вас падпальваюць, але калі вы выканаеце вечаровую малітку (магрыб), польшы згасне. Вы загараетеся ізноў, але калі вы выканаеце начную малітку (‘іша), гэта тушыць польшы. Затым вы кладзецеся спаць, і нічога не запісваецца супраць вас (г.зн. вы не атрымліваеце ніякіх грахоў), пакуль не прачнецеся”¹³

Аднаго разу маладая японская лекарка спытала мяне: “Ці праўда, што мусульмане моляцца пяць разоў на дзень?” – “Так”, – адказаў я. Са здзіўленнем, амаль абураючыся, яна спытала: “Як так? Ці не занадта часта?” – “Вы лекар”, – сказаў я ёй, – “і падчас сваёй працы вы штодня сустракаецеся і лечыце вялікую колькасць людзей. Такім чынам, колькі разоў на дзень вы дэзінфікуеце рукі?” – “Дзесьці ад трыццаці да пяцідзсяці”, – адказала яна. Яна паглядзела на мяне, і па яе позірку было відаць, што яна зразумела, што я меўся сказаць ёй.

“Устань і маліся, бо ў малітве вялячэнне”¹⁴. Жыццё вакол нас напоўнена “вірусамі” – зманлівымі спакусамі, чалавечай слабасцю, вычварэннямі і падбукторваннямі да зла. І адзінае, што можа ачысціць нас ад такіх уздзеянняў – не вада, а намаз. Вада ачышчае цела ад знешняга бруду, але малітва – гэта сродак, якім можна ачысціць сябе знутры. Калі пасля намазу вы адчуваеце тое ж самае, што і раней, калі ў вас няма пачуцця, што нешта змянілася, што вы пазбавіліся ад пэўнага бруду і грахоў, якія былі да намаза, або што вы неяк адраділіся, – гэта азначае, што вы не выкарысталі належным чынам малітоўны “кампакт-дыск” для перапраграмавання, і што вы вернецеся да такога ж мыслення і паводзін пасля сваёй малітвы, як і раней.

Калі параўноўваць жыццё тых, хто моліцца рэгулярна і ад усяго сэрца, з жыццём тых, хто гэтага не робіць, мы абавязкова адчуем спачуванне да апошніх, бо ў іх няма жыццёва важнай зброі супраць цяжкасцяў жыцця і сродка для перанясення шматлікіх выпрабаванняў і нягод. Мы будзем дзівіцца тым, хто моліцца ў сапраўдным сэнсе гэтага слова, бо іх твары робяцца поўнымі святла, незалежна ад таго, наколькі цёмная дарога перад імі, а іх вочы свецяцца спачуваннем, пакорай і лагоднасцю, якімі б цяжкімі былі іх выпрабаванні. Вы можаце амаль адразу сказаць, хто моліцца па-сапраўднаму, а хто не. Кур’ан адлюстроўвае гэты феномен, калі ён гаворыць пра тых, каго вы бачыце “...схіленымі ў наклонах [падчас малітвы], якія імкнучыся да ласкі Аллага і [Яго] задавальнення. Іх прыкметай з’яўляюцца сляды ад зямных наклонаў на іх тварох (أثر السُّجُود)” (Сура аль-Фатх, 48:29).

¹³ Перадасца ад Абдуллы б. Мас’уда ў кнізе “Сахіх ат-таргыб”.

¹⁴ Перадаў Ібн Маджа ад Абу Гурайры.

Адкрыі намаз наноў

Фраза *أثر السجود* тут была перакладзена выразам “сляды ад зямных паклонаў”, якая азначае, што словазлучэнне “сляды... на тварах” адносіцца да цёмнай плямы, якую можна ўбачыць на ілбах некаторых людзей, якія шмат часу бавяць у зямных паклонах. Аднак, калі б мелася на ўвазе выпэізгаданае, ці не чытаўся б аят: “слядамі... на ілбах”? Наколькі я зразумеў гэты выраз, ён адносіцца да ззяння, якое бачна на тварах такіх людзей, і да аўры дабрыві і літасці, якія яны вылучаюць. Такія якасці, якія праяўляюцца толькі ў багамольцаў, ніколі не будуць незаўважнымі ў верніка.

Па сутнасці, усе віды пакланення, абавязковыя для мусульманіна – гэта сродкі перапраграмавання нашай душы, хоць яны і адрозніваюцца сваімі спецыфічнымі функцыямі і часовай працягласцю. Скажам, пост Рамадана – гэта праграма, якая патрабуе шмат часу, каб “загрузіцца” ў нашыя душы; аднак ён дае і працяглы эфект. Нягледзячы на тое, што “загрузка” займае цэлы месяц, яе перавагі доўжацца цягам усёго года. Падчас посту мы “перафарматуем” зямныя жаданні і прыхамаці, якія ўскладняліся “вірусамі” на працягу папярэдняга года.

Мы перапраграмуем свой светапогляд, на які непазбежна згубна ўплывала чалавечая слабасць у хаўрусе з сатанінскімі спакусамі. Аналагічна мы перапраграмуем свой язык, які цягам месяцаў перадаваў сумесь праўды і няпраўды, дазволенага і забароненага, добрага і дрэннага... Мы перапраграмуем нашы душы, якія на працягу года былі ахоплены рознымі хваробамі, згубнымі для міласэрнасці, праўды, справядлівасці, добразычлівасці, задаволенасці, пакоры, цяраплінасці, праведнасці, дабрыві, падзякі, веры і настаўлення.

Аналагічную функцыю выконвае хадж (паломніцтва) ў Мекку, хоць і на больш глыбокім узроўні. Хадж, які Бог прыме, будзе ўзнагароджаны Раем, і тыя, хто яго здзейсніць, будуць, як абяцаў Прарок صلی الله علیه وسلم, адноўлены ў духу чысціні, якой яны цепыліся ў дзень свайго нараджэння.

Звярніце ўвагу, як намаз на працягу дня паступова надыходзіць часцей і часцей, і як згубныя напады на нас пачынаюць узмацняцца. Пасля выканання світальнай малітвы (*саят аль-фаджр*) мы чакаем амаль паўдня, перш чым здзяйсняць намаз на апоўдні (*саят аз-зур*). Аднак час, які праходзіць паміж дзённай малітвай і наступнай за ёй, ужо карацей, а другая палова дня перарываецца малітвай надвечорка (*саят аль-афр*), малітвай пасля заходу сонца (*саят аль-магрыйб*) і, крыху больш за гадзіну пазней, вячэрняй малітва (*саят аль-іша*).

Басам Саіх

Намаз прызначаны для ачышчэння і перапраграмавання асобы багамольца. Гэта адна з прычын яго неаднаразовага выканання цягам дня. І я пытаюся: дзе, на якім сучасным зброевым заводзе ва ўсім свеце, вы маглі б вы знайсці зброю нагэтулькі эфектыўную, нагэтулькі дакладную ў сваёй мэце, якое дапаможа дакладна трапіць у мішэнь, і якая гарантуе перамогу і дасягненне жаданых вынікаў?

7

РЫТМ МАЛІТВЫ І РЫТМ ЖЫЦЦЯ

Зімой мы шукаем цяпла, летам – прахалоды. Падчас хваробы мы шукаем лекі, падчас голаду – ежу, падчас прагі – ваду, падчас мітусні – спакой, падчас страху – бяспеку. Колы жыцця круцяцца ў паскораным тэмпе ў гэтым механістычным, электронным стагоддзі, і наша малітва павінна быць прыстанкам, які не дае гэтым колам раздушыць нас сваімі вострымі жалезнымі зубцамі. Таму цалкам лагічна, што супраціў [гэтаму] ў малітве павінен прыносіць як мага больш расслаблення і спакою.

Ці задумваліся вы, што было б, калі б намаз выконваўся ў тым самым тэмпе, які ўласцівы нашай штгодзённасці? Малітва ператварылася б у яшчэ адзін цяжар, які б дадаўся да і без таго доўгага спісу спраў, у штосьці, што паглынае наш час, знясіьвае і цісне на нас і на нашых і без таго прыгнечаных целы і розумы. І гэта менавіта тое, што адбываецца па досведзе многіх. У выніку мы стараемся скончыць малітву як мага хутчэй, як і іншыя карпаталівыя дзеянні. Насамрэч, улічваючы вынікі, якія нясуць расчараванне ад нашых малітваў, мы можам падацца спакусе наогул адмовіцца ад гэткай абузы! І гэта, на сутнасці, тое, што адбываецца з многімі мусульманамі, якія не знаходзяць спакою ў сваім жыцці з-за такой шалёнай занятасці.

Я добра ведаю, што спачатку нам будзе цяжка мяняцца. У рэшце рэшт, як мы можам чакаць запаволення ў нашых малітвах, калі тысяча і адна задача, абавязак, сустрэча, праграма і сход патрабуюць нашай увагі? З іншага боку, калі мы будзем так думаць, рыхтуючыся да палёту ў нябесныя сферы малітвы, наш зоркалёт ніколі не выйдзе па-за межы Зямлі ў космас. Або, што яшчэ горш, касмічны апарат загарыцца, перш чым пакіне зямлю. Мы будзем падобныя на мусульманіна, якому Прарок صلی اللہ علیہ وسلم аднойчы сказаў: *“Вярніся і памаліся ізноў, бо ты не памаліўся [як мае быць]!”*¹⁵

¹⁵ Перадаў аль-Бухары ад Абу Гурайры.

Адкрыў намаз наноў

Такім чынам, як мы і меркавалі, малітва павінна быць процівагай неспакойнаму рытму нашага паўсядзённага жыцця. Таму мае сэнс, каб намазы, якія ўключаюць ціхую дэкламацыю, прыкладам, дзённы намаз, былі зваротна прапарцыянальны тону жыцця ў гэты бурны час дня: час мітусні, калі сонца высока ў небе, а тэмпература расце, і сярод дзённага шквалу актыўнасці людзей, калі яны спяшаюцца выканаць свае задачы і дасягнуць матэрыяльных даброт.

Што да вечаровага намазу, які звычайна суправаджаецца чытаннем услых, то ён мае адпаведную зваротную сувязь з цішынёй і спакоем ночы, калі людзі спыняюць пагоню за штодзённым пажыткам і даюць млыну Жыцця круціцца ў больш спакойным тэмпе. Наша гукавая дэкламацыя запаўняе частку прасторы, пакінутую замаруджаным тэмпам жыцця, і аднаўляе гармонію нашай душы, аднаўляючы гармонію гуку, паставы і руху.

Мы завяршаем наш дзень заключным начным намазам, які вылучаецца як працягласцю, так і разнастайнасцю дзеянняў. Мы выконваем чатыры цыклы малітвы (*ракааты*), два з якіх суправаджаюцца дэкламацыяй услых, якая супрацьстаіць цішыні і спакою ночы, запаўняючы прастору, пакінутую нам адступленнем дзённага святла, узносячы голас да Бога.

Апошняя начная малітва суправаджаецца двума ракаатамі сунны, за якімі, у сваю чаргу, па чарзе ідзе вітр-намаз: адзін, тры, пяць або іншая няцотная колькасць ракаатаў. Гэта неабмежаваны лік, характэрны для многіх ісламскіх рытуалаў пакланення, дае нам гнуткасць, якая дазваляе нам падоўжыць малітву, калі мы адчуваем сябе асабліва напружанымі нягодамі дня, натомленымі падзеямі дня і думкамі, або маем патрэбу ў абароне ад духоўных нападаў, выпрабаванняў і барацьбы, якіх мы чакаем у начны час.

Звярніце ўвагу, што чым большая колькасць абавязковых малітоўных ракаатаў у пэўны час сутак, тым большая іх суправаджае колькасць цыклаў, заснаваных на Сунне (у намазах, якія не з'яўляюцца абавязковымі, але выконваюцца дзеля пераймання практыкі Пра-рока صلی الله علیه وسلم). Гэты факт паказвае на істотнасць колькасці ракаатаў у кожным намазе, каб адлюстраваць змены, якія адбываюцца ва ўмовах нашага жыцця, ад аднаго часу дня і ночы да іншага.

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ: ПЕРШЫ ЎРОК ЦЫВІЛІЗАЦЫІ

Ці ўзнікала ў вас, як і ў мяне, пытанне, чаму пяць штодзённых малітваў у ісламе маюць розную працягласць, змяшчаюць розную колькасць ракаатаў, рухаў, дэкламацый, і чаму яны патрабуюцца ад нас у розны час? Чаму яны не маюць аднолькавую форму і не доўжацца аднолькавы час, як набажэнствы, якія ладзяцца ў некаторых іншых рэлігіях?

Навошта гэтая разнастайнасць, гэтыя “складанасці”, гэтыя “цяжкасці”, гэтыя “збянтэжанасці”? Чаму мы выконваем розную колькасць ракаатаў для свігальнай малітвы, намазу апоўдні, малітвы ў другой палове дня, вечаровай малітвы і заключнай начной малітвы? Чаму адны малітвы абавязковыя, а другія – проста сунна (добраахотнае перайманне прыкладу Прарока صلی اللہ علیہ وسلم)? Чаму адны змяшчаюць цотную колькасць малітоўных цыклаў, а іншыя – няцотную? Чаму ў нас ёсць некалькі ракаатаў сунны, якія папярэднічаюць абавязковым намазам, і іншыя, якія ідуць пасля іх? Чаму некаторыя малітвы на аснове Сунны называюць “моцна пажаданымі” (*муаккяда*), а іншыя – не? (Практыкамі, якія лічацца муаккядай, у ісламе з’яўляюцца тыя, якіх Прарок صلی اللہ علیہ وسلم прытрымліваўся на рэгулярнай аснове). Чаму адны з намазаў выконваюцца ўдзень, а іншыя – уначы? Чаму трэба чытаць штосьці падчас намазу ціха, а штосьці – ўслых? Чаму адны малітвы выконваюцца індывідуальна, а іншыя – супольна?

Выглядае так, нібыта мы вывучаем складаны акадэмічны курс высокага ўзроўню, які патрабуе ад нас засвоіць велізарную колькасць матэрыялу і завяршыць яго цалкам, перш чым мы навучымся маліцца. Ці не ўскладняе гэта жыццё дзеціям, непаўналетнім і неадукаваным? І ці мае гэта сэнс з улікам таго, што іслам быў адкрыты “неадукаванай” супольнасці людзей, якія не ўмелі ні чытаць, ні пісаць?

Наш абмежаваны чалавечы розум ніколі не дасць рады ў поўнай меры зразумець Боскую мудрасць у такіх пытаннях; таму мы не можам адказаць на такія пытанні самастойна. Аднак нам, мусульманам, рэкамендавана думаць, карыстацца розумам і вывучаць мудрыя мэты Бога адносна Яго стаўлення да нас. Мы мусім спадзявацца на тое, што мы зможам прынамсі спасцігнуць іх часткова.

Многім, у тым ліку і мусульманам, дзіўна, што з хуткасцю, большай за камп’ютарную рэвалюцыю нашага часу, іслам ператварыў арабаў з народу, у якім хтосьці, атрымаўшы ліст, мусіў ехаць у

Адкрыі намаз наноў

іншую мясцовасць, каб знайсці кагосьці здольнага прачытаць яго яму,— з такога народу — у грамадства, якое менш, чым два-тры дзесяцігоддзі стварыла і распрацавала лінгвістыку з упорам на граматыку і сінтаксіс, сабрала мноства слоўнікаў, рапрацавала рыторыку, літаратурную крытыку, тлумачэнне Кур’ана (*tafsir*), навуку варыянтывунасці чытання Кур’ана (*kyraat*), хадзісазнаўства, юрыспрудэнцыю, складала жыццяпіс Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, крытэрыі для выяўлення надзейнасці ап’ядальнікаў хадзісаў як носьбітаў ісламскай традыцыі і яе захвальнікаў, геалогію, гісторыю, геаграфію, філасофію, логіку, медыцыну, астраномію, матэматыку і мноства іншых навуковых абласцей.

Намаз адыграў пэўную ролю ў надзвычайнай хуткасці, з якой зарадзілася ісламская цывілізацыя, такой імкліваасці, якой гісторыя дагэтуль не ведала і якой яна не бачыла з таго часу. Складаная разнастайнасць, якая характарызуе намаз з пункту гледжання яго фізічных рухаў і дэкламацый, спосабаў чытання, часу, у які належыць выконваць набажэнства, і рознай колькасці ракаатаў, служыць своеасаблівай школай, у якой мозг юнага мусульманіна спачатку рыхтуецца думаць, запамінаць, аналізаваць, быць дасціпным і творчым. Дзянні намазу пашыраюць магчымасці клетак мозгу, дапамагаючы ім арганізаваць свае думкі, вырашаць пытанні і праблемы, класіфікаваць тэмы і аналізаваць дадзеныя, тым самым усталёўваючы асновы ведаў і рыхтуючы шлях да адкрыцця новых культурных гарызонтаў. Менавіта дзякуючы гэтаму педагагічнаму механізму іслам змог ператварыць масу неадукаваных людзей у тое, што мы б назвалі не імперыяй, а, хутчэй, у паўнаватарскую цывілізацыю з высокім узроўнем інтэлекту, культуры, навукі і маралі.

На Захадзе прынята адводзіць дзіця ў школу з пяцігадовага ўзросту. У большасці арабскіх і ісламскіх краін дзеці ідуць школу ва ўзросце шасці гадоў. Аднак ісламскае навучанне пачынаецца з сямі гадоў, паколькі гэта ўзрост, у якім нам загадана вучыць сваіх дзяцей выконваць намаз. Улічваючы комплексны характар намазу, мяркуецца, што кожны мусульманін павінен паступіць у школу ведаў, думкі, культуры, цывілізацыі і будаўніцтва ў гэтым юным узросце, з усім, што азначае тэрмін “школа”, ў плане адказнасці, разумення, запамінання, падрыхтоўкі і планавання для дасягнення поспеху праз дасканаласць, кемліваасць і творчасць.

Такім чынам, не павінна быць ні непісьменнасці, ні невуцтва, ні ляноты, ні нядабайнасці, ні паражэнства перад невуцтвам, перададзеным папярэднімі пакаленнямі. Ты мусульманін, таму ты адукаваны. Ты мусульманін, таму ты цывілізаваны.

Басам Саіх

Першы прадмет, які належыць асвоіць і практыкаваць у школе ісламу – гэта намаз. Спачатку запамінаем лік і назвы пяці штогодзённых малітваў; іх тыпы (абавязковыя, дадатковыя (сунна) і г.д.), іх перыяды часу, дэкламацыі, абавязковыя элементы і звязаныя з імі дзеянні і рухі, дапушчальныя і недапушчальныя. Пасля, каб быць сапраўдным мусульманінам, трэба пачаць практыкаваць гэтыя веды. Непрымальна, толькі “скончыўшы” школу ісламу, забыцца ўсё, чаму навучыўся, як гэта часцяком бывае ў грамадстве, калі пасля заканчэння сярэдняй школы альбо ўніверсітэта, у штогодзённым жыцці выпускніка не відаць амаль нічога з таго, што ён там вучыў і запамінаў, бо ўся яго вучоба – толькі спосаб атрымаць працу або зарабляць на жыццё.

Калі намаз спалучаецца з запамінаннем і дэкламацыяй Кур’ана, прымяненнем вучэнняў Пісання ў жыццёвых сітуацыях, і завучаннем на памяць таго, што Прарок صلی اللہ علیہ وسلم рабіў і казаў (*хадзісамі*), малады мусульмане будуць натуральна імкнунца вывучаць і засвойваць неабходнае з іншых адпаведных ісламскіх навук, якія дазваляць ім, у сваю чаргу, глыбей разумець іншыя акадэмічныя дысцыпліны.

У жыцці мусульманіна намаз увасабляе веды і культуру; сам па сабе ён увасабляе цывілізацыю. Бо як інакш растлумачыць той факт, што ў многіх выпадках студэнты, якія выхаваны з дзяцінства выконваць намаз, дасягнулі большых поспехаў, чым тыя, хто вырас у сем’ях, дзе намаз не выконваецца?

Аднак, акрамя сяўбы насення ведаў, а таксама культуры верніка, разнастайнасць, уласцівая намазу, выконвае яшчэ адну важную функцыю – прывучэнне да сціплага шанавання.

Важнасць разнастайнасці для сціплага шанавання

Усё, што паўтараецца, аднастайна або механічна, у канчатковым выніку вядзе да страты разумовай канцэнтрацыі, якая вядзе, у сваю чаргу, да няўважлівасці, і, магчыма, нават сну. Вы калі-небудзь заўважалі, што, едучы па доўгім, прамым участку шашы, амаль з аднолькавай хуткасцю, надыходзіць нуда і ваш розум губляе ўвагу? Вораг нумар адзін сціплага шанавання і здольнасці пагрузіцца ў малітву і ўсвядоміць яе сэнс так, каб дасягнуць Бога праз яе – параженства перад будзённасцю і звыкласцю. Так бывае, калі мы не выкарыстоўваем як мае быць дадзеную нам разнастайнасць у малітве. Мы хочам абраць галоўную магістраль, а не вывучаць звілістыя бакавыя дарогі са зменлівымі краявідамі.

Разнастайнасць, закладзеная ў намазе, – розная колькасць ракаатаў у кожнай з пяці малітваў, розны час, калі яны выконваюцца, розныя формы дэкламацыі, разнастайныя пазіцыі цела, рухі тулава і канечнасцяў падчас малітвы, і спосаб, якім кожны тып чытання звязаны з

Адкрыў намаз наноў

рознымі становішчамі і рухамі цела, – усё гэта можа дапамагчы паменшыць імавернасць няўвагі да таго, што мы робім або прамаўляем падчас малітвы, і выбавіць нас ад пачуцця аднастайнасці і тупасці. Як вынік, гэтыя асаблівасці малітвы могуць павялічыць нашы веды пра нас саміх, нашыя дзеянні і нашыя словы, зрабіць больш сумленнымі і больш настроенымі да сувязі з Богам падчас выканання гэтага фундаментальнага рытуалу штодзённага пакланення. Акрамя таго, малітва – выдатная форма трэніроўкі мозгу, якая рыхтуе яго да засваення іншых урокаў, якія з’яўляюцца падмуркам чалавечай цывілізацыі.

Урокі, якія можна вынесці з малітвы, не даюцца лёгка. Але ці было калі-небудзь простаай задачай пабудаваць цывілізацыю, стварыць дзяржавы і дзяржаўныя органы? Такія вынікі недасягальныя без духу строгай рашучасці. Магчыма, менавіта дзякуючы выдатнай разнастайнасці, уласцівай другому слупу іслама і тым урокам, якія павінны засвоіць дзеці мусульман, пачынаючы з сямі год, Валадар Сусвету вырашыў выклікаць нашага вялікага Прарока صلی اللہ علیہ وسلم у Сваю прысутнасць за дрэва лотаса на сёмым небе, каб даць яму гэты важны ўрок, а не перадаваць яму яго праз анёла Гаўрыіла, як у выпадку з іншымі аспектамі ісламу.

Разнастайнасць – гэта сродак навучання гнуткасці і прыняццю іншых. Прарок صلی اللہ علیہ وسلم даў нам неацэнныя, незабыўныя урокі гнуткасці і разнастайнасці, і праз намаз, і з дапамогай іншых сродкаў, але асабліва праз добраахвотную (сунна) малітву. Гэтая гнуткасць увасабляе дух цярапімага і памяркоўнага ісламу, які лёгка прыстасоўваецца да розных эпох і асяроддзяў, а таксама да разнастайных грамадскіх і індывідуальных варункаў.

Чаму так шмат розных пазіцый і рухаў?

Як мы пачынаем бачыць, разнастайныя станы цела ў намазе не адвольныя. У адваротным выпадку мы маглі б проста паўтараць словы нашай малітве сядзячы, стоячы, лежачы на спіне альбо на жываце, як прыкаладам, моліцца нямоглы чалавек, які не абавязаны выконваць фізічныя рухі паўнаватасна.

Акрамя ролі фізічных рухаў у малітве, якія дапамагаюць нам пазбегнуць небяспекі паўтарэння, аднастайнасці і нядбайнасці, мы можам справядліва спытаць:

Чаму розныя дэкламацыі ў малітве, якія суправаджаюцца змяненнем цялесных пазіцый?

Чаму выраз سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ – “Хвала майму Вялікаму Госпаду!” трэба прамаўляць падчас паяснага паклона, напрыклад, а не падчас зямнога, падчас кажуць: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى – “Хвала майму Усявышньому Госпаду!”?

Басам Саіх

Чаму толькі падчас стаяння ў намазе мы чытаем аяты Кур’ана, тады як толькі падчас сядзення мы прамаўляем словы, якія перадаюцца не са Святой Кнігі? І можна працягваць такія “чаму”.

Змяненне становішчаў цела падчас намаза, можа, як мы ўжо бачылі, дапамагчы нам заставацца дбайнымі і пільнымі, уважліва ставіцца да Таго, да Каго мы звяртаемся. Паколькі нашы розныя пазіцыі цела звязаны з нашымі дэкламацыямі, намаз дапамагае нам засвоіць змест таго, што мы чытаем, а нашы рухі з’яўляюцца пацвярджэннем слоў, якія зыходзяць з нашых вуснаў. Такім чынам, яны падтрымліваюць цесную сувязь паміж нашымі словамі і дзеяннямі, а таксама поўную упэўненасць і веру ў тое, што мы прамаўляем. Незалежна ад таго, як мы інтэрпрэтуем станы цела ў намазе, яны судносяцца з нашымі словамі, і гэтая гармонія адлюстроўвае наша імкненне наблізіцца да Таго, да Каго мы звяртаемся.

Акрамя таго, варта адзначыць у намазе імкненне вернікаў звяртацца тварам да кыблы і засяродзіць погляд на месцы дотыку лба да зямлі падчас зямнога паклону, іх строгую настойлівасць не глядзець ні направа, ні налева, устрымлівацца ад адказу на любыя пытанні і нават позірку на таго, хто звяртаецца да іх падчас малітвы, і стаўленне да вобласці паміж імі і кыблай як “сакральнай прасторы”, праз якую нікому нельга хадзіць.

Усе гэтыя дзеянні звяртаюць увагу іншых на тое, што падчас малітвы мусульманін ўваходзіць у асаблівы стан “адасобленасці”, у якую не дазволена ўмешвацца ніякім сегасветным клопатам.

9

ЗАКЛІК ДА НАМАЗУ І ЯГО ДЗЕСЯЦЬ ЦУДАЎ

الله اكبرُ اللهُ اكبرُ اللهُ اكبرُ اللهُ ، اللهُ اكبرُ اللهُ اكبرُ اللهُ
أشهدُ أن لا إلهَ إلا اللهُ ، أشهدُ أن لا إلهَ إلا اللهُ
أشهدُ أن محمداً رسولُ اللهُ ، أشهدُ أن محمداً رسولُ اللهُ
حيَّ على الصلاة ، حيَّ على الصلاة
حيَّ على الفلاح ، حيَّ على الفلاح
الله اكبرُ اللهُ اكبرُ اللهُ ، لا إلهَ إلا اللهُ
حيَّ على الزكاة ، حيَّ على الزكاة

*Аллаг вышэй за ўсё! Сведчу, што няма бога, вартага пакланення, акрамя Аллага! Сведчу, што Мухаммад – Пасланец Аллага! Спяшайце на малітву! Спяшайце да выратавання і поспеху! Аллаг вышэй за ўсё! Няма бога, акрамя Аллага! Спяшайце [вытлочваец] закят!*¹⁶

¹⁶ Тут аўтар прапануе ўяўную форму “азана” да выплаты закята. Гэта прыклад, які будзе растлумачаны ніжэй. Насамрэч такой формы азану ў ісламе не існуе.

Адкрыі намаз наноў

Ці чулі вы калі-небудзь гэтакі заклік да набажэнства? Не? я таксама! Гэта я прыдумаў, спрабуючы ўзварушыць сябе і вас са здранцвення будзённасці, якое пазбаўляе нас здольнасці чуць або прамаўляць тэкст азана, заклікаць да малітвы так, як яго пачуў і прачытаў Біяля ібн Рабах, першы муэзін ісламу, калі ён у даўнія часы ўпершыню даведаўся пра такі заклік.

І азан, і ікамат (абвяшчэнне пра пачатак супольнай малітвы ў мячэці), пацярпелі ад наступстваў празмернай будзённасці, звыкласці і схільнасці пазбаўляць сябе каштоўнасці духоўных скарбаў, якія ў нас ёсць. Тым не менш, змест і фармулёўка гэтых двух дэкламацыяў, а таксама ўнікальная роля кожнага з іх хаваюць дзівосныя чуды. Надалей я паспрабую вызначыць дзесяць з гэтых чудаў; несумненна, існуе мноства іншых, якія я, маючы свае абмежаваныя чалавечыя магчымасці, яшчэ здолеў выявіць.

Па-першае: Ці задаваўся хтосьці з вас пытаннем, чаму з пяці асноў ісламу толькі намазу пацярэднічае адмысловае “абвяшчэнне”? Азан – гэта публічнае запрашэнне ўзяць удзел у гэтай жыццёва важнай апоры нашай рэлігіі. Дык чаму б не рабіць такі публічны заклік пачаць пост у Рамадане? І чаму мы абвяшчаем палчас ікамату, што мы маем пачаць супольную малітву, тады як мы не робім гэтага перад пачаткам месячнага посту Рамадана альбо выплаты заката, як ва ўяўным “азане”, прыведзеным вышэй?

Мы пазбаўленыя магчымасці толькі праз чалавечае разуменне спасцігнуць Боскую мудрасць, якая ўпанавала намаз гэтымі двума “уступамі” – азанам і ікаматам. Мы можам, аднак, вылучыць семантычнае значэнне азана, які нагадвае мусульманам – і як лёгка забыцца! – што абавязак намаза не з’яўляецца прыватнай, асабістай справай, чымсьці, што мы здзяйсняем у самоце і незалежна ад іншых. Гэта, перш за ўсё, калектыўны, супольны акт.

Азан з’яўляецца пацвярджэннем грамадскай прыроды намаза і запрашэннем чальцоў супольнасці сабрацца і выканаць яго разам, у адзін і той жа час, у адным месцы і за адным кіраўніком. Ён служыць для таго, каб падкрэсліць, што роля намаза не абмяжоўваецца адносінамі паміж чалавекам і яго Госпадам, але ўключае ў сябе і сустрэчу з іншымі, збліжэнне і супрацоўніцтва з імі, стоячы літаральна плячом да пляча, і спрыянне ўзаемапаразуменню і прыязнасці паміж слугамі Божымі і іншымі чальцамі супольнасці прарока Мухаммада صلی الله علیه وسلم. Менавіта таму добраахвотным (сунна) малітвам, якія звычайна выконваюцца індывідуальна, не пацярэднічае ні азан, ні ікамат.

Такім чынам, гэта адзін з шматлікіх культурных аспектаў намаза, пра якія мы пагаворым больш падрабязна ніжэй у раздзеле, прысвечаным супольнай малітве.

Басам Саіх

Па-другое: Гісторыя ўзнікнення азана і ікамата мае цудоўны аспект, які, так бы мовіць, узвысіў іх амаль да статусу самога боскага Адкрыцця. Іх словы былі адкрыты не самому Прароку صلی الله علیه وسلم, а двум яго паплечнікамі. У адну і тую ж ноч двум мужчынам прысніўся адзін і той жа сон, які паведамляў аднолькавыя словы і падрабязнасці. Але яшчэ больш важным і хваляючым з’яўляецца той факт, што адным з тых двух паплечнікаў быў Умар ібн аль-Хатаб, другі з чатырох праведных халіфаў.

Адметны чын, якім быў “народжаны” азан, можна параўнаць толькі з паходжаннем самога намазу. Дзякуючы яму падкрэсліваецца ўнікальнасць азана і тое, як ён прыйшоў да нас. За выключэннем намазу, змест усяго Кур’ана перадаваўся праз Боскае натхненне. У выпадку малітвы Пасланец Божы صلی الله علیه وسلم атрымаў вышнія запрашэнне ў нябеснае царства, каб атрымаць гэты абрад ва ўсіх яго падрабязнасцях ад Валадара сусветаў. І Ён жа, як мы ўжо адзначалі, падарыў азан Свайму Прароку صلی الله علیه وسلم праз сон, адначасова ўбачаны двума яго вернымі паплечнікамі.

Па-трэцяе: Па структуры і значэнні азан з’яўляецца па сутнасці кароткай уступнай малітвай, якая рыхтуе верніка да больш доўгай малітвы. З прыкладу Прарока صلی الله علیه وسلم мы ведаем, што трэба прамаўляць азан у вушка нованароджанаму, каб падрыхтаваць яго да малітвы цягам усяго жыцця. Азан нібыта кажа немаўляці: “Цяпер, калі ты ўвайшоў у гэты свет, падрыхтуйся пачаць жыццё, поўнае малітвы, пакланення і выхавання духоўных зносін з Богам, якія працягнуцца і за межамі твайго існавання на гэтым свеце”.

Кур’ан кажа нам, што падрабязнасці нашага зямнога жыцця насамрэч з’яўляюцца толькі актам пакланення, які мае розныя формы. Бог Усемагутны заяўляе: “*Г [скажыце ім, што Я] не стварыў нябачных істот (джынаў) і людзей, ні для якой іншай мэты, акрамя таго, каб яны [ведалі і] пакланяліся Мне*” (Сура аз-Зарыят 51:56).

Калі вы атрымліваеце адукацыю і навучаецеся, вы знаходзіцеся на шляху малітвы. Калі вы працуеце, каб падтрымаць сябе і сваю сям’ю, вы – на шляху малітвы. Калі вы служыце грамадству і іншым людзям, вы – на шляху малітвы. Калі вы сілкуецеся ежай, каб жыць і падтрымліваць свае сілы, вы – на шляху малітвы. Калі вы клапоціцеся пра сваё здароўе, вы – на шляху малітвы. Усё наша жыццё ад А да Я, па сутнасці, з’яўляецца сродкам пакланення і малітвы.

Уважліва зірніце на словы азана, і вы ўбачыце, што гэта – скарачаная малітва, якая рыхтуе нас да больш працяглага і дэталёвага пакланення.

Адкрыў намаз наноў

Чапвѣртае: Дапусцім, што вы ніколі не чулі ні азана, ні слоў, якія ў ім ёсць. Уявіце, вы ўпершыню чуеце словазлучэнне *Аллагу акбар* (“Бог найвышэй [за ўсё]”), хоць ён і старэйшы за сам азан (гэты выраз быў мусульманам знаёмы з моманту атрымання намаза ад Прарока صلی اللہ علیہ وسلم пасля Лейлят аль-Мі’радж (Ночы Небашэцця, альбо начнога падарожжа ў нябеснае царства).

Паразважайце над яго сэнсам і асаблівасцю лінгвістычнай формы. У граматычным сэнсе, гэта няпоўнае сцверджанне, што, у залежнасці ад вашай фантазіі або абставін, можа быць завершана мноствам магчымых спосабаў: Бог найвышэй... за зямное царства, якое адцягвае маю ўвагу ад Яго. Бог найвышэй... за ўсю маю матэрыяльную маёмасць. Бог найвышэй... за любыя турботы, якія парушаюць спакой майго розуму. Бог найвышэй... за любога непрыяцеля, з якім я сутыкаюся. Бог найвышэй... за нядобрачыліўцаў і прыгнятальнікаў, якія пераследуюць мяне.

Выраз *Аллагу акбар* (“Бог найвышэй [за ўсё]”) падсумоўвае ўвесь сэнс закліку да малітвы. Гэта цэнтральны пункт гэтага незвычайнага закліку, які вылучае іслам сярод астатніх сусветных рэлігій. Фактычна, ён ахоплівае сабою ўвесь іслам. Мы *мусульмане* менавіта таму, што мы абвясцілі аб сваёй пакоры (*istislām*) Існасці, Якая найвышэй за нас, Існасці, Якая найвышэй за ўсе астатняе. Мы здаліся, скарыліся Існаму.

Такім чынам, словазлучэнне *Аллагу акбар* будзе правільным назваць дэвізам, які падсумоўвае ўсё, чым ёсць іслам.

Пятае: Ісламскі заклік да малітвы ўвасабляе ўнікальны моўны стыль, які быў новым як для арабаў часоў Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, так і для іншых супольнасцей і народаў. Яго стыль на стагоддзі абагнаў свой час. Звярніце ўвагу, напрыклад, на тое, што ён складаецца з шэрагу кароткіх, адрывістых выразаў, якія не аб’ядноўваюцца ніводнай са злучальных часціц, якія звычайна выкарыстоўваюцца паміж адной фразай і іншай, напрыклад “і”, “так” і т.п. Гэта нагадвае стыль, які, як правіла, выкарыстоўваецца ў тэкставых паведамленнях, якімі мы сёння абменьваемся на нашых мабільных тэлефонах. Кароткімі, прамымі фразамі, азан абагульніў для мусульман часоў Прарока صلی اللہ علیہ وسلم дух новага паслання, дзеля якога яны адмовіліся ад сваіх куміраў, састарэлых вучэнняў і свайго невуцтва.

Шостае: Яшчэ больш варты ўвагі той факт, што дзякуючы хуткаму стылю вымаўлення, гэта “кароткая малітва” адпавядае мове найбольш важнай часткі намаза – суры Фаціха, або ўступнай суры з Кур’ана. Як і азан, Фаціха пазбаўлена моўных злучнікаў, якія арабы прывыклі бачыць і выкарыстоўваць. Калі б Фаціха была напісана

Басам Саіх

стылем, падобным да звычайнай чалавечай гаворкі, я мяркую, што яна чыталася б неяк так (з маімі дапаўненнямі ў квадратных дужках):

“[Мы ўносім] хвалу Богу, [Які з’яўляецца] Госпадам сусветаў [і Які таксама з’яўляецца] Самым міласэрным, Распаўсюднікам літасці, Уладаром Суднага дня. [Такім чынам, Госпадзе, мы пацвердзілі, што] Табе Аднаму мы пакланяемся; і толькі да Цябе мы звяртаемся па дапамогу [ва ўсіх справах нашага жыцця. Такім чынам, мы звяртаемся да Цябе, просячы і молячы Цябе:] Вядзі нас [да] прамога шляху...”

Сёмае: Улічваючы становішча, якое азан займае ў мусульманскім набажэнстве, з ім звязаны некаторыя нормы і правілы этыкету. Паводле прыкладу Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, мы павінны адказаць на словы закліку пэўнымі фразамі. Вы калі-небудзь чулі пра інтэрактыўныя камп’ютэрныя сістэмы і іншыя прылады і сістэмы на аснове той жа канцэпцыі? Нашы адносіны з ісламскім заклікам да малітвы, як гэта прадэманстраваў наш літасцівы Прарок صلی اللہ علیہ وسلم чатырнаццаць стагоддзяў таму, – гэта інтэрактыўныя зносіны паміж муэзінам і яго слухачамі. За кожнай фразай, скажы муэзінам, ідзе адпаведны адказ пэўнымі словамі, якія слухачы павінны паўтарыць рэхам.

Восьмае: Адным з элементаў яркавай моўнай адпаведнасці паміж намазам і азанам з’яўляецца дуалістычная структура, у якой кожная фраза ў ім паўтараецца двойчы. Гэтая дваістасць пацвярджае самастойны моўны характар азана, адначасова пацвярджаючы яго гармонію з агульнай структурай намаза.

Лічба два не вельмі шырока распаўсюджана ў ісламскіх абрадах пакланення, дэкламацыях і маленнях. Часцей сустракаюцца лічбы тры, сем, дзесяць, дваццаць сем, трыццаць тры, дзевяноста дзевяць і сто. Тым не менш, выразы, з якіх складаецца азан, паўтараюцца двойчы, з’ява, якая адпавядае двойной структуры намаза, напрыклад, калі мы падымаем абедзве рукі пры вымаўленні уступнага такбіру (*Аллагу акбар*), вядомага як *такбіратуль-іхрам*), сядзем пасля двух ракаатаў, выконваем два зямных паклоны ў кожным ракаце і завяршаем малітву двума вітаннямі мірам, адзін – з анёламі, якія праваруч ад нас, а другі – з анёламі леваруч. Гэтыя рысы намаза яшчэ больш падмацоўваюць пачуццё таго, што, паўтараючы азан, мы насамрэч чытаем кароткі намаз.

Дзвятае: Вы, магчыма, заўважылі, што словы азана нейтральныя з пункту гледжання чалавека, колькасці і полу ў тым сэнсе, што яны не прадугледжваюць выкарыстання займеннікаў першай асобы (я / мы), другой асобы (ты / вы), або трэцяй асобы (ён / яна / яно / яны). Адзіным выключэннем з гэтага правіла з’яўляюцца два

Адкрыў намаз наноў

сведчанні, якія падкрэсліваюць асабістую адказнасць і важнасць пацверджання гэтай адказнасці таго, хто кажа словы: “Я сведчу, што няма бога, акрамя Аллага. Я сведчу, што Мухамад – Пасланец Божы”. Нават загад, які перакладаецца як “спяшайцеся...” (*хаййя*) у словазлучэнні: “Спяшайцеся на малітву, спяшайцеся да малітвы! Спяшайцеся да выратавання, спяшайцеся да выратавання!” не ўтрымлівае нічога, што можна было б вылучыць, як адзіночнае ці множнае, мужчынскае або жаночае па родзе, і, такім чынам, пазбаўлены абмежаванняў, якія звычайна уваходзяць ва ўсё, што мы гаворым і пішам. Гэты асаблівы моўны стыль сустракаецца толькі зрэдчас, і адпавядае часцей праслаўленню (*табіх*), усхваленням (*азкар*) і кананічным услаўленням [Прарока صلی الله علیه وسلم (*сальят*)]. Аднак уся першая палова Фатіхі, аснова намаза, адзначана тым самым рэдкім нейтральным стылем.

Дзясятае: Магчыма, хтосьці разглядае агучванне закліку да малітвы як маргінальную практыку, якая не заслугоўвае ўвагі, якую надаюць намазу. Такія людзі лічаць азан неважным і, такім чынам, грэбуюць ім перад выкананнем намаза. Аднак Пасланец Божы صلی الله علیه وسلم, які быў верным носьбітам нябеснага паслання і які, паводле слоў Госпада, быў “поўны спагады і міласэрнасці да вернікаў” (Сура ат-Таўба, 9:128), сказаў інакш. Ён абвясціў: “Калі ў нейкай групе [прынамсі] з трох вернікаў ніхто не зможа прачытаць азан ці ікамат, над імі возьме верх сатана”.¹⁷

І гэтак жа, Абдулла ібн Абдурахман аль-Ансары, перадаючы ад свайго бацькі, што Абу Са’ід аль-Худры аднаго разу сказаў яму: “Я бачу, што вы любіце сваіх авечак і коз, любіце бываць у пустыні. Вы даглядаеце жывёлу і вы выконваеце намаз. Таму ўзмацняйце свой голас, заклікаючы [да малітвы]. Бо любы джын, чалавек ці любое іншае стварэнне, пачуўшы голас муэzzіна, як заклікае да малітвы, будзе сведчыць на яго карысць у Дзень уаскрасення” (перадаў аль-Бухары).

Такім чынам, можна спытаць: калі б азан быў толькі сродкам прыцягнення ўвагі іншых людзей, то навошта тады, каб яго чулі авечкі, козы і неадушаўлёныя прадметы? І якім чынам сатана можа перамагчы людзей, сярод якіх азан не гучыць? Хоць мы не ведаем, як гэта адбываецца, такія словы нашага літасцівага Прарока صلی الله علیه وسلم праліваюць святло на ўяўленні ранніх мусульман пра каштоўнасці азану і ікамату, і ролі, якую яны адыгрываюць у выхаванні духу пакланення ў нашым жыцці. Таму старайцеся не дапускаць, каб гэтыя формы пакланення выйшлі з-пад вашай увагі.

¹⁷ Перадаў імам Ахмад ад Абу ад-Дарла.

Басам Саіх

Калі б мяне сёння спыталі: “Колькі існуе відаў намаза?”, я б адказаў: “Маўклівы, вусны і публічны” (пад апошнім я маю на ўвазе азан). Кожны з гэтых трох тыпаў малітвы мае сваю ролю, і кожная з гэтых роляў аднолькава важная, дапаўняючы іншых, дапамагаючы нам кіраваць сваім жыццём і выпраўляць сябе, калі мы памыляемся.

Азан можа быць апісаны як скарочаны папярэдні інвестыцыйны праект, які рыхтуе да большага, канчатковага інвестыцыйнага праекта – намазу.

10

ДВА РЫТУАЛЬНЫЯ ЎМЫВАННІ

*“...Але з-за таго, што я не хачу ўскласці цяжар на свой народ, я даручыў бы ім выконваць вуду (рытуальнае ўмыванне) перад кожнай малітвай і штораз чысціць і шліфаваць зубы невялікай палачкай (маецца на ўвазе сівак – Р.Д.)”*¹⁸

Я спыняўся перад гэтым выслоўем Прарока صلی الله علیه وسلم і дзівіўся: чаму “*перад кожнай малітвай*”? Датуль, пакуль я захоўваю рытуальную чысціню, згодна прыкладу (сунне) Прарока صلی الله علیه وسلم, навошта тады, каб я выканаў умыванне зноў? Дапусцім, я зрабіў гэта ізноў, нават калі быў рытуальна чыстым, дык ці не будзе гэта марнатраўствам вады? І такая парада здаецца асабліва дзіўнай, бо паходзіць з сэрца пустыні, а не з краёў Вялікіх азёр і Ніягарскага вадаспаду!

Я чытаў і яўрэйскія, і хрысціянскія Пісанні, і мусульманскае Пісанне, і столькі зборнікаў хадзісаў, колькі змог. З гэтых кніг я ўбачыў, што ні юдаізм, ні хрысціянства не звязваюць так сваё вучэнне, абрады культуры і агульную культуру з рытуальнай чысцінёй, мыццём і ўмываннем, як іслам. Я ніколі не чытаў пра прарока, які абавязаў сваю грамаду падтрымліваць гігіену і прыемны знешні выгляд, як гэта рабіў прарок Мухамад صلی الله علیه وسلم. На жаль, практыка мусульманскай супольнасці далёкая ад таго, да чаго заклікаў яе прытрымлівацца Прарок صلی الله علیه وسلم.

Акцэнт ісламу на паўтарэнні абрадавага ўмывання звязаны не толькі з тым, што чысціня з’яўляецца прыкметай здароўя і прагрэсіўнай цывілізацыі, і таму яна ёсць яўнай мэтай ісламскага права. Звязана гэта яшчэ і з тым, што, прыкладам тут, у абрадавым умыванні, вонкавая гігіена звязана з унутранай чысцінёй. Чысціня

¹⁸ Перадаў імам Ахмад ад Абу Гурайры.

Адкрыў намаз наноў

цела і вопраткі – гэта натуральны прадукт унутранай чысціні, якая аўтаматычна адлюстроўваецца ў знешніх паводзінах. Такім чынам, некаторыя ісламскія юрыдычныя школы ўключаюць, напрыклад, абгавор (зласлоўе) у лік дзеянняў, якія робяць неспраўдным рытуальнае ўмыванне.

Таму можна сказаць, што існуе два віды рытуальнага ўмывання: унутранае і знешняе, прычым унутранае – важней за знешняе. Па сутнасці, знешняе ўмыванне бескарыснае для таго, хто недастаткова чысты ўнутрана. Што за карысць траіць у яму з памыямі пасля рытуальнага ўмывання?

Мышчы канечнасці звонку, вы павінны пераканацца, што зрабілі ўсё неабходнае, каб ачысціць сваю ўнутраную існасць. Такое ўнутранае ачышчэнне робіцца не вадой, пяском або іншым рэчывам. Хутчэй, гэта адбываецца, калі мы пазбаўляемся ад такога ўнутранага “бруду”, як нянавісць, зайздасць, гнеў, паклёп, эгаізм і самалюбаванне, падман, бязбожнасць, няўдзячнасць, нядобрычлівасць, востры язык, подласць, непаслушэнства, недавер і крывадушнасць.

Зрабіце намер ачысціцца ад усіх формаў такога бруду, прынамсі паступова. Такім чынам, вы павінны быць гатовы аддаць сваё сэрца, розум, дух і свае словы Усемагутнаму Богу. Больш за тое, стоячы ў прысутнасці Бога ў Судны дзень (а ён абавязкова надыедзе), вашы словы знойдуць Яго прыняцце, Ён паслухае вашы ціхіх просьбы і вашыя грахі будуць дараваныя.

Аднаго разу чалавек падышоў да Прарока صلی اللہ علیہ وسلم і сказаў: “Той і той моліцца ноччу, а ўранні ходзіць красці”. На гэта Прарок صلی اللہ علیہ وسلم адказаў: “Тое, пра што ты сказаў (той факт, што ён моліцца), перашкодзіць яму красці”.¹⁹

Адноічы Прарок صلی اللہ علیہ وسلم спытаў сваіх слухачоў: “Ці ведаеце вы, што такі банкрут?” На гэта яны адказалі: “Банкрут – гэта той, у каго няма ні грошай, ні маёмасці”. Ён сказаў ім: “Не, банкрут майё супольнасці – гэта той, хто ў Дзень уваскрасення прыедзе да Бога з намазамі, якія ён здзісьняў, постам, які ён трымаў, і дабрачыннасцю, якую ён рабіў, але таксама выявіцца, што ён кляў, абражаў і ужываў фізічны гвалт да іншых, пасляў на іх маёмасць, і праліваў іх кроў не па праве. У выніку, яго добрыя справы будуць раздадзены людзям, якім ён прынёс злое ў сегаветным жыцці. А пасля, калі яго добрыя справы скончацца раней за яго дрэнныя ўчынкі, грахі іншых людзей будуць узяты і ўскладзены на яго, і ён будзе кінуты ў Агонь”.²⁰

¹⁹ Перададзена ад Абу Гурайры ў кнізе “Мішкат аль-масабіх”.

²⁰ Перадаў Муслім ад Абу Гурайры

Басам Саіх

Колькі мусульман “збанкрутавалі” ў тым сэнсе, пра які казаў Прарок ﷺ? Хто з нас даў свайму пакланенню разысціся з паўсядзённай практыкай? Мы можам бачыць, як хтосьці кланяецца і падае ніц, яго лоб увянчаны цёмнай плямай, якая сведчыць пра частату зямных паклонаў, пры тым, што ў яго зносінах з намі няма і ценю міласэрнасці, уважлівасці і дабрыні. Кур’ан кажа нам, што *“малітва ўтрымлівае чалавека ад агідных учынкаў і ўсяго, што супярэчыць розуму”* (Сура аль-Анкабут, 29:45).

Разыходжанне пакланення са штодзённай практыкай уяўляе сабой сур’ёзную небяспеку для вобраза мусульман у свеце іх ісламскай веры. Сам Прарок ﷺ не дапускаў такога разыходжання, выкладаючы Кур’ан разам з яго прымяненнем.

Убай Абдуррахман ас-Сулямі перадаў ад Усмана, Ібн Мас’уда і Убая Ібн Ка’ба, што Пасланец Божы ﷺ чытаў ім дзесяць аятаў Кур’ана, і перш чым яны пераходзілі да наступных дзесяці аятаў, ён навучаў іх прымяняць тыя, якія яны толькі што вывучылі. Такім чынам, яны засвойвалі вучэнне Кур’ана адначасова з яго прымяненнем.²¹

Нам трэба наноў адкрыць для сябе абрады культуры. Нам трэба наноў адкрыць для сябе намаз. І штораз, калі мы адчуваем згубнае пачуццё будзённасці, якое прытуляе наша ўсведамленне велічы гэтага ўнікальнага ісламскага пакланення, нам неабходна наноў адкрыць для сябе рытуальнае ўмыванне. Паспрабуйце выканаць яго так, нібы вы толькі што даведаліся пра яго, нібы вы выконваеце яго ўпершыню. Тады спытайце ў сябе: што я выявіў падчас гэтага эксперыменту? Калі вы засяродзіцеся, вы ўбачыце, што, як і намаз, рытуальнае ўмыванне ўвасабляе ўвесь лад жыцця.

Па-першае, яно падкрэслівае чысціню і лад, якія з’яўляюцца прыкметамі культуры, адукацыі і цывілізацыі. Па-другое, яно адлюстроўвае ўважлівасць, разважлівасць і настойлівасць – якасці, якія адрозніваюць паспяховасць ад няўдаласці. Па-трэцяе, чысціня сімвалізуе ўстойлівы, настойлівы працэс самааналізу і жаданне пазбавіцца ад любога бруду, якім вы, магчыма, запэцкаліся з часу вапага апошняга ўмывання. Яно таксама аддзяляе верніка ад няверніка, богабаязнага ад бязбожніка, тых, хто каецца, ад тых, хто яшчэ знаходзіцца ў аблудзе. Вы нават зможаце адрозніць тых, хто здзейсніў умыванне, і тых, хто гэтага не зрабіў, зірнуўшы ім у твар.

²¹ Тайфсір аль-Куртубі, т.1, с.39.

Адкрыў намаз наноў

Абрад таяммума, альбо рытуальнага ачышчэння пяском можна параўнаць з “бесправадным” (чытай: бязводным) падключэннем да сэрца, якое кажа: “Падрыхтуйцеся да сустрэчы з Богам і пазбаўцеся ад усяго, што можа сапсаваць вашу непасрэдную сустрэчу з Ім”. У рэшце рэшт, як Усёведнаму Валадару, Богу вядомы ўсе вашы таямніцы, Ён у аднолькавай ступені ведае тое, што вы тоіце, і тое, што выяўляеце. Што тычыцца звычайнага абрадавага ўмывання, то гэта “водная” сувязь, якая перадае твая ж самыя паведамленні сэрцу, толькі інакш.

Арабскае слова *вудў*, якое перакладаецца выразам “абрадавае ўмыванне”, паходзіць з таго ж караня, што і слова “святло” (*даў*), бо яно асвятляе твар і сэрца. У рэшце рэшт, святло, якое выпраменьвае твар – гэта проста адлюстраванне святла, якое ідзе ад сэрца і душы.

Старайцеся заўжды быць у стане рытуальнай чысціні. Калі гэта вам удасца, вы адчуеце, як ідзеце да свайго працоўнага месца, нібы плывучы ў паветры. Вітаючы іншых, вы адчуеце, нібы паціскаеце руку анёлам. Выковаючы свае штодзённыя задачы, вы будзеце ўпіўнены ў поспеху. А паклаўшы перад сном галаву на падушку, вы будзеце дабра-славёны пачуццём, што як мага лепш выканалі свае абавязкі цягам дня, і што, нарэшце, вы даверылі сябе Самаму Надзейнаму, Самаму Шчодраму, Самаму Прабачліваму, Самаму Міласэрнаму – Богу.

11

СУПОЛЬНАЯ МОЛІТВА: КЛЮЧ ДА ПРАГРЭСУ І ЦЫВІЛІЗАЦЫІ

Вы ніколі не спрабавалі вызначыць тэрмін “цывілізацыя”? Ці адносіцца гэта да заводаў, камп’ютараў, ракет, марскога і паветранага флотаў, касмічных караблёў і атамных бомбаў? Усё гэта – плён цывілізацыі. А што тычыцца самой цывілізацыі, крыніцы гэтага плёну, то можна сказаць, яна вырасла з наступных дзесяці “зерняў”:

- 1) чысціня,
- 2) дакладнасць і майстэрства,
- 3) пунктуальнасць,
- 4) арганізаванасць і самадысцыпліна,
- 5) сумленнасць і прыстойнасць,
- 6) праца ў камандзе,
- 7) талерантнасць, пакора і прыняцце іншых,
- 8) спецыялізацыя і індывідуальная адказнасць,
- 9) цярыненне, амбіцыі, рашучасць і
- 10) справядлівасць і роўнасць.

Басам Саіх

Вы калі-небудзь пыталіся ў сябе, для чаго патрэбна супольная малітва? Чаму ад нас патрабуецца пакідаць нашы дамы, офісы, прадпрыемствы ці фабрыкі пяць разоў на дзень у строга вызначаны час, настолькі пэўны, што, калі мы спознімся толькі на пяць хвілін, мы прапусцім набажэнства? Вы калі-небудзь пыталіся ў сябе, чаму мы павінны выглядаць як мага лепш, ідучы ў мячэць? Чаму мы мусім папярэдне рытуальна ачысціцца? І навошта патрэбна рытуальнае ўмыванне? Ці гэта звязана толькі з шанаваннем дома Божага ці з чысцінёю, без якой мы не будзем гатовы стаць у прысутнасці Бога? Альбо, наадварот, гэта адносіцца выключна да культурных функцый чысціні, добрай гігіены, асабістага ўпрыгожвання і спарадкаванасці як выяўленнем павагі і прыстойнасці, функцый, якія маюць свой аналаг ў рэлігійнай або духоўнай сферы?

Што тычыцца пунктуальнасці, мы знаходзім, што супольная малітва служыць лепшай школай, якую б мог прайсці мусульманін як паўнаважаны носьбіт цывілізацыі. Як я ўжо казаў, спазненне на супольную малітву на пяць хвілін азначае, што вы яе прапусціце і страціце права на ўзнагароду, якую б вы атрымалі за своєчасовы прыход. Такая сітуацыя, якая паўтараецца пяць разоў на дзень у жыцці мусульманіна, абавязкова навучыць яго цаніць час і важнасць пунктуальнасці ў зносінах з іншымі.

Аднойчы, у маладосці, я ўдзельнічаў у жывой дыскусіі з шэйхам аль-Альбані²², у якой я адстойваў ідэю дазволу на больш чым адзін сеанс у адной мячэці для адной супольнай малітвы. Чаму, пытаў я, вернікам, якія спазніліся на першае набажэнства, нельга абраць імама з іх ліку і выканаць разам другое набажэнства? І чаму б пасля гэтага не дазволіць трэцяй ці чацвёртай групе зрабіць тое ж самае?²³

Шэйх аль-Альбані быў непахісны ў сваёй адмове ад маёй прапановы. Нажаль, толькі нашмат пазней я зразумеў мудрасць яго пазіцыі. Дазволіўшы некалькім розным групам праводзіць асобныя набажэнствы для аднаго намаза ў адной мячэці, мы адкрыем шлях раздзяленню супольнасці на мноства кірункаў і груповак, раз'яднанасці, адчужанасці і раздробленасці па-за сценамі мячэці. І наадварот, прыхільнасць да малітвы адной групы ці супольнасці забяспечвае штодзённае і пастаяннае навучанне пунктуальнасці, захаванне ўстаноўленага часу сходу, адзінства, салідарнасць і згуртаванасць групы.

²² Насыр ад-дзін аль-Альбані (1914 – 1999) – хадзісзнаўца-самавук, прыхільнік і адзін з заснавальнікаў ідэалогіі безмазхабнасці і салафізма.

²³ У дадзеным пытанні аль-Альбані заняў пазіцыю, адпаведную пазіцыі ханафіцкага мазхаба.

Адкрыі намаз наноў

Што тычыцца рытуальнай чысціні, належнай гігіены і ахайнага знешняга выгляду, якія рыхтуюць нас да уваходу ў мячэць і стаяння ў Божай прысутнасці, то гэта тыя ж рэчы, якія рыхтуюць нас да пераходу ад цемры неўптва, “забруджанасці”, бессэнсоўнасці, адсталасці, апатыі і грэбавання ўдзелам у “клаубе” цывілізацыі, які зачыняе свае дзверы перад тымі, хто не адпавядае яго асноўным умовам: чысціні, акуратнасці і прывабнага, прыстойнага знешняга выгляду не толькі на ўзроўні асабістай гігіены і адзення, але і ў мячэцях, дамах, офісах, школах і бальніцах.

Менавіта іслам упершыню ўвёў адмысловае арабскае слова для мячэці, **مَسْجِدٌ**, якое мае значэнне “месца для зямнога паклона”. Адпаведна, гэты тэрмін нагадвае пра становішча, у якім мы знаходзімся бліжэй да нашага Госпада, гэта значыць – становішча зямнога паклона, пры якім галава, лоб і нос дакранаюцца да падлогі альбо зямлі. Такая пастава выражае глыбокую ступень пакоры і адданасці. Такім чынам, чым больш ты прыніжаеш сябе перад Богам сваім фізічным станам, тым больш ты набліжаешся да Яго, і тым вышэй твой узровень у Яго прысутнасці ў вечным жыцці.

Калі вернікі з трымценнем уваходзяць у прысутнасць свайго Стваральніка кожныя некалькі гадзін дня і ночы і ўдзельнічаюць у такім навучанні пакорліва, ніколі не быўшы *“занадта гордымі, каб пакланяцца Яму”* (Сура аль-А’раф, 7:206), як кажа Бог Усемагутны і Яго анёлы, пакора становіцца такой неад’емнай часткай іх прыроды, што не застаецца аніякага месца ў іх жыцці для фанабэрыстасці або дробных рознагалоссяў. Наадварот, яны робяцца *“рахманьмі ў адносінах да вернікаў”* (Сура аль-Маіда, 5:54) згодна з Божай запаведдзю Яго вернаму пасланцу *“атуліць крыламі тваёй пяшчоты вернікаў”* (Сура аль-Хіджр, 15:88). Паводзячы сябе такім чынам, мы робім першы крок да ўваходу ў царства з назвай “цывілізацыя”.

Уваходзячы ў мячэць, мы памятаем, што мы ўваходзім у школу зямных паклонаў, у школу пакоры, лагоднасці, адданасці і пяшчоты да братаў па веры. Іншая, не менш распаўсюджаная, арабская назва мячэці – **جامع**, альбо “месца, якое збірае сходы”. Уваходзячы сюды, мы павінны памятаць, што гэта месца, якое аб’ядноўвае нас, робячы нас роўнымі, яднае нас, выдаляючы нянавісць і горыч з нашых сэрцаў і розумаў. Як вынік, больш няма сварак і крыўд, няма адрознення паміж маладым і старым, нізкім і вялікім, бедным і заможным, простым чалавекам і каралём, пакрыджаным і крыўдзіцелем.

“Трымайце шэрагі роўнымі, бо вы строіцеся, як строяцца анёлы. Устаньце поплец адзін з адным і запоўніце прабелы [у вапных шэрагах]. Абяходзьцеся са сваімі братамі асцярожна, каб пазбегнуць

Басам Саіх

пропуску, праз які сатана мог бы красці. Калі вы наблізіцеся адзін да аднаго ў сваіх шэрагах, то і Бог наблізіцца да вас, а калі вы аддالیцеся адзін ад аднаго (без усялякай прычыны), то і Бог аддالیцца ад вас” (перадаў Абдула ібн Амр ў кнізе “Сахіх аль-Джамі”)

Колькі разоў мы чыталі гэтую параду ад літасцівага Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, чулі яе ў цытатах падчас гутарак ці пятнічных казанняў? Колькі разоў яе паўтарыў нам імам перад малітвай? Але колькі з нас разважалі над кожнай яе фразай, чыталі паміж яе словамі і радкамі? Калі б мы зрабілі гэта, мы зразумелі б, што гэты загад – не проста правіла адносна стаяння ў прамых шэрагах. Гэта рэцэпт для рэфармавання душаў і стварэння цывілізаванага грамадства, усе чальцы якога роўныя, і ў якім ніхто не пануе над іншым.

Калі мы спыняемся, каб падумаць над гэтым выказваннем Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, першае пытанне, якое ўзнікае, звязана з тым, чаму нагэтулькі вялікае значэнне надаецца таму, каб выраўняць шэрагі багамольцаў і паставіць іх плячом да пляча. Што такога ў верніках, якія стаяць у прамых шэрагах і акуратна выраўнаваны па сваіх плячах і нагах? І адказ вельмі просты: таму што тут пачынаецца цывілізацыя. Гэта яшчэ адно з “зерняў” цывілізаванага грамадства.

Нас запрашаюць узяць удзел у гэтым малітоўным сходзе, бо цывілізацыя – гэта не індывідуальная, а грамадская з’ява. Яна заснавана на калектыўнай працы і адмове ад эгаізму і самалюбства. Цывілізацыя – гэта, у першую чаргу, супольнасць.

Па-другое, мы запрошаны прыходзіць на гэтую дакладную сустрэчу не аднойчы, а пяць разоў на дзень разам з нашымі братамі ці сёстрамі. Такім чынам дух адданасці і пунктуальнасці пачне цячы па нашых жылах. У рэшце рэшт, культура заснавана на строгасці, адданасці і павазе як да ўласнага часу, так і да іншых людзей.

Па-трэцяе, мы заклікаем строіць шэрагі з іншымі чальцамі супольнасці, паколькі наша ўпарадкаванасць у гэтым пытанні прынясе ўпарадкаванасць нашаму ўнутранаму жыццю, майстэрства – нашай працы і адзінства – нашым сэрцам. І ўсё гэта дапаможа пакласці пачатак квітнеючаму, заснаванаму на супрацоўніцтве, цывілізаванаму грамадству. Цывілізацыя пачынаецца ў выніку калектыўных намаганняў, інтэграцыі, парадку, майстэрства, цяглічасці, пакоры, талерантнасці, прыняцця Іншага і салідарнасці на ўзроўні сродкаў і сканчаецца, калі нічога гэтага няма.

Не мірачыся з тым, каб гэтая інструкцыя была парушана нашымі чалавечымі слабасцямі, Прарок صلی اللہ علیہ وسلم звязаў яе непасрэдна з нябесным царствам. Ён як быццам сказаў: “Памятайце, што ўсе вы,

Адкрыў намаз наноў

хто стаіць у прысутнасці Бога, каб вашыя шэрагі падчас малітвы на зямлі былі збудаваны па ўзоры анельскіх шэрагаў на нябёсах”. Калі ён сказаў сваім слухачам, *“вы выстройваецеся ў шэрагі, як і ангёлы”*, Прарок صلی اللہ علیہ وسلم правёў сувязь паміж будаўнічымі блокамі цывілізацыі на Зямлі і тым, што адбываецца на небе. Карацей кажучы, гэты хадзіс кажа нам пра тое, што здаровае пакланенне роўна здаровай цывілізацыі, і што, як пакланенне адбываецца на небе, такім яно павінна быць і на зямлі.

Акрамя таго, мы закліканы прытрымлівацца іншай умовы, а менавіта *“запоўніць прабелы... не пакідаючы пропуску, праз якія сатана мог бы красці”*. Гэтымі словамі Прарок صلی اللہ علیہ وسلم засяродзіў нашу ўвагу на ролі даверу і асабістай адказнасці ў стварэнні цывілізацыі. Якімі б асаблівымі здольнасцямі мы не валодалі, кожны з нас стаіць на пэўнай мяжы нашай супольнасці. Кожны з нас мае сваю ўласную індывідуальную ролю, якую патрэбна выконваць, свае ўласныя індывідуальныя дзеянні, якія неабходна рабіць, і свае ўласныя ўнікальныя навыкі, якія неабходна выкарыстоўваць у напрамку фарміравання цывілізацыі. Наша адмова ад адказнасці *“запоўніць прабелы”*, якімі б яны ні былі, пакіне “пралом” у нашай абарончай сцяне. Такім чынам, такая адмова ўяўляе сабой акт дзяржаўнай здрады. Карацей кажучы, цывілізацыя заснавана на спецыялізацыі, індывідуальнай адказнасці і супольных, канструктыўных намаганнях.

І зноў, Прарок صلی اللہ علیہ وسلم звязвае гэта зямное настаўленне з Нябёсамі, нібы кажучы: *“О слугі Бога! Калі вы злучыце шэрагі ў малітве на гэтым свеце, Бог прыме вас у наступным, а калі вы парушыце шэрагі тут, Бог пакіне цябе ў бядзе там”* (*“Калі вы наблізіцеся адзін да аднаго ў сваіх шэрагах, то і Бог наблізіцца да вас, а калі вы аддаліцеся адзін ад аднаго, то і Бог аддаліцца ад вас”*). Якая больш ясная сувязь можа быць паміж умовамі чалавечай цывілізацыі тут, на зямлі, і падзеямі ў царстве Нябёс? Карацей кажучы, ўмовы для сапраўднага пакланення самі па сабе з’яўляюцца ўмовамі для фарміравання сапраўднага, здаровага грамадства.

І, перш за ўсё, мы закліканы пазбягаць усялякай рэзкасці і жорсткасці, і ставіцца да нашых братоў і сяспер з мяккасцю ў намазе, у грамадстве і ў цэлым у жыцці. Як сказаў Прарок صلی اللہ علیہ وسلم: *“Абыходзьцеся мякка з братамі вашымі”*. Іншымі словамі, калі іншыя спрабуюць запоўніць прабелы ў шэрагу вернікаў, мы павінны палегчыць гэты працэс, вызваліўшы месца для тых, хто мае патрэбу змяніць той ці іншы кірунак, запоўніць прамежак паміж двума радамі і г.д. Робячы гэта рэгулярна, мы будзем фармаваць нашы асобы такім чынам, што пераможам сваю схільнасць да грубасці і хамства, ваяўнічасці,

Басам Саіх

экстрэмізму і гвалту ў нашым мысленні, у рашэнні нашых спраў, або ў тым, як мы рэагуем на апанентаў. Гэта той прыклад, які быў нам паказаны Пасланцам Божым صلی اللہ علیہ وسلم ва ўсіх аспектах яго жыцця. Як сказала аднойчы маці вернікаў Аіша:

“... Ён [Пасланец Божы] ніколі не біў ні слугу, ні жанчыну. Папраўдзе, ён ніколі не біў нікога рукой, калі толькі не ўдзельнічаў у баі на шляху Бога. Штораз, калі яму давалі выбар паміж двума рознымі варыянтамі дзеянняў, ён аддаваў перавагу тому, які вёў за сабой найменшыя цяжкасці – пры ўмове, зразумела, што гэта дзеянне не было грахоўным. Калі ж гэта было грахоўным, ён яго цалкам пазбягаў. Ён таксама не помсціў нікому ні па якой прычыне, калі не была парушана ніводны святы заповедаў Бога, і ў гэтым выпадку ён помсціў не за сябе, а за Бога”²⁴.

Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم заклікаў нас быць сціплымі, але мы былі фанабэрыстымі. Ён вучыў нас быць ласкавымі, але мы былі жорсткімі. Ён узвялічыў вартасць памяркоўнасці і цягімасці, але мы праявілі рэзкасць і экстрэмізм. Ён заклікаў нас жыць ва ўзаемаразуменні і набліжання адзін да аднаго, але замест гэтага мы загразлі ў сварках і аддаліся адзін ад аднаго. Ён вучыў нас яднацца і гуртавацца; але мы падзелены і аслабленыя.

Мусульмане-суніты і шыіты разыхліся па многіх аспектах веры і практыкі. Аднак ні разу на працягу стагоддзяў яны не разыходзіліся па асновах намаза, колькасці малітваў у дзень, рухаў у ім альбо часу яго выканання. І прычына гэтага заключаецца ў грамадскім характары малітвы.

Супольная структура большасці абрадаў ісламскага пакланення бароніць іх ад скажэнняў. Мусульмане ніколі не разыходзіліся па тэксце Кур’ана, бо іслам патрабуе, каб яны чыталі яго супольна і правяралі яго правільнасць падчас кожнай з трох штодзённых малітваў, якія выконваюцца ўголас (малітва світанна, малітва пасля заходу і заключная вячэрняя малітва). Гэты працэс адбываецца ў кожнай мячэці, у кожнай краіне свету, у кожнай вёсцы, у кожным доме: імам чытае, а тыя, хто пакланяецца за ім, правяраюць і, калі трэба, выпраўляюць, яго дэкламацыю. Але мусульмане не маюць адзінага тлумачэння Кур’ана (*tafsir*), бо тлумачэнне не з’яўляецца калектыўнай практыкай. Яны не рознагалосыць адносна формы намаза, таму што гэта супольны абрад, які пацвярджаецца ў мячэці

²⁴ Перададзена ад ‘Аішы у “Сільсіят аль-ахадзіс ас-сахіх”

Адкрыі намаз наноў

грамадой вернікаў пяць разоў на дзень; аднак яны разышліся ў адносінах да Таго, да Каго сэрцы перш за ўсё накіраваны ў малітвах, бо толькі Бог можа назіраць за змесцівам нашых сэрцаў. І гэтак жа не было нязгоды па форме або асновах хаджу (вялікага паломніцтва), бо, як і намаз, паломніцтва з’яўляецца грамадскім рытуалам, які выконваецца пад пільным наглядом усёй мусульманскай супольнасці. Але ў мусульман розныя акцэнты на некаторыя аспекты хаджа ў адрозненне ад іншых.

Калі мы паспрабуем выявіць тыя якасці, якія характарызуюць больш цывілізаваныя грамадствы ў параўнанні з больш адсталымі, мы выявім, што больш “цывілізаваліся” тыя, хто дэманструюць пакорлівасць і памяркоўнасць, адзінства і згуртавансць, тыя, хто распрацаваў вобласці спецыялізаваных ведаў і вопыта, і працуюць над стварэннем сваёй радзімы, як адзіная каманда, з адзіным сэрцам і духам, з рапучасцю і энтузіязмам, у той час як тыя, хто абраў адсталасць, паказалі пыху, гонар, суровую прынцыповасць і жорсткасць, былі неахайныя да сваіх абавязкаў адзін перад адным нагэтулькі, што дзве групы могуць аб’яднацца, толькі каб сварыцца альбо ваяваць. Хіба не пасуе апошняе апісанне, нажаль, большасці мусульманскіх грамадстваў у сучасным свеце?

Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم сказаў: *“Калі ёсць тры чалавекі ў адным сяле ці сельскай мясцовасці тры чалавекі, і яны не могуць выконваць намаз разам, сатана абавязкова возьме верх над імі. Вы павінны з усяе сілы старацца выконваць супольную малітву, бо воўк з’есць авечку, якая адбіваецца ад статка”* (перадаў Абу Давуд наводзе словаў Абу ад-Дарды). Калі б мы сур’езна абдумалі гэтае выслоўе Прарока صلی اللہ علیہ وسلم і перанеслі яго на сябе, свае сем’і і навакольных, то ўбачылі б, што прычына ўвагі Пасланца Богага صلی اللہ علیہ وسلم да супольнай малітвы відавочная: менавіта дзякуючы супольнаму намазу мы набываем і падтрымліваем трываласць і згуртаванасць. У адваротным выпадку, мы, нібы авечкі, якія адбіліся ад статка, будзем лёгкай здабычай ваўкоў, якіх у гэтым свеце вельмі шмат.

Калі нашы сэрцы, а не толькі нашы целы, аб’яднаюцца для супольнай малітвы, гэта адзінства непазбежна адаб’ецца на нашым паўсядзённым жыцці і нашым ладзе мыслення. Мы пачнем дзейнічаць не толькі як індывідуумы, але і як супольнасць. Нашы прыярытэты будуць адавацца не нашым індывідуальным схільнасцям, а інтарэсам супольнасці. Тое, што мы прымаем альбо адхіляем, будзе вызначацца не асабістымі густамі і жаданнямі, а супольнымі. Мы будзем думаць разам, працаваць разам, будаваць разам, у радасці і смутку – заўжды разам. Толькі так мусульмане здолелі перайсці ад

Басам Саіх

невуцтва, адсталасці і заняпаду даісламскай эпохі да маральнай і інтэлектуальнай вытанчанасці эпохі ісламу, уключаючы тэрытарыяльную экспансію і адзінства, якія былі дасягнуты пры першых халіфах. Папраўдзе, Неба і Зямля былі аб'яднаны для іх, калі яны самі аб'ядналіся ў малітве, спадзеючыся на Рай. Як казаў пасланнік Божы صلی اللہ علیہ وسلم: “Будзьце настойлівыя ў супольнай малітве, і сферажыцця падзелу. Сатана можа падступіцца да адасобленага чалавека, але называе дваіх, якія знаходзяцца разам. Той, хто жадае мець прасторнае і зручнае жытло ў Раі, павінен маліцца супольна”²⁵

Цывілізацыя грунтуецца на практыцы рэгулярных сходаў, інтэграцыі, адзінства, майстэрства і пунктуальнасці, сціпласці, спачування, цярымасці, прыняцця Іншага, збліжэння, энтузіязму, адданасці, рапучасці і цярпення.

12

ПЯТНІЧНАЯ ХУТБА (КАЗАНЬ): КУРС РАЗВІЦЦЯ

Прыхаджане адной мячэці ў Оксфардзе былі ўзрушаны пасля таго, як іх імам цалкам прачытаў казань на англійскай мове. “Пропаведзь несапраўдная, бо не была на арабскай!” – пярэчылі яны. “Усё пятнічнае набажэнства (*джума-намаз*) будзе несапраўдным, калі пропаведзь не будзе прачытана на арабскай мове!”²⁶

Тут, у Вялікабрытаніі, мы можам быць збянтэжаны і здзіўлены такім інцыдэнтам. У той жа час мы не можам не адчуваць захаплення і ўдзячнасці да нашых братоў, якія, хоць і не размаўляюць па-арабску, праяўляюць шанаванне, любоў і павагу да мовы, якую мы, яе носьбіты, страцілі. Настрой з іх боку настолькі моцны і шчыры, што нам робіцца сорамна. Ён служыць абуджэннем, пазбаўляючы нас ад негатыўнага, згубнага эфекту празмернай фамільярнасці да нашай роднай мовы, і дапамагае нам аднавіць сувязь з павагай і любоўю да мовы, аднавіць яе святасць і асаблівае месца, якога яна заслугоўвае ў нашым жыцці.

Гэта светлы бок вышэйзгаданай рэакцыі з боку нашых неарабскіх братоў. Аднак у іх рэакцыі ёсць і другі, больш цямяны

²⁵ Перададзена ад Умара б. аль-Хаттаба ў кнізе “Зыяль аль-Джанна фі тахрыдж ас-Сунна”.

²⁶ Мясца на ўвазе аспект ісламскага права, які гаворыць пра абавязковасць чытання на арабскай мове прынамсі часткі хутбы як пра ўмову сапраўднасці дадзенага пакланення.

Адкрыі намаз наноў

бок. Настойліваасць гэтых братоў, каб пятнічная хутба чыталася толькі на арабскай і ні на якой іншай мове, нават калі яны не разумеюць ні слова са сказанага імамам, паказвае на іх скажонае, неадэкватнае разуменне ролі прапаведзі, якую яна павінна адыгрываць у жыцці мусульман. Яна таксама падкрэслівае небяспечны раскол, які існуе ў некаторых мусульман паміж рэлігіяй і іх штодзённай рэчаіснасцю.

Стаўленне гэтых людзей выглядае так: “Пакуль вы выступаеце з хутбай на мове Кур’ана і Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, нам усё адно, што вы там кажаце. І пакуль вы выконваеце пяць абавязковых намазаў штодня, вам можна красці, падманваць, хлусіць або здзяйсняць амаральныя ўчынкі. Не ўжывайце свініну або іншае мяса, якое недазволена ісламскім законам – а там грашыце, як вам заўгодна!”

Вобраз ісламу намаляваны немусульманамі, у прыватнасці, на Захадзе, адлюстроўвае скажонае мысленне і практыку саміх мусульман, якія часта засяроджваюцца на пытаннях другаснай важнасці, губляючы з поля зроку асновы сваёй рэлігіі. Толькі падумайце пра несправядлівасць мусульман да ісламу з-за адсутнасці яго разумення!

Гэтыя нашы браты цвердзяць, што пятнічная прапаведзь іх імама павінна быць на арабскай мове, а не, напрыклад, на мясцовай ці іншай зразумелай ім мове. Прапаведзь можа складацца з некалькіх аятаў Кур’ана, пары хадзісаў і змястоўных выказванняў, якія імам прывык паўтараць у кожнай сваёй прамове. Потым багамольцы выходзяць з мяцэці практычна ў тым жа стане, у якім яны прыйшлі, без аніякіх новых ведаў, без прыдбанай мудрасці, без усялякай карысці, без адраджэння ўспаміну пра Бога, без тлумачэння прававых рапшэнняў на аснове Пісання, не маючы рапшэння надзённых праблем сучаснасці. Такім чынам мы, мусульмане, забіваем дух пятнічнай прапаведзі, не пакідаючы нічога, акрамя моўнай абалонкі.

Мы пазбаўляем гэтую важную штотыднёвую дыдактычную магчымасць яе сэнсу, ператвараючы яе ў бяздумны слоўны абрад. І гэтак жа многія мусульмане пазбаўляюць сваё пакланенне практычнага значэння, адрываючы яго ад паўсядзённага жыцця. Яны моляцца і крадуць; яны поснікаюць і хлусяць; яны здзяйсняюць паломніцтва ў Мекку, а потым працягваюць падманваць, чыніць несправядлівасці, бэсыціць адно аднаго, таптаць чужыя правы і парушаць Божы закон, як хочуць. Такім чынам яны паглыбляюць жудасную бездань паміж сваім духоўным і практычным існаваннем.

У выніку гэтага вы можаце сустрэць таго, хто можа працягваць вам цэлую лекцыю пра неабходнасць выконваць правілы адносна ха-

Басам Саіх

ляльнага мяса, нават калі ў вас ёсць свой уласны больш абгрунтаваны падыход да пытання аб тым, якое мяса з’яўляецца халяльным, а якое – не. І разам з тым такі “лектар” можа цішком ці адкрыта весці лад жыцця падступнага самазванца, махляра і хлуса, злодзея, злоснага чалавека, які ахвотна сведчыць супраць свайго блізкага і які не ўпускае ніводнай магчымасці абысці закон. Ён можа быць нават наркаманам. Але, нягледзячы на гэта ўсё, ён лічыць сябе ўзорным мусульманінам. І гэта яшчэ не самы горшы варыянт. У горшым выпадку, ён можа абазваць вас вераадступнікам, калі вы не прымеце, свядома ці памылкова, яго меркаванне адносна таго халяльнага мяса.

Вышэйзгаданае апісанне тычыцца, на жаль, шырокага кола сучасных мусульман. Іх нявыказаны дэвіз: маліся, а тады – рабі, што хочаш. Кажы што хочаш у сваёй пятнічнай пропаведзі – важна толькі, каб яна была на арабскай мове. Рабі ўсё, што заўгодна, і стаўся да іншых, як хочаш, бо ўсё, што сапраўды важна, – абы ты не еў нічога, акрамя халяльнага мяса ў адпаведнасці з іх паняццем “халяля”.

Многія мусульмане не здагадваюцца пра фундаментальную ролю, якую адыграла пятнічная пропаведзь у росце і развіцці ісламскага грамадства. Такім чынам, яны разглядаюць малітву і хутбу ў пятніцу, як рытуальныя абавязкі, якія трэба выконваць. Такім чынам, наведваючы малітву, яны задаволены фактам выканання абавязку. Яны прыходзяць своечасова, слухаюць імама, выстройваюцца ў рады за ім, выконваюць намаз, – і ўсё!

У такім выпадку дарэчы спытаць: нас заклікаюць слухаць імама, які чытае пятнічную хутбу, і захоўваць маўчанне, проста з-за ветлівасці і павагі да прамоўцы? Калі гэта так, то ці не азначае гэта, што пятнічная малітва – гэта ўсяго толькі рэлігійная цырымонія з узделам пэўных рухаў цела і практыкаванняў, змест якой не мае аніякага значэння?

Намаз – гэта выяўленне пакланення, а пятнічная пропаведзь – план дзеянняў. Хутба з’яўляецца арганічнай, непарыўнай часткай пятнічнага набажэнства. Таму некаторыя хадзісы вызначаюць таго, хто прапусціў пропаведзь, як прапусціўшага і намаз:

“Па пятніцах анёлы стаяць ля дзвярэй мячэці, запісваючы і класіфікуючы людзей у залежнасці ад іх становішча. “Такі і такі прыйшоў у такі і такі час. Такі і такі прыйшоў у такі і такі час. Такі і такі прыйшоў пасля таго, як імам пачаў чытаць хутбу. Такі і такі прыйшоў на намаз, але прапусціў пропаведзь, а значыць – прапусціў пятнічную малітву”²⁷.

²⁷ Перадаў імам Ахмад ад Абу Гурайры.

Адкрыі намаз наноў

Імам, які хоча, каб яго слухачы пайшлі з пятнічнай хутбы з нейкай карысцю, павінен прывесці свае словы ў адпаведнасць да патрэбаў, інтарэсаў, абставін і ўзроўню адукацыі сваіх прыхаджан. Такім чынам, пропаведзь, звернутая да рабочых, павінна будзе адрознівацца ад пропаведзі, адрасаванай грамадзе інтэлектуалаў, школьнікаў, студэнтаў і выкладчыкаў, новых людзей у ісламе, і гэтак далей.

Прапаведуючы, Прарок صلی اللہ علیہ وسلم ніколі не паўтараў аяты Кур’ана выпадкова, непаслядоўна, у адрозненне ад шматлікіх імамаў сучаснасці, чые хутбы рэдка ўключаюць у сябе больш за некалькі вершаў і хадзісаў, якія яны па некалькі разоў паўтараюць перад сваімі прыхаджанамі без спробы залучыць іх з рэчаіснасцю. Мы абыходзімся несправядліва да саміх аятаў, калі паўтараем іх бяздумна людзям без якога-небудзь кантэксту. Такая практыка можа негатыўна адбіцца на маралі і стаўленні прыхаджан, ператварыўшы іх любоў да гэтых хадзісаў і урыўкаў Кур’ана, а таксама, магчыма, і да іншых, у непрыязнасць і адчужанасць.

Калі рытарычны стыль пропаведзі стане менш важным, чым яе змест? Калі пытанне ўжывання халяльнага мяса будзе разглядацца як другаснае ў параўнанні з асноўнымі маральнымі вучэннямі ісламу? Калі наша жыццё стане ўвасабленнем і пацвярджэннем нашых актаў пакланення? Калі, як нам паведаміў наш міласэрны Прарок صلی اللہ علیہ وسلم, Бог пасылае кагосьці, каб адрадзіць рэлігію мусульман раз у сто гадоў, то роля імама ў яго пятнічных хутбах – удыхнуць новае жыццё ў пастулаты нашай рэлігіі па пэўных пытаннях, сітуацыях і праблемах, з якімі мы сутыкаемся штотыдзень, каб мы маглі ісці ў нагу з пастаянным рухам жыцця, і садзейнічаць нашаму станаўленню і развіццю.

Як і кожная навучальная ўстанова мае абавязковую праграму падрыхтоўкі і навучання для сваіх работнікаў і тэхнічнага персаналу, пятнічная пропаведзь – гэта праграма навучання, развіцця і кіраўніцтва, неабходная ў жыцці мусульманіна, афіцыйная штотыднёвая спасылка на ўзроўні ведаў і практыкі паміж інстытутам ісламу і інстытутам жыцця.

Тут мы пачынаем

Аднойчы я пайшоў праведаць брата, які перастаў маліцца ў нашай мячэці. Мне казалі, што ён пачаў наведваць іншую мячэць, таму што ў яго былі разыходжанні з адным прыхаджанінам нашай мячэці. Потым я сустрэўся з іншым братам, які не хадзіў у мячэць доўгі час.

– Слухай, – спытаў яго я, – а чаму мы больш не бачым цябе ў мячэці?

Басам Саіх

Ён адказаў:

– Я не хачу маліцца ў мячэці, дзе імам вучыць, што людзі былі створаны з мізэрнай кроплі спермы²⁸. Як ён пасмеў назваць кроплю спермы, з якой мы паходзім, мізэрнай?!

Праз пэўны час, калі ідучы да мячэці, я сустрэў свайго сябра-мусульманіна і мы завялі гутарку. Калі мы дабраліся да мячэці, ён стаў развітвацца са мною, відавочна, не збіраючыся ўвайсці. Я здзіўлена спытаў яго: “Ты што, не маешся маліцца?” Пахітаўшы галавой, ён адказаў: “Я не маюся ў мячэцях, дзе моляцца салафіты²⁹”.

І я падумаў пра сябе: што з намі будзе, калі ўсе ў мусульманскай супольнасці будуць належаць да адной з гэтых трох груп: тых, хто адмаўляецца маліцца ў той жа мячэці, з кім яго была нязгода; тыя, хто адмаўляецца дараваць прапаведніку альбо імаму чалавечую памылку – калі там і праўда мела месца памылка; і тым, хто не жадае пакланяцца поруч з некім, хто не згодны з яго рэлігійнай думкай? Як вы думаеце, ці здолее такая супольнасць кіраваць сабой, а тым больш – усім светам?!

Што стала з нормамі наведвання мячэці? Што стала з правіламі этыкету, якія некалі рэгулявалі супольныя малітвы? Што стала з гістарычнай роляй, якую калісьці мелі мячэці? Тады яны былі трамплінамі для людзей, якія з нябачанай хуткасцю неслі іслам у свет, будуючы залаты век адукацыі і ісламскай цывілізацыі, распаўсюджваючы мараль на ўсім свеце?

У красавіку 2012 года мяне запрасілі прыняць удзел у курсе, які ладзіла ў Егіпце ўстанова, вядомая як Акадэмія сучасных мусульманскіх прапаведнікаў. Курс павінен быў адбыцца ў Каіры з мэтай паказаць прыклады выбітных выпускнікоў Азгара, як у вучобе, так і ў паводзінах, каб данесці ідэю ўмеранага ісламу сённяшняй моладзі.

Грунтуючыся на маім амаль дваццацігадовым практычным досведзе інспектара брытанскага Савета па акрэдытацыі, дзейнасць якога была пашырана, дзякуючы ўключэнню ўніверсітэтаў і інстытутаў па-за межамі Злучанага Каралеўства, я прапанаваў стварыць “Міжнародны ісламскі савет па акрэдытацыі”. Мэтай гэтага савета было б стварэнне культурных цэнтраў, якія падпарадкоўваліся б умовам гэтага новага савета ў розных арабскіх і ісламскіх краінах. Першы

²⁸ Намёк на аят Кур’ана: “потым [Бог] стварыў яго патомства з кроплі мізэрнай вадкасці” (32:8)

²⁹ Салафіты – прыхільнікі салафізму, плыні ў ісламе, якая адмаўляе важнасць следвання сунніцкім мазхабам у ісламскім праве і веравучэнні, прытрымліваецца меркаванняў сучасных вучоных Саудаўскай Аравіі і ставіць пад сумнеў шэраг адназначных пытанняў класічнага ісламскага права і веравучэння.

Адкрыў намаз наноў

такі цэнтр павінен быў з'явіцца ў Егіпце; аднак такія цэнтры не будуць абмежаваныя ўніверсітэтамі і іншымі навучальнымі ўстановамі, а будуць ўключаць у сябе ўсе дзяржаўныя ўстановы, вялікія і малыя, у тым ліку фірмы і ўрадавыя органы, дзяржаўныя ўстановы, нават вуліцы, невялікія кварталы, жылыя будынкі, шпіталі, клінікі, школы, інстытуты, клубы, універмагі, мячэці, цэрквы, грамадскія паркі, дзіцячыя паркі, грамадскія прыбіральні, майстэрні і гэтак далей.

Пяцьдзесят студэнтаў, якія бралі ўдзел у курсе, арганізаваным Акадэміяй сучасных мусульманскіх прапаведнікаў, выхадцы з розных егіпецкіх правінцый, сфарміравалі ядро гэтай ідэі праз невялікія мясцовыя арганізацыі, звязаныя цэнтралізавана з вышэйзгаданым саветам па акрэдытацыі. Устаноў у рэгіёне мусілі заахвочвацца да спаборніцтва за прызнанне Саветам у галіне рэлігіі і культуры, а ўстановы, якія не падалі заяўку на такое прызнанне альбо акрэдытацыю, сталі б гублялі свой прэстыж.

Была надзея, што вышэйзгаданыя цэнтры і месцы будуць папшырацца месяц за месяцам, год за годам, і будуць аказваць усё большае ўздзеянне на розныя аспекты жыцця Егіпта, у выніку чаго цягам аднаго-двух дзесяцігоддзяў гэтая краіна параўняецца з еўрапейскімі краінамі з пункту гледжання прафесіяналізму, парадку, дысцыпліны, чысціні, знешняга выгляду, прадукцыйнасці, бяспекі на працоўным месцы, узроўню адукацыі і міжасобасных адносін. Вядома, усё гэта дапамагло б вярнуць краіне рэлігійныя каштоўнасці, якія яна некалі страціла.

Калі ідэю не ўдалося ажыццявіць з прычын сумных падзей пасля рэвалюцыі 25 студзеня 2011 г., мы пачалі думаць пра альтэрнатыўны напрамак, а менавіта – пачаць з самай маленькай культурнай адзінкі ў ісламскай краіне: суполкі мясцовай мячэці на кожнай вуліцы, у кожным раёне і ў кожнай вёсцы. Кожная мячэць, на чале са сваім імамам і з групай сваіх заўсёдных наведвальнікаў, можа быць ператвораная ў своеасаблівы мясцовы савет па акрэдытацыі ўстаноў у непасрэднай блізкасці ад яе. Яго ацэнка такіх устаноў будзе грунтавацца на дзесяці асноўных культурных умовах, якія мы прапанавалі вышэй у разглядае супольнай малітвы.

Крытэрыі прызнання Брытанскім саветам па акрэдытацыі – акрамя тых, якія прымяняюцца адмыслова да ўніверсітэтаў – дастасуюцца да любой ячэйкі, якая працуе ў дзяржаве, і могуць быць выкладзены наступным чынам:

- 1) Знешні і ўнутраны выгляд будынка.
- 2) Умовы для здароўя, бяспекі і чысціні для супрацоўнікаў і кліентаў.

Басам Саіх

- 3) Мэтазгоднасць і гатоўнасць фізічнай структуры, уключаючы офісы і іншыя памяшканні, для аказання відаў паслуг, якія прапануе ўстанова.
- 4) Наяўнасць страхоўкі, неабходнай для ўсіх работнікаў і кліентаў.
- 5) Паспяховасць адміністрацыі ў кіраванні ўстановай і дасягненні яе мэт.
- 6) Належна зафіксаваная кваліфікацыя персоналу, у тым ліку ўзровень і кваліфікацыя атрыманых імi навуковых ступеняў, а таксама адпаведны досвед, які яны прыносяць у сваю працу.
- 7) Рэгулярныя курсы навучання работнікаў.
- 8) Рэгулярныя кантракты для ўсіх супрацоўнікаў установы і справядлівая, роўная шкала аплаты працы.
- 9) Сістэма стымулявання, якая заахвочвае індывідуальную ініцыятыву з боку супрацоўнікаў, развівае іх таленты і здольнасці.
- 10) Эфектыўная, сучасная сістэма арганізацыі запісаў і файлаў для супрацоўнікаў і кліентаў.
- 11) Выразна сфармуляваныя і добра захаваныя нарматыўныя акты, правілы, палітыка, планы і інструкцыі аб працы.
- 12) Вартая даверу рэклама, аб'явы і публікацыі.
- 13) Прадастаўленне надзейных і якасных паслуг, вопыту, ведаў і ступеняў.
- 14) Выкарыстанне адпаведнай агульнапрынятай мовы, пісьмовай ці гутарковай, у звароце да іншых.
- 15) Сувязі адміністрацыі з работнікамі і кліентамі, яе ўспрымальнасць да іх меркаванняў і патрабаванняў.
- 16) Паслугі, якія ўстанова прадастаўляе сваім супрацоўнікам і кліентам, у тым ліку людзям з асаблівымі патрэбамі.
- 17) Ступень роўнасці, якая прадастаўляецца супрацоўнікам і бенефіцыярам, і адсутнасць дыскрымінацыі і прадузятасці па расавай, племянной ці дактрынальнай прыкмеце ў адносінах да іх.
- 18) Узел знешніх інспектараў у штогадовай ацэнцы дзейнасці і паслуг установы.
- 19) Ацэнка вынікаў, дасягнутых у канцы кожнага семестра/года/этапу і г.д.

Такім чынам, гэта пералік катэгорый і крытэрыяў, на якія інспектар павінен звярнуць увагу пры наведванні ўстановы, якая патрабуе прызнання з боку Брытанскага савета па акрэдытацыі. Усе яны ў цэлым адпавядаюць дзесяці “зерням” цывілізацыйнасці, вызначаным у папярэднім абмеркаванні, насеннем, якое высаджваецца і сілкуецца супольнай малітвай.

Адкрыў намаз наноў

Рух, які расце з супольнага намазу, можа пачацца ў асобных мячэях. Затым, на аснове дзесяці пералічаных вышэй катэгорый, кожная мячэць будзе ставіць крытэрыі, якім павінна адпавядаць любая ўстанова або арганізацыя, якая імкнецца быць акрэдытавана. На больш познім этапе органы, якія прадстаўляюць мячэці-ўдзельніцы, маглі б сабрацца, каб сфармаваць адзіную раду і ўзгадніць шэраг стандартызаваных крытэрыяў. Гэтыя крытэрыі потым могуць быць распрацаваны і пашыраны ў канстытуцыю ці набор падзаконных актаў для Нацыянальнага савета па акрэдытацыі, які будзе дзейнічаць на ўзроўні дзяржавы.

Ініцыяванню такога руху павінна папярэднічаць добра прадуманы план з боку аднаго ці некалькіх імамаў, якія будуць працаваць над супольнасцю вернікаў, аб'яднанай усведамленнем сапраўднай функцыі супольнай малітвы і яе ролі ў штодзённым жыцці і сацыяльным рэфармаванні. Гэтая першапачатковая супольнасць заснавальнікаў можа скласці ядро больш шырокай супольнасці, якая будзе складацца з прыхаджан усіх мячэцяў у дадзеным рэгіёне. Гэта больш буйная і прадстаўнічая супольнасць затым магла б сфарміраваць Вышэйшы Савет па акрэдытацыі.

Пачаўшыся ў Егіпце ці ў якой іншай мусульманскай краіне, гэты рух будзе папярэцца па ўсім мусульманскім свеце. Пры належным планаванні і выкананні, такі рух мог бы за некалькіх дзесяцігодзяў аднавіць пачэснае месца мусульманскай супольнасці сярод цывілізацый свету, адрадыўшы дух здаровай рэлігійнай самасвядомасці і звязавшы ісламскія абрады пакланення як з прыватным, так і з грамадскім жыццём на практычным узроўні. Такім чынам, іслам мог бы адкрыць сваё сапраўднае культурнае аблічча астатняму свету.

Гэта вялікая задача. Аднак і самы доўгі шлях пачынаецца з аднаго кроку, і калі мы падызем да яго з належнай сур'ёзнасцю і рашучасцю, можна з дапамогай такога савета спадзявацца на поспех там, дзе пацярпелі няўдачы пакаленні ўрадаў і мысляроў.

13

ПЯЦЬ ЛІНІЙ МАЛІТВЫ

“О, вернікі! Не набліжайцеся да намазу, знаходзячыся нападнітку, пакуль не станеце разумець, што вы кажэце” (Сура ан-Ніса, 4:43).

Колькі разоў мы чыталі гэты аят Кур'ана, не заўважаючы ўрокаў, якія ён дае нам? Калі вам даводзілася бачыць чалавека, які ідзе па вуліцы, размаўляючы, жэстыкулюючы рукамі і ківаючы галавой, але нікога

Басам Саіх

побач з ім не відаць, першая думка, якая ўзнікне ў вас – што ён павінен размаўляць з кімсьці па сотовым тэлефоне ў рэжыме гучнай сувязі альбо праз навушнікі. Калі пры ўважлівым аглядзе вы выявілі, што ў яго няма нічога ў вушах, ні мікрафона ля вуснаў, ні тэлефона ў руцэ ці ў кішэні, вы б прыйшлі да высновы, што ён вар’ят, зазіяцнелы альбо п’яны. Ці я перабольшваю?

Гэтая аналогія распаўсюджваецца на тое, як мы робім намаз. Калі вы глядзіце на таго, хто моліцца, і не бачыце нікога побач з ім ці перад ім, ён звяртаецца нібы ў пустэчу, то гэта можа быць магутным вобразам, калі намаз яго робіцца правільна. У намазе мы можам або быць звязанымі ўнутрана з Богам, або, калі не зважаем на Яго, дзейнічаць не нашмат інакш, чым той, хто размаўляе без мікрафона ці мабільнага тэлефона, выглядаючы, як п’яны, які не цяміць, што гаворыць.

Ёсць істотная розніца паміж такой нашай прамовай, па якой будзе відаць нават з паставы і выразу твару, што мы зацікаўлены штосьці данесці, і тым, што мы проста рухаем вуснамі і языком без узелу сэрца, без дыялогу з кімсьці альбо ўвагі да таго, пра што мы кажам. У такім выпадку будзе хуткая дэкламацыя слоў, якія першапачаткова мелі сэнс, але з-за невыразных паводзін выступоўцы, нежывога твару і манатоннасці, падчас якой словы зьятаюць з яго языка, ужо не паведамляюць нічога значнага.

Прама зараз паспрабуйце ўзяць тэлефон і патэлефанаваць сябру. Папрасіце мужа ці жонку альбо іншага члена сям’і запісваць шторааз, калі ў вас мяняецца выраз твару, тон голаса або манера гаварыць падчас размовы. Нашы рысы твару, хуткасць гаворкі, наш тон, нашы жэсты рук і нашы цялесныя пазіцыі мяняюцца зноў і зноў цягам нармальнага дыялогу, калі мы: даем і прымаем; просім, настойваем і патрабуем; прымаем і адмаўляем; упрошваем і хвалім; прырэчым і пратэстуем; папракаем і перасперагаем; нас ахоплівае здзіўленне і расчараванне, трывога і палётка; калі мы пытаемся і адказваем. Мы выказваем здзіўленне і ваганні, страх і чаканне. Мы выносім меркаванні, прапануем сцверджанні і абвяржэнні. У такой гаворцы буауць паўзы і працягі, выпраўленні, ваганні і гэтак далей. Калі нічога з вышэйсказанага не адбываецца, значыць, мы ўсяго толькі робаты.

А выконваючы намаз, вы калі-небудзь спрабавалі пераканацца, што вы не падобны на робата, п’яніцу або лунаціка? Ці свядома вы працавалі над тым, каб “хтосьці” насамрэч кантактаваў з “кімсьці”, як бы адзін з нас звяртаўся да знаёмага, прафесара ці начальніка па рабоце? Ці задумваліся вы калі-небудзь, ці можаце сказаць, што “на тым канцы лініі” ёсць сапраўдны жывы суразмоўца? Калі вы ўпэўненыя ў тым, што Бог сапраўды “на тым канцы лініі”, што вы звяртаецеся да

Адкрыў намаз наноў

Яго і Ён слухае, што Ён памятае вас, калі вы ўзгадваеце Яго, і што Ён адказвае на вашы мольбы, то якія доказы гэтага мог бы заўважыць выпадковы сведка, назіраючы за вамі ці слухаючы вас? Насамрэч, як вы зможаце даказаць Самому Богу, Які чуе кожны ваш тон голаса, падлічвае кожны ўдар вашага сэрца і ведае кожную вашу думку, што вы сапраўды звяртаецеся не да “нікога”, а да Яго?

“Папраўдзе, шчаслівых вернікі, пакорлівых і сваёй малітве” (Сура аль-Мумінун, 23:1-2).

“Гора тым, хто моліцца, чые сэрцы далёкія ад малітвы” (Сура аль-Ма’ун, 107:4-5).

Любы момант кантакту з Богам, нават калі ён без гаворкі, лепш, чым маса тэкстаў, якія мы чытаем без адчування сувязі з Ім. Бог Усемагутны глядзіць на нашу ўнутраную існасць. Такім чынам, звяртацца да Бога без слоў хоць адзін міг ад усяго сэрца нашмат лепш, чым звяртацца да Яго бясконца словамі без удзелу сэрца – пры ўмове, што мы сапраўды хочам дасягнуць Бога і, дзякуючы нашай сувязі з Ім, перапраграмаваць душы, знайсці пчасце і сперці грахі, якія запэцкалі наш дух.

“Г будзьце пастаянныя ў малітве на пачатку і ў канцы дня, а таксама ў некаторыя часы ночы; бо, папраўдзе, добрымі справамі выдаляюцца злыя справы” (Сура Гуд, 11:114).

Намаз – гэта не проста фізкультура, хоць ён і ўключае ў сябе фізічную актыўнасць. Гэта не проста час, які мы адводзім на яго выкананне, хоць яго выкананне і патрабуе часу. Гэта не проста словы, якія мы прамаўляем сваімі вуснамі і языком, але і яны з’яўляюцца яго часткай. Хутчэй, намаз складаецца з пяці ўзаемазвязаных, інтэграваных ліній, і калі мы хочам, каб наша малітва стала сапраўдным дыялогам з Богам, ніводная з гэтых ліній не павінна разглядацца ў адрыве ад іншых. Яны не згадваюцца ў сакральных тэкстах сярод асноўных элементаў (*рукнаў*) намаза. Тым не менш, гэта найбольш важныя элементы, паколькі без іх малітва не будзе малітай.

“Лініі”, пра якія я кажу, гэта: (1) час, (2) мова, (3) цела, (4) сэрца і (5) дзеянне.

Час. Не спрабуйце пераканаць мяне ці сябе ў тым, што за пяць-шэсць хвілін можна скончыць намаз-зугр, аср або любы іншы намаз. Колькасць часу, якое вы прысвячаеце набажэнству, мае прынцыповае значэнне для вызначэння таго, ці сапраўды адбылася

Басам Саіх

малітва ці зносіны з Богам праз малітву. Ці не найбольш важная частка фактару часу ў малітве – гэта паўзы, маўчанне, якое адмяжоўвае аяты адзін ад аднаго, а то і адно слова ад другога. Не дазваляйце словам сабрацца на вашым языке, калі адно з іх спяшаецца абагнаць наступнае. Смакуйце іх, качайце па языку, як мёд. Кожнаму сказу, кожнай фразе, нават кожнаму слову вашай малітвы прысвяціце некалькі імгненняў маўчання, за якія вы можаце перабраць іх ў розуме і паразважаць аб іх значэнні. Адчувайце асалоду ад іх прыгажосці. Пераканайцеся, што ваш розум не блукае, і вы разумееце іх сэнс, прамаўляючы іх. Хай палова вашага намазу будзе занята цішыняй, а палова – ціхай гаворкай, звернутаю толькі да Бога.

Язык. З яго дапамогай мы прамаўляем словы, перададзеныя нам ад Пасланца Богага صلی الله علیه وسلم, імкнучыся аддаць належнае кожнаму слову і кожнаму значэнню праз адпаведную інтанацыю, мелодыю і гучнасць. Толькі дзякуючы неабходнай гармоніі паміж усімі гэтымі элементамі багамалец адчуе поўную прысутнасць і сапраўдную пабожнасць.

Цела. Уся наша манера паводзінаў – ад жэстаў да выразу твару – адыгрывае важную ролю ў выражэнні значэнняў слоў, якія мы прамаўляем. Твар, вочы і ўсё цела перадаюць значэнні слоў, нават калі нашы язык і вусны не рухаюцца. Ці назіралі вы калі-небудзь за намазам няздольнага гаварыць? Ён аддае ўсё свае сілы ў вочы, твар і цела, каб кампенсаваць сваю няздольнасць выказацца вербальна. Навучыцеся маліцца сваім целам, нібы вы нямыя. Затым падмацуйце свае цялесныя рухі словамі.

Сэрца. Яно павінна біцца адпаведна руху языка так, каб кожны з іх пацвярджаў праўдзівасць другога. Думкі і клопаты не павінны знаходзіцца ў адным месцы, а вусны і язык – у іншым. У ідэале, словы, якія мы прамаўляем вуснамі, павінны мець нейкі фізічны выраз. Каб толькі ўзаемадзеянне сэрца і цела было такім, што пры гуку слоў мы зрушваліся і трымцелі б ўнутрана, твары бляклі, нашы галасы дрыжалі альбо слёзы стаялі ў нашых вачах!

Дзеянне. Мы павінны мець свядомы намер, каб наша паўсядзённае жыццё было практычным прымяненнем слоў, якія мы прамаўляем, і эмоцый, якія мы адчуваем падчас малітвы. Наша жыццё павінна быць фізічным увасабленнем слоў, якія мы прамаўляем, пакланяючыся. Намаз не павінен быць проста фармальным рытуалам, які аніяк не суднасіцца з нашай паўсядзённай практыкай і нашымі адносінамі з Богам і людзьмі. Як і абрадавае ўмыванне, намаз мае і знешні, і ўнутраны аспект. У Кур’ане і хадзісах малітва звязана з дзеяннем, прымяненнем, заахвочваннем да добра і забаронай злага.

Адкрыў намаз наноў

“О сын мой! Будь постоянным у малітве, заахвочвай рабіць ухвальнае і забараняй вартае асуджэння...” (Сура Лукман 31:17).

“Тх змяніла пакаленне [людзей], якія занябалі малітву і рушылі следам за сваімі прыхамацамі; і іх ў далейшым напаткае поўнае расчараванне” (Сура Мар’ям 19:59).

“Калі ваш намаз аніяк не ўтымлівае вас ад шкодных учынкаў і дзеянняў, якія супярэчаць розуму, то ён не дае нічога, акрамя адалення вас ад Бога”³⁰

Таму:

- Маліцеся канечнасцямі так, нібы ў вас няма твару.
- Маліцеся мімікай, нібы ў вас няма языка.
- Маліцеся голасам, нібы ў вас няма цела.
- Маліцеся сэрцабіццем так, нібы гэта яго апошнія ўдары.
- Працягвайце час малітвы так, нібы вы моліцеся апошні раз.

Адзін чалавек быў запрошаны на вялікае свята ў далёкі край. Таму, апрануўшы сваю лепшую вопратку, ён рушыў у доўгую, цяжкую, дарагую дарогу да месца ўрачыстасці, страціўшы пры гэтым магчымасці для сегасветнай выгады. І, нарэшце, на месцы прызначэння ён уручыў сваё запрашэнне і атрымаў дазвол узяць удзел ў святочных мерапрыемствах. Апынуўшыся ў вялікай зале, ён сеў сярод іншых гасцей і стаў чакаць пачатку дзеі. Але за лічання хвіліны да таго, як заслона была паднятая, чалавек задрамаў на сваім сядзенні! Праз пэўны час мужчына нечакана прачнуўся з-за служачых, якія будзілі яго з просьбай пакінуць залу, каб яны маглі прыбраць яе пасля святкавання. Вечарына скончылася, госці разышліся і паехалі дадому!

Гэты чалавек падобны на тых з нас, хто ў адказ на боскае запрашэнне падрыхтаваўся да намаза, выканаўшы рытуальнае ўмыванне, вылучыў пэўны час і грошы, патрэбныя для таго, каб дабрацца да мячэці, затым правёўшы пэўны час у мячэці на набажэнстве, пасля гэтага ўсяго сыходзіць, не перажыўшы нічога з духоўных даброт, не адчуўшы ніякай сувязі з нашым Стваральнікам і не атрымаўшы ўзнагароды, на якую спадзяваўся.

Аднойчы Пасланец Божы صلی الله علیه وسلم дапамог двум мусульманам пасябраваць. Сталася так, што пазней адзін з іх быў забіты, а другі –

³⁰ Перадаў імам ас-Сафарыні аль-Ханбалі ад Абдулы б. Аббаса ў кнізе “Шарх кітаб аш-Шыгаб”.

Басам Саіх

загінуў праз тыдзень. Пасля смерці другога чалавека некаторыя мусульмане сказалі: “Госпадзе, даруй яму грахі і далучы яго да яго сябра [ў Раі]!” На гэта Прарок صلی اللہ علیہ وسلم адказаў: “Як малітвы гэтага чалавека можна параўнаць з малітвамі яго сябра? Як яго добрыя справы можна параўнаць са справамі яго сябра? Яны нагэтулькі аддалены адна ад адной, як зямля ад неба!”³¹.

Падумайце толькі: калі адзін тыдзень намаза можа прынесці вам такую вялікую боскую ўзнагароду, то што можна атрымаць за адну малітву! Зірніце яшчэ раз на гэты выпадак і на словы Прарока صلی اللہ علیہ وسلم ў ім. Ён не задаволіўся простым пытаннем: “Як можна [колькасць] малітваў гэтага чалавека параўноўваць з [колькасцю малітваў] яго сябра?”, а задаў услед за гэтым пытанне, неаддзельнае ад першага: “Як можна [колькасць] добрых спраў параўнаць з добрымі справамі яго сябра?” Такім чынам, гэты хадзіс нагадвае нам, што малітва і справы – гэта арганічная адзінка, і што ніводную з іх нельга адрываць ад другой.

Кожны раз, калі скончыце маліцца, спытайце сябе: наколькі узяў мяне толькі што выкананы мною намаз? Ці падняў ён мяне над нябёсамі? Над Месяцам? За аблогі? За дах майго дома? Некалькі махаў рук над галавою? На пару цяляў? На адну цялю? Увогуле не ўзяў?

Ніколі не пакідайце мячэць пасля малітвы, не пераканаўшыся, што вы сталі іншым чалавекам, чым да свайго прыходу.

14

ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 1: “БОГ ВЫШЭЙ ...”

Як мы бачылі раней, фраза *Аллагу акбар* – “Бог вышэй...” – перадае ўнікальную энергію, якая дае нам магчымасць дыстанцыявацца ад зямнога царства. Тым не менш, выраз, які мы прамаўляем напачатку намаза, вядомы як *такбіратуль-іхрām*, або ўступнае ўзвялічванне Бога, мае яшчэ большую асаблівасць, бо яна ўводзіць нас у святую вобласць, параўнальную са станам асвячэння, у які ўступае паломнік у Мекку перад тым, як распачаць хадж.

Калі б хтосьці сказаў вам: “Вораг слабейшы...” і змоўк, што б вы падумалі? Вы сказалі б сабе: а што далей? Чаму ён не скончыў фразу? Ці: можа, яму раптам стала дрэнна, альбо нешта перашкодзіла

³¹ Перадаў Абу Давуд ад Убайда б. Халіда ас-Сулямі.

Адкрыў намаз наноў

яму скончыць? Паколькі вы чакалі, што чалавек завершыць фразу, усе гэтыя тлумачэнні могуць вам прыйсці на розум. Вы чакалі б, што чалавек скажа, напрыклад: “Вораг слабейшы, чым мы меркавалі”. Іншымі словы, можна было б чакаць, што слова “слабейшы...”, як параўнальная форма прыметніка, будзе папярэднічаць слову “...чым” (альбо “за кагосьці ці за штосьці”). Замест гэтага, ён быў пакінуты адкрытым для многіх магчымасцяў, багатых магчымасцяў, якія дазваляюць слухачу ці прамоўцы скончыць яго на свой погляд дзясяткамі, сотнямі ці нават тысячамі альтэрнатыўных канчаткаў: “Бог вышэй... за цябе, сатана! Бог вышэй... за цябе, прыгнятальнік! Бог вышэй... за вас, маё клопаты! Бог вышэй... за вас, о, радасці і асалоды! Бог вышэй за ўсё, што можа адцягнуць мяне ад размовы ці думкі пра Таго, Хто з’яўляецца Стваральнікам усяго.

Арабскі прыметнік, які выкарыстоўваецца ў гэтай фразе (*акбар*), не азначае ні “вялікі”, ні “найвялікшы”, а, хутчэй, “найвышэй”. Аднак, улічваючы, што нават мы, арабы, не далі рады гэта правільна зразумець, аслеплення згубным уздзеяннем будзённасці і паўтарэння, не трэба здзіўляцца, што перакладчыкі часта памыляюцца, перакладаючы яго як: “Аллаг вялікі”, альбо “Бог найвялікшы”, замест адметнай неадназначнасці і адкрытасці словаў: “Аллаг вышэй...”.

Калі вы ўважлівей прыслухаецеся да муэзінаў і да тых, хто абвяшчае пра пачатак супольнай малітвы (чытаючы *ікамат*), вы ўбачыце, што большасць з іх не чытаюць два паўторы словаў “*Аллагу акбар*” асобна, кажучы звычайна: “*Аллагу акбару-Алагу акбар...*”, як адну фразу. Робячы гэта, яны змяняюць выразнасць фразы “*Аллагу акбар*”, і мы не можам пачуць тое, чым ён ёсць на самай справе – адкрытай, няпоўнай фразай, за якой следам ідуць шматкроп’і (*Аллагу акбар...*), якія мы маглі б дапоўніць у нашым уяўленні.

Гэта зліццё двух асобных словазлучэнняў “*Аллагу акбар*” з’яўляецца адным з шматлікіх практычных вынікаў таго, што, з-за празмернай звыкласці, мы страцілі сувязь з адметным лінгвістычным характарам гэтай фразы. Мы ператварылі яго ў звычайны сказ, пазбаўлены якіх-небудзь адкрытых элементаў. Дык хто ж можа абвінаваціць перакладчыкаў, якія памылкова перакладаюць *Аллагу акбар*, як “Бог вялікі” (што тады павінна гучаць *Аллаг Кабір*) або “Бог – найвялікшы” (*Аллаг гуваль-Акбар*)?

Паспрабуйце ўявіць сябе сярод жыхароў горада Медзіна, калі яны пачулі самы першы азан, або заклік да малітвы. Што яны адчувалі, калі яны сутыкнуліся з гэтай новай, няскончанай лінгвістычнай структурай? *Аллагу акбар... Аллагу акбар... Аллагу акбар...* Зноў і зноў яны чулі слова *акбар* – “вышэй за...”, але не чулі граматычнага дапаўнення, якога яны, натуральна, чакалі.

Басам Саіх

Аллагу акбар – словазлучэнне, з якога мы пачынаем кожны намаз, – можна параўнаць з першай “чырвонай кнопкай”, якую вы націскаеце, калі паднімаецеся на “касмiчны карабель” малiтвы, перш чым ён узляцiць з вамi ў самыя далёкiя куткi нябеснай сферы.

15

ЧЫТАННЕ, ДЭКЛАМАЦЫЯ І СПЕВЫ

Адзiн брат-мусульманiн аднойчы спытаў мяне: “Чаму мы не плануем, што мы будзем чытаць падчас намазу? Якiм чынам такi ўрывак, прыкладам: *“Т разведзенья жанчыны павiнны прайсцi без паўторнага шлобу перыяд чакання трох месячных цыклаў”* (Сура аль-Бакара, 2:228), дапамога нам наблiзiцца да Бога, альбо быць больш сцiплым i поўным пашаны ў Яго прысутнасцi?”

На самай справе, чытаючы з Кур’ана, мы павiнны мець на ўвазе, што чытаем не чалавечую гаворку, а Боскае Адкрыццё. Мы не дэкламуем у звычайным сэнсе гэтага слова – у сэнсе простага вымаўлення тэксту ўголас. Хутчэй, мы пераймаем, або паўтараем следам за Божым Пасланцам صلی اللہ علیہ وسلم, якi, у сваю чаргу, паўтараў дэкламацыю анёла Джыбрыля (Гаўрыіла), якi, у сваю чаргу, паўтараў за Самiм Богам Усемагутным.

Арабскае слова, перакладзенае тут як “перайманне”, або “паўтор”, *تلاوة* (утворана ад дзеяслова *تلا/یتلو*), выкарыстоўваецца выключна ў адносінах да дэкламацыi Кур’ана. Да Кур’ана арабы пустынi не былі знаёмыя з выкарыстаннем дзеяслова *تلا* ў такiм моўным кантэксце. Для iх гэтае слова азначала толькi “iсцi следам” або “iсцi пасля”. Яны маглі б сказаць, напрыклад: “Чалавек прыйшоў туды, дзе мы сядзелi, а следам за iм прыйшоў (تلو) другi”. У Кур’ане ж гэты дзеяслоў выкарыстоўваўся ў сэнсе пераймання альбо следавання за кiм-небудзь яшчэ ў акце чытання. Калi цяпер мы самi прамаўляем Каран, мы “iдзём следам” (*نتلو*) за Пасланнiкам Божым صلی اللہ علیہ وسلم, якi “рушыў услед” за анёлам Джыбрылем, якi, у сваю чаргу, “пайшоў” за сваiм Усявышнiм Валадаром, чытаючы словы Адкрыцця.

Вы разумееце важнасць гэтага пункта? Мы ўдзельнiчаем у бесперапынным працэсе “следавання” за Самiм Усемагутным Богам. Чытаючы аяты Кур’ана, мы адчуваем непасрэдную, цёплую, блiзкую сувязь памiж сабой i Богам Усемагутным праз гэты сакральны ланцуг, адным звяном якога з’яўляемся мы. Такiм чынам, калi вы чытаеце ўрыўкi з Кур’ана, памятайце пра месца, якое вы зараз займаеце ў гэтай высакародным ланцугу.

Адкрыў намаз наноў

Правілы нарматыўнай, меладычнай дэкламацыі Кур’ана, або *таджвід*, адыгралі важную ролю ў забеспячэнні правільнай і дакладнай перадачы яго тэксту на працягу стагоддзяў. Такім чынам, засвоіўшы правілы асіміляцыі (الذِّعَامُ), падаўжэння (مَدٌّ) і скарачэння (قُصْرٌ), адасаблення (فِصْلٌ), злучэння (وَصْلٌ) і паўзаў (وَقْفٌ), мы прайшлі падрыхтоўку да поўнай дакладнасці і абсалютнай правільнасці пры распаўсюдзе тэксту. У выніку наша сучасная дэкламацыя – гэта дакладная копія арыгінальнай чытання, якое Джыбрыль атрымаў ад свайго Госпада і перадаў Божму Пасланцу ﷺ, і якое той, у сваю чаргу, перадаў нам.

Правілы таджвіду вучаць нас надаваць дэкламацыі больш часу, чым мы звычайнаму чытання тэксту ўголас. Гэты дадатковы час дапамагае нам засвоіць сэнс аятаў Кур’ана і асобных слоў, з якіх яны складаюцца. Нам нельга чытаць іх празмерна паспешліва, не спалучаючы рух языка і вуснаў з рухам нашых думак і ўяўленняў.

Паспрабуйце, чытаючы апошняю суру з Кур’ана (суру ан-Нас), не прытрымлівацца правілаў таджвіду. Затым прачытайце яе ізноў, выконваючы гэтыя правілы, якія дадуць вам адчуць, колькі часу патрабуецца, каб чытаць Кур’ан правільна, чым чытаць абы-як.

Старайцеся падчас малітвы чытаць Кур’ан як мага больш прытрымліваючыся правілаў таджвіда, а не як папала. Ваша спеўнае выкананне тэксту дасць вам больш выразнае пачуццё індывідуальнай адказнасці за яго, больш глыбокае шанаванне, душэўнае трымценне і павагу, а таксама ўзмацніць імкненне як мага больш дакладна перадаць словы Усемагутнага Бога ў тым выглядзе, у якім іх перадаваў анёл Джыбрыль.

16

НОВАЯ МОВА КУР’АНА

Тое, што можа дапамагчы вам развіць, паглыбіць і палепшыць ваша чытанне Кур’ана – гэта ўсведамленне таго, што, чытаючы Пісанне, вы маеце справу не са звычайнай, традыцыйнай чалавечай мовай. Больш за ўсё ўразіла раннях мусульман, калі яны ўпершыню пачулі Кур’ан з вуснаў свайго Прарока ﷺ, не прыгажосць яго мовы і не яго тонкі рытарычны стыль, не яго красамоўства, не сэнсы, не выразнасць, дакладнасць ці рытм. Хутчэй за ўсё, іх да глыбіні душы ўзварушыла адначасовая наяўнасць усіх гэтых асаблівасцяў нароўні з чымсьці значна больш важным і больш выдатным, чымсьці, што, нягледзячы на іх лінгвістычнае майстэрства і досвед, а таксама іх

Басам Саіх

унэўненасць і гонар за сваю паэзію, літаратуру і красамоўства, ніколі раней не бачанае ў іх мове. Гэта “штосьці” крылася ў навізне і непаўторнасці мовы ўжывання, якія якасна адрозніваліся ад мовы любога араба, з якім яны сустракаліся раней, у тым ліку і мовы самога Пасланца Бога صلی الله علیه وسلم.

Да закліку Мухамада صلی الله علیه وسلم яго браты-арабы былі добра знаёмыя з яго штгодзённай мовай, якая не адрознівалася ад іх уласнай. Таму стала неверагоднай падзеяй, калі прачнуўшыся аднойчы раніцай, яны выявілі, што ён звяртаецца да іх на мове, якая цалкам адрознівалася як ад яго звычайнай гаворкі, так і ад іх. Яна вылучалася часціцамі, лексікай, выразамі, фразеалагізмамі, злучальнымі элементамі, вобразамі і рытарычнымі асаблівасцямі. Але ў той жа час – і ў гэтым заключаецца цудоўны, хваляючы аспект, – мова, якую ён выкарыстоўваў, была чыстай, арыгінальнай арабскай, заснаванай на пэўных правілах, якія былі ім добра знаёмыя. Так і было, нягледзячы на ўсе ўнесеныя дапаўненні, новыя словазлучэнні, якія ўбагацілі яго, і неабмежаваны далягляды інавацый і развіцця.

Яны сутыкнуліся з незвычайным спалучэннем асноўных правілаў арабскай мовы, на якіх грунтавалася новая мова і якія яна захавала цалкам некранутымі, і з адыходам ад традыцыйных, звыклых умоўнасцяў тэрміналогіі і граматыкі. Гэта беспрэцэдэнтнае спалучэнне з яго самабытнасцю, навізнай і непаўторнасцю дастаткова інтэнсіўнае і незвычайнае, каб узрушыць нас, узбудзіць і выклікаць пачуццё паччівасці, калі мы паўтараем яго ў нашых малітвах. І менавіта таму раздзелы гэтай натхнёнай Богам Кнігі носяць новую, унікальную назву – *сура*, літаральна – “сцяна” альбо “агароджа”, – якая сігналізуе пра іх непраходнасць для любой істоты і немагчымасць іх імітацыі альбо падрабкі.

Сказы, або вершы, на якія падзеленыя суры Кур’ана, таксама носяць унікальную назву – *аят*, або “знака/цуд”, у якім пацвярджаецца цудоўны характар гэтай моўнай з’явы і немагчымасць падрабіць яго, імітаваць, альбо пранікнуць у яго таямніцу на ўсе часы.

17

АДКРЫТАЯ МОВА І “ЎРАДЛІВЫЯ ПРАСТОРЫ”

Мы часта сустракаем словы і фразы, якія мы нагэтулькі прывыклі чуць або паўтараць, што мінаем іх без роздуму. Мы лічым іх зусім звычайнымі, хаця, калі б мы пазбавіліся ўспамінаў пра ўздзеянне

Адкрыі намаз наноў

звычкі і звыкласці, мы б здолелі ўбачыць іх інакш. Тут мае сэнс прывесці наступны хадзіс: “Схіляючыся ў паясным або зямным паклоне, Прарок ﷺ прамаўляў: “*Subbūhun quddūsun Rabbu-l-malāikati wa ar-rūb*” – “Прачысты, Найсвяцейшы, [Ты] Госпад анёлаў і духу”.³²

Як і тэрмін *Subhāna*, які практычна заўсёды выкарыстоўваўся перад імем Божым у значэнні “Бог Прачысты, бязмежна далёкі ад любых недахопаў”, тэрмін *Subbūb* быў уведзены ў арабскую мову толькі з прыходам ісламу. Абодва гэтыя тэрміны носяць адкрыты характар у тым сэнсе, што яны пакідаюць “вольнае месца” для нас, каб запоўніць яго нашымі ўласнымі канцэптуальнымі ўяўленнямі, паколькі яны датычацца рыс Боскай дасканаласці. У гэтым плане падобныя тэрміны нагадваюць фразу “Аллагу акбар”.

Выведзены з марфалагічнай мадэлі *fuʿlān*, тэрмін *Subhān* – гэта незвычайны аддзяслоўны назоўнік. Як і тэрмін *Subbūb*, ён абумоўлівае ўзвышэнне асобы, пра якую кажуць, абвяшчэнне гэтай асобы “вышэй” пэўнай якасці або дзеяння. Такім чынам, калі мы гаворым *Subhāna Rabbi*, мы, па сутнасці, кажам: “Я лічу свайго Госпада дасканалым альбо пазбаўленым ад...”. Тады ўзнікае пытанне: “Ад чаго я лічу далёкім свайго Госпада, каб Яму быць беззаганным ці пазбаўленым недахопаў?” Адказ на гэтае пытанне не згадваецца ў формулах хвалы, якія прамаўляюцца падчас паяснога і зямнога паклонаў у намазе. Замест гэтага яны застаюцца адкрытымі, лінгвістычна няпоўнымі, за імі ідзе семантычная прастора, якую мы можам запоўніць усім, чым захочам. У гэтым плане гэтыя дзве фразы падобныя на “Аллагу акбар”, як бы мы казалі, напрыклад, *Subhāna Rabbiya-l-Adhīm*, *Subhāna Rabbiya-l-Aʿlā*, што значыць “Прачысты мой Вялікі Госпад...”, “Прачысты мой Найвышэйшы Госпад...” і значна вышэй ад любой недасканаласці, сораму, стомленасці, несправядлівасці, памылак, слабасці, дрэмоты, хваробы і г.д.

Намаз змяшчае шматлікія граматычна і семантычна няпоўныя фразы, якія па гэтай прычыне, з’яўляюцца адкрытымі для шматлікіх магчымасцяў. Дзіўна, аднак, што яны ідуць поруч з поўнымі фразамаі, якія не маюць заканчэння па іншых прычынах. Гэты апошні тып словазлучэння часта сустракаецца, напрыклад, у суры Фаціха, а таксама ў шаблонных прывітаннях і маленнях, якія ўваходзяць у склад намаза.

Падчас кожнай пары ракаатаў намаза мы прамаўляем не менш за трыццаць тры лінгвістычна няпоўныя выразы. Гэта азначае, што ў нас ёсць трыццаць тры “адкрытыя прасторы”, якія мы можам

³² Перадаў імам Муслім ад Аішы.

Басам Саіх

запоўніць нашым ўяўленнем і якія даюць нам дастатковы час прыняць іх сэнсы і адрасаваць іх нашаму розуму. Гэты лік не ўключае ў сябе Фаціху, прывітанні, прамоўленыя на адрас Прарока صلی اللہ علیہ وسلم і іншых. Ён таксама не ўключае ў сябе іншыя аяты, традыцыйныя маленні або ўсхваленні Бога, якія могуць стаць часткай нашай малітвы. Трыццаць адкрытых выказаў, якія ўваходзяць у склад кожнага намаза, падрабязна апісаны наступным чынам:

- (1) Адзінаццаць словазлучэнняў *Аллагу акбар* (“Бог вышэй...”: вышэй за што?)
- (2) Два выказванні *Самі’а-Алагу ліман хамідаг* (“Бог слухае тых, хто ўсхваляе Яго”: хваліць Яго за што?)
- (3) Два выказванні *Раббана ја лякаль-хамд* (“Табе, Госпадзе, належыць уся слава”: слава за што?)
- (4) Шэсць (6 = 2 паясных паклона, дзе чытаецца па тры разы) *Субхана Раббіяль-Азым* (“Прачысты мой Вялікі Госпад”: Прачысты ад чаго?) і
- (5) Дванаццаць (12 = у чатырох паклонах па тры разы) *Субхана Раббіяль-А’ля*, “Прачысты мой Найвышэйшы Госпад...”; Прачысты ад чаго?).

Частата, з якой сустракаюцца такія лінгвістычна няпоўныя фразы, указвае на важнасць аптымальнага выкарыстання разнастайнасці, якой вылучаецца намаз, для падтрымання найбольшай ступені пашаны, для развіцця разумення і ўсведамлення таго, што кажа багамолец і, такім чынам, для ўсталявання сапраўднага кантакту з Богам.

Аднак тут важна адрозніць тое, што мы называем “неабмежаваным, але лінгвістычна завершаным выразам” і “адкрытым і лінгвістычна няпоўным выразам”. Кожны лінгвістычна няпоўны выраз таксама з’яўляецца выразам з адкрытым складам (без завяршэння); аднак, не ўсе адкрытыя выразы лінгвістычна няпоўныя.

Выразы, *Subhana Rabbi* (“Госпад мой найчысцейшы”), *Sami’a-Llahu liman hamidah* (“Бог чуе тых, хто хваліць/дзякуе Яму”), і *Rabbana wa laka-l-hamd* (“І табе, Госпадзе, належыць уся хваала/падзяка”), напрыклад, лінгвістычна няпоўныя; у выніку за імі ідзе своеасаблівая “гарызантальная прастора”, якую можна запоўніць розным чынам. Што тычыцца адкрытых тэрмінаў ці выказаў, якія ёсць у суры “Фаціха”, то наадварот, яны з’яўляюцца поўнымі і лінгвістычна, і граматычна, і таму не маюць патрэбы ў гарызантальным дадатку; тым не менш, яны могуць тлумачыцца па-рознаму. З улікам гэтых розных магчымых інтэрпрэтацый, яны ўяўляюць сабой адкрытыя выразы. Аднак дапаўненні, для якіх яны адкрыты, з’яўляюцца “вертыкаль-

Адкрыў намаз наноў

нымі”, у тым сэнсе, што яны надаюць сэнсавую глыбіню, нягледзячы на граматычную паўнату фразы. Шматслаёвую фразу або тэрмін такога віду можна параўнаць з будынкам з некалькімі паверхамі ці ўзроўнямі, кожны з якіх мае свой адметны змест, густ і адценне.

18

РОЛЯ ФАЦІХІ

Вы калі-небудзь задумваліся аб тым, што Фаціха не проста адкрываючая сура або раздзел Кур’ана, але і адкрываючая сура намазу? Насамрэч, правамерна сказаць, што Фаціха – гэта ўласна сам намаз. Паводле слоў Бога Усемагутнага, якія перадаюцца праз Прарока

صلی اللہ علیہ وسلم: “Я падзяліў малітву (г. зн. Фаціху) паміж Мною і Маім слугой”.³³

Ці думалі вы пра гэтую малітву як нейкі сакральны запавет паміж двума бакамі: тымі, хто пакланяецца (другі бок) і Тым, Каму пакланяюцца (першы бок)? Згодна з гэтым запаветам, 2-гі бок абавязваецца перад 1-ым бокам адносна наступнага: пастаяннай хвалы і падзякі (الْحَمْدُ لِلَّهِ, “Уся хвала належыць толькі Аллагу”), прызнанне Яго панавання і паўнаўладдзя (رَبِّ الْعَالَمِينَ, “Валадару сусветаў”), Яго пастаяннай міласэрнасці (الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ, “Найлітасцівейшаму, Дарыцелю ласкі, цяпер і на ўсе часы”), а таксама Яго панаванне і неабмежаванае кіраванне Сусветам у Дзень Уваскрасення (مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ, “Цару у Дзень Адплаты”); а таксама пакорлівай адданасці Яму і прызнання Яго адзінства (إِيَّاكَ نُعْبُدُ, “Аднаму Табе мы пакланяемся”). За гэта 1-ы бок абавязваецца перад 2-м прыходзіць яму на дапамогу ва ўсіх яго справах (وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ, “Да Цябе Аднаго мы звяртаемся на дапамогу”), весці яго ў гэтым зямным свеце прамым шляхам (الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ), на які Ён накіроўвае любімых слуг, асыпаных Яго дабраславеннем, і надзяліць яго лёсам тых, хто зарабіў Яго гнеў (الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ, “тых, хто апуўся пад гневамі”), а таксама аблудных (الضَّالِّينَ), якія не пакланяюцца Яму ў Яго сапраўдным адзінстве.

Ці задумваліся вы, чытаючы Фаціху, што гэта не звычайная чалавечая гаворка? Што яна адрозніваецца не толькі ад арабскай, якая выкарыстоўваецца ў паўсядзённым жыцці, але і ад тых відаў гаворкі, як дайшло да нас, якімі карыстаўся сам Прарок صلی اللہ علیہ وسلم у свой час?

³³ Перадалі Муслім, Малік, ат-Цірмізі, Абу Давуд, ан-Насаі і Ібн Маджа ад Абу Гурайры.

Басам Саіх

Што, калі б я сказаў вам, што Фаціха, якая складаецца з дваццаці дзевяці слоў арыгінальнай арабскай мовы, утрымлівае не менш за пяцьдзсят восем моўных з’яў, з якімі арабы ў дні Прарока صلی الله علیه وسلم былі незнаёмыя да Адкрыцця Кур’ана? Гэтыя новыя лінгвістычныя асаблівасці былі чужымі нават для паўсядзённай мовы Пасланца Богага صلی الله علیه وسلم, за выключэннем месцаў, у якіх ён цытаваў Кур’ан.

Паспрабуйце прыгадаць усё гэта, прамаўляючы альбо паўтараючы Фаціху ў намазе. І каб наблізіць яе сэнсы да вашага сэрца і ўсвядоміць дух яго слоў, паспрабуйце ўявіць, што вы самі выводзіце словы са свайго ўласнага розуму. Уявіце, што вы самі сфармулявалі гэта, вядома, не забываючы, што гэта непаўторнае, непараўнальнае слова Бога. Калі вы зможаце гэта зрабіць, вы пачнеце адчуваць словы, якія сыходзяць знутры вас, і ваша сэрца, якое б’ецца ў такт. Вы адчуеце, што прамаўляеце словы, якія вы сапраўды маеце на ўвазе, і якія адлюстроўваюць тое, у што вы сапраўды верыце, а не проста бяздумна паўтараеце словы, сказаныя кімсьці іншым, якія вы не разумееце і не адчуваеце ніякага ўнутранага водгуку на іх.

Прайшоўшы гэты тэст, вы зробіце свой першы крок на шляху да разумення каштоўнасці кожнага слова гэтай адметнай суры, адчуўшы веліч кожнай фразы і спасцігшы дзівосныя сэнсы, якія яна перадае.

Заўсёды памятайце, што гэтая сура Кур’ана мае асаблівае значэнне. Незалежна ад таго, якія іншыя суры і ўрыўкі з сур вы чытаеце ў сваёй малітве, ніводная з іх не можа заняць месца Фаціхі. Нават калі б вы прачыталі суры ўсяго Кур’ана ў адным намазе, не прачытаўшы адну толькі Фаціху, то вы б не памаліліся б належным чынам. Магчыма, вы атрымалі б узнагароду за чытанне, але не за паўнавартасны намаз. Як сказаў Прарок صلی الله علیه وسلم аднойчы: *“Намаз не можа лічыцца паўнавартасным у таго, хто не чытае адкрываючую суру Святога Пісання (г.зн. суру Фаціха)”*.³⁴

**У імя Бога, Найлігасцівейшага, Найміласэрнейшага,
цяпер і назаўжды!**

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ; Бісмільлягі-р-Рахмані-р-Рахім)

Басмала – фраза “Бісмільлягі-р-Рахмані-р-Рахім” – гэта адзін з самых прыгожых аятаў у Кур’ане, калі не самы прыгожы з усіх. Аднак паўтарэнне, звыкласць і будзённасць заслалі ад нас яго прыгажосць. Мы паўтараем гэта, як проста ветлівую фразу кшталту “дзякуй”,

³⁴ Перадаў аль-Бухары ад Убады б. ас-Саміта.

Адкрыі намаз наноў

“выбачайце, калі ласка” ці “да пабачэння”. Але мы можам задаць сабе пытанне: чаму Уладар сусветаў абраў гэта ў якасці першага аята, які мы паўтараем у намазе? Чаму гэта фраза, з якой адкрываецца Кур’ан? Чаму ён пачынае ўсе суры Кур’ана, акрамя адной? І чаму гэта неад’емная частка Фаціхі?

Мы прамаўляем фразу *Бісмільлягі-р-Рахмані-р-Рахім* (“У імя Бога, Найлітасцівейшага, Найміласэрнейшага, цяпер і назаўжды”), адкрываючы намаз, пачынаючы дэкламацыю Кур’на і на пачатку амаль кожнай яго суры, не кажучы ўжо пра нашу звычайную прамаўляць гэта штыраз перад нейкай працай у паўсядзённым жыцці. Гэта стварыла ў нас ілюзію, што яна значыць не больш чым пачатак новага задання. Нават арабскія граматысты сталі закладнікамі той жа ілюзіі. Прыклаўшы невялікія намаганні для вызначэння дзеяслова, які маецца на ўвазе, альбо фактычнай падзеі, з якой яны звязваюць прыназоўнік (арабскі *бі* або ў перакладзе “у”) і родны склон (*маджрўр*), які ідзе за ім (арабскае слова *ісм* – “імя” у родным склоне, які вынікае з прыназоўніка). Некаторыя граматысты мяркуюць, што маецца на ўвазе дзеянне альбо падзея “я пачынаю”, а поўны сэнс словазлучэння: “У імя Бога я пачынаю” (*bismillahi abdan*). Такім чынам, яны, магчыма, вырашылі граматычную загадку, аднак анічога не зрабілі для высвятлення сапраўднага сэнсу фразы.

Басмала часта служыць уводзінамі ў дзеянне альбо пачаткам чытання сакральнага тэксту, што спарадзіла ілюзію, нібыта гэта ўсяго толькі прадмова да чагосьці іншага. Аднак самы галоўны мэсэдж басмалы ў тым, што любое сцвярджанне Кур’ана, якое ідзе за ім, хай гэта будзе загад альбо забарона, абяцанне ці пагроза, апісанне альбо паведамленне, настаўленне ці напамін, будучь перадавацца далей ад імя Бога.

Людзі з’яўляюцца Божымі намеснікамі або прадстаўнікамі на Зямлі (Сура аль-Бакара, 2:30). Таму калі яны рыхтуюцца прамаўляць словы Таго, Хто ўсклаў на іх адказнасць за Зямлю, і, калі яны імкнуцца перадаць гэтыя словы ў арыгінальным выглядзе, яны павінны памятаць і нагадваць тым, хто іх чуе, што яны чытаюць ад імя Бога, ад Яго ўлады, у якасці Яго давераных асоб на Зямлі.

Калі судзія выносіць прысуд са словамі “У імя народа”, ён выносіць прысуд ад імя людзей і ў якасці іх прадстаўніка, якога яны прызначылі для выканання пэўнай задачы, паколькі ён атрымлівае ад іх уладу і яго распэнні прымаюцца ў адпаведнасці з іх законамі. І гэтак жа, калі мы пачынаем дэкламацыю Фаціхі словамі “У імя Бога, Найлітасцівейшага, Найміласэрнейшага, цяпер і назаўжды”, – гэта служыць нам напамінам пра тое, што якое б нябеснае вучэнне альбо загад мы ні перадавалі, мы будзем рабіць гэта дзякуючы Божай сіле і

Басам Саіх

аўтарытэту. Калі не без удзелу граматыстаў мы лічым, што *басмала* азначае папярэдняю, але няўстаноўленую дзеяслоўную фразу, напрыклад, “я пачынаю...” (а ўвесь выраз гучыць так: “У імя Бога я пачынаю” ці “я пачынаю у імя Бога”), мы пазбаўляем сябе пошуку і даследавання. У той самы час мы закрываем гарызонт і губляем з-пад увагі асноўны сэнс фразы.

Пачынаючы намаз з *басмалы*, я нагадваю сабе пра тое, што маюся заняцца нечым большым, чым серыяй бяздумных рухаў альбо паўтарэннем вывучаных радкоў, якія не звязаны з астатнім маім быццём. Гэта, хутчэй, праўдзівы акт зносін з Богам, у якім я выконваю завет паміж Ім і намі, пацвярджаючы сваё жаданне быць адданым у сваёй пакоры Яму і быць Яго даверанай асобай на Зямлі.

І гэтак сама, калі я пішу *басмалу* на першай старонцы гэтай кнігі, яна дзейнічае, як напамін мне ад Уладара светаў і як сцвярджэнне мною перад Ім, што ўсё ў ёй ад пачатку і да канца будзе адпавядаць завету паміж намі. Гэта азначае, што ў кожным слове, якая яна змяшчае ад пачатку да канца, я імкнуся да Яго задавальнення, выконваю Яго загады, паную ўсталявання Ім межы і прытрымліваюся ўмоў, пастаўленых Ім для законнага выкарыстання зямной улады, укладзеных у мяне. *Басмала* – нібы дакумент, які пацвярджае, што вы – давераная асоба Бога ў гэтай зямной сферы. Няма нікага правіла, ані ўлады ні ў каго, акрамя Бога. У вас няма свайго багацця і маёмасці, а ўсё вапа насамрэч належыць Богу. Няма ні ежы, ні напойў, а толькі Бог – Крыніца гэтага. Мы, людзі, былі пасланы з нябёсаў на гэтую маленькую вотчыну, вядомую як “Планета Зямля”, якая, несумненна, толькі адна з мільярдаў і мільярдаў іншых вотчын, вялікіх і малых, якія раскіданы па ўсім гэтым велізарным Сусвеце. І ўсё гэта – каб кіраваць справамі ад імя яе Гаспадара, і выконваць палажэнні дагавора паміж намі, які хутка скончацца. Такім чынам, ці гатовыя мы да нашага непазбежнага сыходу? Ці гатовыя мы сустрэцца з Валадаром, трымаючы бухгалтарскія кнігі ў руках?

Аднак на гэтым гісторыя *басмалы* не сканчаецца. Гэтая “франшыза” або дамова аб прадстаўніцтве, магла б скончыцца словамі “У імя Бога” (*Бісмілья*). Але Усемагутны Бог звязаў іх з дадаткам, які служыць неаддзельнай яго часткай, а менавіта словамі: “Найлітасцівейшага, Найміласэрнейшага, цяпер і назаўжды” (*ар-Рахман ар-Рахім*). Паслядоўнае спалучэнне двух слоў *ар-Рахман* і *ар-Рахім*, якія паходзяць з аднаго кораня, у *басмале* (“дагаворы аб прадстаўніцтве” паміж намі і Богам) і пазіцыя *басмалы* ў пачатку двух найбольш важных сродкаў зносін паміж мусульманамі і іх Уладаром – намазу і Кур’ана – перадаюць некалькі паведамленняў.

Адкрыў намаз наноў

Першае: Паколькі, як нам сказана ў Боскім выслоўі, перададзеным праз Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, Божая міласэрнасць папярэднічае Яго гневу, Ён вырашыў, што нам належыць пачынаць малітвы менавіта з гэтай падвойнай фразы. Гэты выбар з боку Бога ўзмацняецца тым, што са 114 раздзелаў Кур’ана не менш за 113 пачынаецца з *басмалы*, нягледзячы на тое, што два імя Бога, якія яна утрымлівае, паходзяць з аднаго кораня. Звярніце ўвагу, што ў пары Боскіх імёнаў няма разнастайнасці, якая выкарыстоўваецца для ўвядзення розных сур Кур’ана; іншымі словамі, *басмала* ніколі не замяняецца якой-небудзь іншай парай Боскіх імёнаў або атрыбутаў. Мы не знаходзім, прыкладам, суру, якая б адкрывалася парай Боскіх імёнаў, якія ўраўнаважвалі б ласку са строгасцю, нягледзячы на тое, што такія пары часта сустракаюцца ў Кур’ане, і, нягледзячы на наяўнасць пар, якія паказваюць іншыя кантрасныя якасці, як у фразе, якая апісвае Бога, што Ён “*Магутны, Літасцівы, цяпер і давеку*” (сура аль-Шу’ара, 26:9), альбо “*Усемагутны, Прабачлівы*” (сура аль-Мульк 67:2).

Другое: паколькі падвойныя атрыбуты *ар-Рахман* і *ар-Рахім* маюць такое значэнне, з’яўляючыся асноўнай часткай намаза і прадмовай да любой дэкламацыі Кур’ана, яны, такім чынам, – апора веравучэння ісламу. Такім чынам, калі вы вартыя таго, каб стаць даверанай асобай Бога на Зямлі, гэтая аснова ісламскага навучання павінна выяўляцца ў вашых паводзінах і настройах.

Трэцяе: Паколькі вас прызначылі Божым намеснікам на Зямлі, бо Бог “Найлітасцівейшы, Найміласэрнейшы, цяпер і назаўжды”, для гэтага вам трэба, у адпаведнасці з гэтымі двума апісаннямі, абранымі Самім Богам, быць лепшым намеснікам. З улікам неаднаразовага, настойлівага выкарыстання Кур’ана гэтых двух прыметнікаў для апісання Бога, вы павінны паслядоўна прымаць кінуты вам выклік, увасабляючы сабой ласку і спагаду. Калі вы мусульманін, то свет павінен бачыць – у вашай добразычлівасці, у цеплыні вашай усмешкі, паважлівасці вашага абыходжання з іншымі людзьмі, у вашай любові і цярылівасці з сябрам і ворагам – сапраўдны сэнс міласэрнасці і спагады, гатоўнасць дараваць і прыняць Іншага.

Такім чынам, вы можаце спытаць сябе: гэты вобраз ісламу адлюстравана ў маім жыцці сёння?

Ар-Рахман ар-Рахім: “Найлітасцівейшы, Найміласэрнейшы, цяпер і назаўжды”.

Хоць тэрміны *Ар-Рахман* і *ар-Рахім* заснаваныя на трохлітарным корані (ر ح م), з якога паходзіць слова “ласка” або “спагада” (*рахма*), тым не менш яны будууюцца па двух розных марфалагічных

Басам Саіх

мадэлях: *fa'lan* і *fa'il*. Такім чынам, у кожнага з іх ёсць свой характар і індывідуальнасць.

Мадэль прыметніка *fa'lan* (فَعْلَان), як правіла, перадае пачуццё непасрэднасці і выкарыстоўваецца, каб гаварыць пра штосьці, што адбываецца цяпер, у дадзены момант. Ён праілюстраваны арабскімі прыметнікамі *عَطْشَان*, “той, хто пакутуе на смагу”, *غَضْبَان*, “той, хто залуецца”, *فَرْحَان*, “радасны”, кожны з якіх апісвае сапраўдны стан спраў. Той, каго мы апісваем словам *عَطْشَان*, прагне піць зараз, але, хутчэй за ўсё, нядоўга. І гэтак жа, каго мы называем *غَضْبَان* (раззалаваны), не абавязкова будзе доўга гневацца. Такім чынам, *ар-Рахман*, якое па-рознаму перакладаецца як “Літасцівы”, “Самы міласэрны” і “Найлітасцівейшы”, – гэта Той, Чыя ласка, міласэрнасць і спагада сыходзяць на вас “цяпер”. Такім чынам, тэрмін *ар-Рахман* перадае адчуванне дынамічнай непасрэднасці, як быццам духоўная сіла працягнулася вертыкальна ад Неба да Зямлі. Пры выкарыстанні гэтага атрыбуту мы адчуваем Боскую ласку і спагаду, якая сыходзіць на нас, прыносячы імгненнае асвяжэнне. Таму, калі вы вымаўляеце гэтае слова, пастарайцеся адчуць сыход міласэрнасці, які, як вадаспад, паглынае вас, абліваючы вас з галавы да ног перапоўняючай вас спагадай Усемагутнага Бога.

Што тычыцца тэрміна *ар-Рахім*, які адпавядае марфалагічнай мадэлі *fa'il* (فَاعِل), то ён звычайна перадае пастаянства і бесперапыннасці ў часе. Значыць, шчодры чалавек (كَرِيم) такі па сваёй прыродзе, інакш кажучы, шчодрасць – гэта нязменная рыса характару гэтага чалавека. І гэтак жа, скупы чалавек (بَخِيل) з'яўляецца скупым па сваёй прыродзе, і, такім чынам, дэманструе гэтую якасць пастаянна цягам доўгага часу, як і просты, сціплы індывід (وَضِيع) з'яўляецца сціплым не толькі ў пэўных сітуацыях, але ўсюды, дзе бывае. Таму, калі мы гаворым пра Бога, што ён *ар-Рахім*, мы маем на ўвазе, што Ён – Той, Чыя літасць ахоплівае нас ва ўсе часы, і што гэтак сама, як Бог быў Міласэрным і Спагадлівым у мінулым, то Бог Міласэрны і Спагадлівы цяпер, і застанецца такім у будучыні. Літасць і спагада нязменныя, пастаянныя атрыбуты Бога, Які быў Міласэрным, ёсць і будзе заставацца такім на працягу ўсёй вечнасці. Такім чынам, можна сказаць, што сваім пашыраным, “гарызантальным” вымярэннем прыметнік *ар-Рахім* дапаўняе слова *ар-Рахман* з яго непасрэдным, “вертыкальным” вымярэннем.

Мэтазгоднасць праведзенага мною адрознення паміж гэтымі двума Божымі атрыбутамі і іх вызначальнымі вымярэннямі пацвярджаецца тым, як іх прамаўляў сам Прарок ﷺ.

Адкрыў намаз наноў

Неяк у Анаса спыталі: “Як чытаў Божы Пасланец ﷺ?” І ён адказаў: “Ён чытаў, працягваючы словы (كَانَتْ قِرَاءَتُهُ مَدًّا)”. Потым, [дэманструючы лад дэкламацыі Прарока ﷺ], ён прачытаў фразу *Бісмільлягі-р-Рахмāні-р-Рахīm*, сказаўшы: “Ён цягнуў фразу *Бісмільлягі* “У імя Аллага”. І тое ж самае зрабіў з імем *ар-Рахман* і з імем *ар-Рахīm*”.³⁵

Расцягванне вымаўлення слова *ар-Рахман*, а таксама фразы *ар-Рахīm*, нягледзячы на тое, што ні адно з гэтых слоў не ўтрымлівае ніякіх прыкмет, якія, згодна правілаў таджвіда, патрабуюць такога працягвання, надае кожнай з гэтых дзвюх фразаму своеасаблівую самастойнасць і ўласную адметнасць. Па меры павелічэння часавай дыстанцыі паміж адной і наступнай фразамі гэтая манера дэкламацыі аддзяляе першы прыметнік ад наступнага. Больш за тое, раздзяленне азначае аўтаномію і непаўторнасць як у сэнсе, так і ў арыентацыі.

19

ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 2:

**“АДНАМУ ТАБЕ МЫ ПАКЛАНЯЕМСЯ
І ДА ЦЯБЕ АДНАГО МЫ ЗВЯРТАЕМСЯ
ПА ДАПАМОГУ”**

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

Уявіце чалавека, які быў нейкім чынам пакрыўджаны і прыйшоў ва ўрадавы офіс у надзеі патрабаваць сваіх правоў. Ён заходзіць, каб убачыць дзяржаўнага служачага, і прад’яўляе свае патрабаванні. Супрацоўнік, са свайго боку, загадвае чалавеку запоўніць пэўную форму, пакласці яе ў канверт і паслаць у адпаведнае ведамства, каб яго справа магла прайсці па належных каналах. І як толькі чыноўнік, упаўнаважаны разабраць скаргу, прыме рашэнне па справе, чалавеку не застанеца нічога іншага, як прыняць вынік, правільны ён будзе ці не, справядлівы ці не. А цяпер параўнайце становішча гэтага чалавека з іншым, больш удачлівым чалавекам, асабіста знаёмым з вышэйзгаданым чыноўнікам, за якім канчатковае рашэнне па любым звароце, пададзеным ва ўстанову. Дадамо, што той чыноўнік справядлівы і дбайны, чалавек бездакорнай сумленнасці, які ніколі нікога не пакрыўдзіць.

³⁵ Перадаў аль-Бухары ад Катады.

Басам Саіх

Хоць ніхто і нішто не можа параўнацца з Богам Усемагутным, Які выпэй за любяга кірункі чалавечай думкі, выраз “*да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*” ўсё ж мае пэўнае падабенства з апісанай выпэй сітуацыяй. Калі вы размаўляеце з самім Богам, вашу скаргу не трэба разглядаць дробным пасярэднікам і вам не трэба падаваць афіцыйныя звароты па “належаўных каналах”. Замест гэтага вам дазволена – па сутнасці, загадана – звярнуцца непасрэдна да “Адказнай Асобы” і напросіць у Бога усё, што вам трэба. Мала таго, што Ён дае вам фармулёўку, якую трэба выкарыстаць пры падачы запыту. Памяшчаючы на вашых вуснах атрыбуты, якімі Ён апісаў Сябе ў аятах Фаціхі, Ён дае вам магчымасць пацвердзіць, што вы Яго слуга і што Ён – ваш Госпад і ваш Бог, Той, хто адказвае за вас і за задавальненне ўсіх вашых патрэбаў (“*Аднаму Табе мы пакланяемся*”).

Божы Пасланец صلی الله علیه وسلم аднойчы сказаў:

“Бог Усемагутны кажа: “Я падзяліў малітву – гэта значыць Фаціху – паміж Мною і Маім слугой пароўну. Палова для Мяне, а палова для Майго слугі. Больш за тое, Мой раб атрымае ўсё, што ён напросіць. Калі слуга кажа: “*Уся хвала належыць Аллагу, Валадару ўсіх сусветаў*” (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ), Я кажу: “Мой слуга адаў Мне хвалу”. Калі Мой слуга кажа: “*Найлітасцівейшаму, Дарыцелю ласкі, цяпер і на ўсе часы*” (الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ), Я скажу: “Мой слуга ўзвялічыў Мяне”. Калі Мой слуга ахарактарызуе мяне як “*Цара Суднага дня*” (مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ), Я скажу: “Мой слуга уславіў мяне”. Калі слуга Мой кажа: “*Аднаму Табе мы пакланяемся і да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*” (إِلَيْكَ نَعْبُدُ وَإِلَيْكَ نَسْتَعِينُ) Я кажу: “Гэты [аят] дзеліцца паміж Мною і маімі рабамі. Больш за тое, Мой раб атрымлівае ўсё, што напросіць. Калі Мой слуга кажа: “*Вядзі нас прамым шляхам*” (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ), “*шляхам тых, каго Ты надзяліў дабротамі, не тых, хто трапіў пад гнеў Твой, і не тых, хто трапіў у аблуду*” (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ), я скажу: “Гэта для раба Майго, і атрымае ўсё, што ён напросіць”.³⁶

Цяпер мы апынуліся ў цэнтральным пункце гэтага аята, які, у сваю чаргу, знаходзіцца ў цэнтральнай кропцы Фаціхі. Гэта сярэдзіна азначае канец першай секцыі, якая ахарактарызуецца тым, што вернік уносіць адданасць, хвалу і пакланенне Богу (“*Аднаму Табе мы пакланяемся*”), і пачатак другой секцыі, якая ахарактарызуецца мальбой, у якой вернік просіць Бога (“*і да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*”).

³⁶ Перадаў Муслім ад Абу Гурайры.

Адкрыў намаз наноў

Калі мы дойдзем да гэтай кропкі пераходу, мы можам адчуць выдатную адметнасць двух “станцый”, якія злучаюцца гэтым адзіным аятам. Такім чынам, мы можам адчуць неабходнасць зрабіць паўзу ў першай палове аята (“*Аднаму Табе мы пакланяемся*”), перад пераходам да другой паловы (“*і да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*”). І праўда, як паведамляецца, Алі ібн Абу Таліб прадэкламаваў фразу “мы пакланяемся” (تَعْبُدُ) такім чынам, што “літара ۛ была працягнута да таго моманту, дзе яна стварае гук “у” наступнай літары ۛ”.³⁷ Такі лад вымаўлення фразы تَعْبُدُ дазваляе раскрыць і падкрэсліць адметныя рысы абедзвюх паловаў Фаціхі, паміж якімі яна знаходзіцца.

Прамаўляючы гэтыя дзве фразы ў вашай малітве, ці адчувалі вы калі-небудзь, што, хоць яны і месцяцца ў адным аяце, уяўляюць сабой два розныя стаўленні або пазіцыі, і што тон, які вы абіраеце ў першай частцы верша (“*Аднаму Табе мы пакланяемся*”) павінен адрознівацца ад тону, які вы выкарыстоўваеце ў другой (“*і да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*”)? Гэта будзе дарэчы, бо вы пераходзіце з раздзела, які адносіцца да першага боку дамовы (Усемагутны Бог), да раздзела, які адносіцца да другога боку (вернік).

Калі вы прамаўляеце словы (“*Аднаму Табе мы пакланяемся*”), ваш голас павінен вылучацца шанаваннем, пакорлівасцю і рахманасцю перад Тым, Хто трымае тваё жыццё і лёс у Сваіх руках. І дайшоўшы да фразы: “*і да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*”, ваша інтанацыя павінна напоўніцца шчырым закліканнем, просьбай, маленнем і надзеяй, калі вы чакаеце боскай міласэрнасці і дапамогі. А як інакш, калі вы ведаеце, што вас чуе Усявышні? І калі Ён будзе супраць вас, ніхто не зможа вас выбавіць, а калі Ён – за вас, ніхто не можа вам супрацьстаяць.

Менавіта ў сувязі з гэтым аятам Самы Верны з тых, хто абяцае, зрабіў Свайму рабу самае цудоўнае абяцанне, сказаўшы: “І раб Мой атрымае ўсё, што папросіць”. Таму, кажучы: “*да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*”, зрабіце гэта з поўнай упэўненасцю, што неабходна вам дапамога сапраўды вартая вас. Рабіце гэта з упэўненасцю верніка, які ідучы ў спякотны дзень на малітву аб пасыланні даджу з групай адзінаверцаў, ўзяў з сабою парасон.

“Вядзі нас прамым шляхам...”

(إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)

Цяпер, калі дзверы хвалы адчыніліся перад вамі, і вы шчыра ўзнеслі падзяку Богу; цяпер, калі адчыніліся дзверы міласэрнасці, і вы

³⁷ Абд ас-Сабур Шахін. Тарых аль-Кур’ан, с. 175.

Басам Саіх

радасна і пакорліва ўвайшлі ў іх; цяпер, калі вам далі магчымасць папрасіць і вы звярнуліся з просьбай ад усяго сэрца, Уладар сусветаў уклаў у вашы вусны найбольшы запыт у гэтым жыцці: просьбу накіраваць вас на прамую дарогу. Ці ёсць штосьці больш страшнае, чым згубіць наш шлях?

Уявіце сабе, што вы самы багаты, разумны, здаровы і пчаслівы, як ніхто на гэтым свеце, але не надзелены настаўленнем на шлях ісціны і верай у адзінства Бога. Якая карысць будзе ад вашага сегасветнага пчасця, калі б вы былі пазбаўлены пчасця ў жыцці вечным? Што такое сто, тысяча, сто тысяч гадоў ці нават мільён гадоў жыцця на гэтым свеце ў параўнанні з адным момантам у царстве вечнасці, хоць у асалодзе, хоць нават у пакутах?

Як мы чытаем у Кур’ане: *“А што тычыцца адмаўляючых ісціну, то іх [добрыя] справы надобныя да марыва ў пустыні, якое сасмагламу падаецца вадой – ды толькі калі ён набліжаецца да яе, то не можа знайсці анічога. Замест гэтага ён знаходзіць там Бога, Які адпловіць яму спаўна. Аллаг скоры на разлік!”* (Сура аль-Нур 24:39).

Наступнае вартас даверу паведамленне, якое перадаў Ібн Маджа пад Анаса ібн Маліка, пацвярджае тую ж ісціну:

“У Дзень Уваскрасення будзе прыведзены адзін з нявернікаў, які быў надзелены найбольшым дабраславеннем у гэтым свеце. Тады будзе сказана: “Усадзіце яго адзін раз у Агонь”. Пасля таго, як нагрэзіцца ў Агонь, яго спытаюць: “Ці ведаў ты дабрабыт, о такі і такі?” – “Не, ніколі!” – адкажа ён. Тады прывядуць аднаго з вернікаў, які найбольш пацярэў на гэтым свеце, і будзе сказана: “Апусціце яго адзін раз у раку Раю”. Пасля акупання ў раку Рая вернік будзе спытаны: “Ці зазнаў ты калі-небудзь нейкую шкоду або жалю, о такі і такі?” І ён адкажа: “Не, ніколі!”

Задавальненне, якое мы адчуваем, калі мы молімся: *“да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу”*, адрозніваецца ад радасці, якую мы адчуваем, калі адразу пасля гэтага молім: *“Вядзі нас прамым шляхам...”*. Першая фраза звычайна – гэта просьба аб сегасветнай дапамозе або пажытку, а другая – просьба, якая адносіцца да вечнага свету. Гэта, безумоўна, не з’яўляецца малітвай толькі пра кіраўніцтва ў гэтым свеце. Словазлучэнне “прамы шлях” семантычна адкрыта. Бо акрамя ўказання на Боскае кіраўніцтва і веру ў Божае адзінства, яно таксама можа адносіцца да мудрасці, разважлівасці і здольнасці фарміраваць абгрунтаваны меркаванні аб рэчах. І ці можа быць дабро, большае, чым здольнасць цвяроза думаць аб справах свайго жыцця і дапамагаць іншым рабіць тое ж самае?

Адкрыі намаз наноў

Адкрыгасць, якая характарызуе тэрмін “шлях” (*сырат*), распаўсюджваецца і на іншыя тэрміны ва ўсёй суры Фаціха. Хто такія, напрыклад, “*тыя, каго Ты надзяліў дабротамі*” (الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ), “*тыя, хто трапіў пад гнеў Твой*” (الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ), і “*тыя, хто трапіў у аблуду*” (الضَّالِّينَ) пра якіх сказана ў канцы Фаціхі?

Кожны з вышэйзгаданых выказаў лінгвістычна завершаны. Такім чынам, ніводная з іх не суправаджаецца “віртуальнай пустой прасторай”, якую мы мусілі б запоўніць сваімі ўяўленнямі. Аднак, калі параўноўваць іх з іншымі выразамі, якія выкарыстоўваюцца ў штодзённым чалавечым маўленні, іх адкрыгасць робіцца відавочнай.

Каб лепш зразумець розніцу паміж адкрытай і закрытай мовай, давайце прачытаем урывак яшчэ раз, падмяняючы “адкрытыя” фразы Кур’ана з альтэрнатыўнымі, “закрытымі” фразамі. Так, урывак абвяшчае: “Вядзі нас прамым шляхам, шляхам людзей “А”, а не шляхам людзей “Б” і не шляхам людзей “В”. Гэтая альтэрнатыва, “закрытае” чытанне, падкрэслівае, наадварот, багацце мовы Кур’ана, якая дазваляе нам зразумець, што словазлучэнне “*тыя, каго Ты надзяліў дабротамі*” (الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) звяртаецца да кожнага, хто быў надзелены дабротамі ў любой форме; гэта дазваляе нам зразумець словы “*тыя, хто трапіў пад гнеў Твой*” (الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ) як зварот да тых, кім Бог незадаволены, і тлумачыць словазлучэнне “*тыя, хто трапіў у аблуду*” (الضَّالِّينَ), як звернутае да ўсіх, хто страціў шлях да праўды. Гэтая адкрыгасць не адмяняе і не выключае інтэрпрэтацыі Прарока صلی اللہ علیہ وسلم; але гэта не “закрывае” тры выразы так, што кожны з іх адносіцца толькі да адной пэўнай групы, а не да іншай.

Калі мы чытаем малітву: “*вядзі нас прамым шляхам*”, важна памятаць, што гэтыя і шматлікія іншыя словы, паўтораныя ў намазе, чамусьці прыйшлі да нас у “адкрытай” форме згодна Боскай мудрасці. Менавіта з-за адкрытасці гэтых фраз, абраных намі, можна думаць пра іх як увабраўшых у сябе ўсе стварэнні на зямлі. І таксама, калі мы спынім выбар на іх, мы можам звесці іх да кропкі, якая наўрад ці ўключае нават сябе. Варта адзначыць, што гэтая малітва не ў адзіночным ліку (“*Вядзі мяне...*”), а ў форме множнага ліку (“*вядзі нас...*”). Улічваючы гэта, паспрабуйце дазволіць гэтай малітве аб’яднаць усіх навокал: ад дзяцей і іншых членаў сям’і, да суседзяў і знаёмых, да ўсяго свету, у тым ліку сяброў і ворагаў, мусульман і немусульман. Ці можа быць штосьці больш дзіўнае, чым папрасіць Бога асыпаць Яго дабраслаўненнем сваіх сяброў, ворагаў і ўсё чалавецтва без выключэння; каб Ён накіраваў іх па Сваёй ласцы да праўды, да справядлівасці і да прамога шляху? Сапраўды, хіба наш Прарок صلی اللہ علیہ وسلم не маліў Бога, каб Ён умацаваў іслам адным з двух

Басам Саіх

немусульман? Тая малітва падаравала ісламу вялікага халіфа Умара ібн аль-Хатаба!

Памятаеце, што, пераходзячы ад эксклюзіўнага “я” да інклюзіўнага “мы”, мы разбіваем бар’еры нянавісці і горычы паміж сабой і іншымі людзьмі, кім бы яны ні былі. Пры гэтым мы заяўляем аб сваёй рашучасці ставіцца з любоўю і цяргімасцю нават да тых, хто ўслаўляе нянавісць і вучаць сваіх дзяцей, што для таго, каб быць мусульманамі, яны павінны ненавідзець і крыўдзіць іншых. Так што памятайце гэта залатое правіла: вы мусульманін, таму вы любіце і прымаеце іншых, трымаецеся прабачэння, атрымліваеце асалоду ад добра і адварочваецеся ад невукаў (Сура аль-А’раф, 7:199).

“...той, хто даруе [свайму ворагу] і заключыць мір, будзе узнагароджаны Богам” (Сура аш-Шура, 42:40).

“...Але калі вы прабачыце [іх віну], устрымаецеся і даруеце – то і Аллаг будзе да вас Прабачлівы, Літасівы” (Сура ат-Тагабун, 64:14).

Падаўжэнне галосных (*madd*) у суры Фаціха

Падаўжэнне галоснага гукі, якое называецца па-арабску *madd*, адпавядае кароткай паўзе ў гаворцы. Такім чынам, яно надае слову або фразе, у якой маецца галосны гук, сваю адметнасць і большую ступень самастойнасці, бо часавая затрымка дае час задумацца і перагледзець сэнс слова ці выразу, у якім ёсць *madd*.

Трэба адрозніваць поўную паўзу ў дэкламацыі і *madd*, якая ўяўляе сабой асаблівы від паўзы альбо “палову паўзы”. Пасланнік Божы ﷺ рабіў паўзы ў сваім чытанні да і пасля Фаціхі. Тое ж самае ён рабіў паміж вершамі альбо аятамі, якія забяспечвалі “ўрадлівую прастору” паміж адным вершам і наступным. Што тычыцца паўзаў, а дакладней, паўпаўзаў у аятах, якія вынікаюць з выкарыстання *madd*, яны вылучаюць наша чытанне большай павагай і павышаюць нашу здольнасць усвядоміць сэнсы тэксту і ўспрымаць тое, што мы чытаем. Паўзы паміж аятамі даюць нам час не толькі паразважаць над папярэднім аятам, але і прадчуваць наступны аят. Сярод дваццаці дзевяці слоў, якія складаюць Фаціху, я налічыў не менш за дваццаць два выпадкі *madd*. Гэта дадатковыя паўзы паміж аятамі, якіх налічваецца сем. Такім чынам, частата паўз у суры Фаціха значна большая, чым звычайна бывае ў штодзённых размовах і працы; вы не сустраеце гэтага ў іншых раздзелах Кур’ана.

Паслядоўныя выпадкі *madd* ў суры Фаціха ўяўляюць сабой адыход ад правіл таджвіду ў цэлым. Насамрэч, Фаціха практычна цалкам пазбаўлена лінгвістычных з’яў, да якіх прымяняюцца правілы

Адкрыў намаз наноў

таджвіду. Гэта яшчэ адна унікальная асаблівасць Фаціхі, якая можа дапамагчы нам пагрузіцца ў разважанні, скарыцца і шанаваць Таго, у Чыёй прысутнасці мы знаходзімся.

Калі, да прыкладу, мы палічым выпадкі *madd* у аль-Кяўсар (сура 108) і аль-Іхляс (сура 112), два кароткіх раздзелы Кур’ана, мы выявім, што ў аль-Кяўсар ёсць тры выпадкі *madd* з дзесяці слоў (у словах *إِنَّا*, *أَعْطَيْنَاكَ* і *شَانِيكَ*), тады як у аль-Іхляс ёсць усяго чатыры выпадкі *madd* (у тэрмінах *لَهُ* і *يُولَى*, *اللَّهُ*, *اللَّهُ*) з пятнаццаці слоў.³⁸

Заканчваючы гэтае абмеркаванне, дазвольце яшчэ раз сказаць, што любяць мае думкі, аналізы і прапановы застаюцца толькі прадуктам майго чалавечага розуму. Такім чынам, дапушчальна іх крытыкаваць і не пагаджацца з імі. Калі дадзеныя паказваюць, што мае прапановы або ідэі не адпавядаюць рэчаіснасці, я буду першым, хто прызнае аўтарытэт святога тэксту, і падтрымаю доказы супраць сваіх гіпотэз. Як мусульманін, ці магу я зрабіць інакш?

20

ЦЭНТРАЛЬНАЕ МЕСЦА ПАЯСНОГА І ЗЯМНОГА ПАКЛОНУ

Першы раз, адправіўшыся на хадж ва ўзросце сарака гадоў, я адчуваў сябе маленькім хлопчыкам, абыходзячы Каабу. Ідучы вакол Каабы, апрануты ў некалькі простых кавалкаў белай тканіны, я мог чуць шэпт сатаны: “Што было б, калі твае студэнты (сярод якіх і мусульмане, і не мусульмане) убачылі твой выгляд? Яны б казалі: “Што сталася з нашым прафесарам? Звычайна ён выглядае такім унушальным і важным!” На пчасце, перамог дух веры, калі нагадаў мне, хто я такі. Я мусульманін, гэта азначае, што я жыву ў стане адданасці і паслухмянасці. Я ніхто іншы, як рахманы, сціплы раб. Інакш кажучы, я нішто перад Усемагутным, Велічным Богам, Якому належаць нябёсы і зямля, Які дае жыццё і прыносіць смерць.

І з таго часу, штотраз, пакорліва схіляючыся перад Богам у паклоне, я знаходзіў, што гэтыя асвяжальныя духоўныя павевы абдуваюць мяне. Я адчуваў іх кожны раз, калі схіляўся ў паклонах, і калі ўсхваляў Яго і абвяшчаў Яго дасканаласць і незалежнасць ад усіх недахопаў, слабасці, несправядлівасці, недасканаласці, стомленасці і няўважлівасці. Я адчуваў іх, падымаючы пасля паклонаў, то прамаў-

³⁸ Дадзены прыклад даволі дзіўны, улічваючы, што на наш погляд, Фаціха, як і ўсе астатнія суры, пакам адпавядае правілам таджвіда, і колькасць мадаў там не напмат большая за іншыя (– Заўв. пер.)

Басам Саіх

ляючы словы: *سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمَدَهُ* (“Бог чуе тых, хто ўсхваляе Яго”), то адказваючы: *رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ* (“Госпад наш, хвала толькі Табе”) – за тое, што стварыў мяне, вядзе праўдзівым шляхам і дае мне ўсе дабраславенні, якія мне дастападобы. Я адчуваў іх, калі я клаў паклоны і зноў узвялічваў Яго словамі: *سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى* (“Мой Госпад вышэй за ўсё”), абвяшчаючы Яго вольным ад усялякай недасканаласці. Схіліўшы галаву ніжэй за ўсіх у прысутнасці Бога, я адчуваў сябе найбліжэй да Неба.

Аднойчы ў Саўбана, вольнаадпунчаника Пасланца Божага صلی اللہ علیہ وسلم, спыталі: “Што рабіць, каб Бог абавязкова прывёў у Рай?”³⁹ Але ён нічога не адказаў. Спыталі зноў, і ён ізноў нічога не адказаў. Калі спыталі яго трэці раз, ён мовіў: “Я спытаў тое ж у Пасланца Божага صلی اللہ علیہ وسلم, і той сказаў: “*Часцей выконвай зямныя паклоны дзеля Бога. За кожны такі поклон, Бог падыме вас на пэўную ступень і вызваліць вас ад аднаго з вашых грахоў*”⁴⁰

Ці ведаеце вы, што некаторыя людзі, нават пакланяючыся Богу, крадуць? Яны могуць рабіць гэта паміж адным паклонам і наступным. І, што яшчэ дзіўна, гэтыя людзі крадуць не ў каго іншага, а ў саміх сябе!

Перш за абвяшчэнне неабходнасці пакарання за п’янства, пералюб і крадзеж, [Прарок صلی اللہ علیہ وسلم аднойчы спытаў у некаторых сваіх паслядоўнікаў]: “*Што вы думаеце пра тых, хто п’е, пералюбічае і крадзе?*” – “Бог і Яго Прарок ведаюць лепш”, – адказалі яны. “*Гэта брыдкія ўчынкi і за іх прадугледжана пакаранне. Але найгоршыя злодзей – той, хто крадзе сваю ўласную малітву*”. “А хто ж можа ўкрасці што-небудзь са сваёй малітвы?” – спыталі яны. “*Той, хто надбайна выконвае свае паянныя і зямныя паклоны*”⁴¹

Прарок صلی اللہ علیہ وسلم мае рацыю. У рэшце рэшт, намаз для нас – дар ад Бога, як “*святы абавязак звязаны з пэўным часам [дня]*” (Сура ан-Ніса, 4:103), з дапамогай якога духоўныя ўнёскі запісваюцца штодня на нашы іншасветныя рахункі. Для многіх, аднак, намаз стаў “цяжкай працай” і марнаваннем часу. Для людзей, якія лічаць намаз не правам, а абавязкам, ён не азначае нічога, акрамя набору паспешлівых рухаў, якія трэба скончыць як мага хутчэй.

³⁹ У іншай версіі: “Скажы мне, якая справа дазволіць сустрэць прыхільнасць Бога?”

⁴⁰ Перадаў аль-Бухары і Муслім ад Мідана б. Абу Тальхі.

⁴¹ Перададзена ад Ну’мана б. Мурры ў кнізе “Сахіх ат-Таргыб”.

Адкрыў намаз наноў

Прарок صلی اللہ علیہ وسلم аднойчы сказаў: “Намаз складаецца з трох роўных частак. Першая частка заключаецца ў дасягненні і падтрыманні рытуальнай чысціні. Другая частка заключаецца ў паясным паклоне. А трэцяя частка заключаецца ў зямным паклоне. Калі чалавек дадае намазу належнае, будуць прыняты і яго намазы, і ўсе іншыя яго добрыя справы. Калі ж не будзе прыняты Богам намаз, то і ўсе яго добрыя справы будуць адрынутыя”.⁴²

Падумайце толькі: калі паясны паклон лічыцца трацінай малітвы, калі зямны паклон лічыцца другой трацінай, і калі рытуал умывання лічыцца трэцяй трацінай, то навошта ўсё астатняе? Звярніце ўвагу, што паясны і зямны паклоны – гэта толькі два рухі, якія патрабуюцца ад нас у намазе. Мы пачынаем малітву, стоячы на месцы, і мы заканчваем яго сядзячы. Акрамя гэтых дзвюх нерухомых пазіцый, адзінымі рухамі, якія ёсць у малітве, з’яўляюцца паясны і зямны паклоны.

Яшчэ варта адзначыць, што Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم засяроджвае ўвагу на аб’яднанні кожнага з гэтых двух рухаў з момантамі спакойнага разважання. Прамаўляючы фразу *Аллагу акбар*: “Бог вышэй за...”, яго адкрыты характар патрабуе ад нас маўклівага роздуму: “Бог вышэй... за што?” Мы прамаўляем словы: “Бог чужы тых, хто хваліць і дзякуе Яму”, а за імі: “Табе, Госпадзе, належыць уся слава і падзяка”. Пасля чаго варта яшчэ больш засяроджана падумаць: “Хвала і падзяка за што?” І гэтак жа, вымаўляючы фразы падчас паяснога і зямнога паклонаў мы павінны зрабіць паўзу і спытаць саміх сябе: “Ад якіх недахопаў Прачысты наш Госпад?”

Менавіта таму паясны і зямны паклоны лічацца дзвюма трацінамі намаза. У словах: *سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ* (пры паясным) або *سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى* (пры зямным паклоне), звярніце ўвагу на тое, што дапаможа вам ацаніць славу і веліч Бога. Такім чынам вы можаце ператварыць свае словы хвалы, ды і наогул, усю малітву, з простага звычкі ў сапраўднае пакланенне.

Калі словы *Аллагу акбар* – гэта ваш панец навучыцца большай цярдлівасці і настойлівасці, то гэта дазволіць вам справіцца з цяжкасцямі і выпрабаваннямі, з якімі вы сутыкаецеся ў жыцці.

Калі словы падчас чытання Фаціхі і выпроствання пасля паяснога паклону могуць прынесці вам Божае дабраславенне, то словы ў паклонах дадуць магчымасць думаць і разважаць над веліччу Бога і Яго творчай сіле.

Звярніце сваю малітву на карысць як для сёгасветнага жыцця, так і для вечнасці. Будзьце адным з тых, хто кланяючыся і прамаўляючы словы хвалы, усім целам, розумам і сэрцам напоўнены падзякай.

⁴² Перададзена ад Абу Гурайры ў кнізе “Сахіх ат-Таргыб”.

ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 3 :
“ПРЫВІТАННІ БОГУ”

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

Вы разумееце, што значыць вітаць самога Бога? Ці бачыце вы, які каштоўны прывілей – мець магчымасць быць у Яго прысутнасці там, ля сусветнага Дрэва лотаса (*Сідрат аль-Мунтага*), калі Ён глядзіць на вас, і вы кажце “Усе прывітанні – Богу”?

Этапы малітвы, якія папярэднічалі гэтаму, падрыхтоўвалі вас да гэтага важнага кроку. Адзіная іх мэта – даць вам духоўны зарад, неабходны для падарожжа па ўнутраных прасторах да вапага цяперашняга стану, і даць магчымасць атрымаць незвычайную ўзнагароду: прывітаць Самога Бога. З улікам выдатнай сітуацыі, у якой вы зараз знаходзіцеся, пражывіце гэты момант у поўнай меры. Ведайце, вы звяртаецеся да Самога Бога, кажучы: “Усе прывітанні – Богу”. Вы “ў прамым эфіры” са Стваральнікам Сусвету, Усявышнім і Велічным, без аніякіх пасярэднікаў паміж вамі!

Нават калі гэтая сустрэча не несла б яшчэ адну ўзнагароду (якая ёсць), сустрэча сама па сабе, калі вы сапраўды адчуваеце радасць, якую яна дорыць, – гэта задавальненне, якое перавышае ўсе задавальненні, узнагарода, якой няма роўнай. Прывітальныя словы, пра якія я кажу, наступныя:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

Прывітанні, малітвы і самыя найлепшыя⁴³ ўчынкi належаць Богу!

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Мір табе, о Прарок, ласка Аллага і Яго дабраславенні!

السَّلَامُ عَلَيْنَا

Мір нам!

وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

І [мір] усім праведным слугам Божым!

Прывітанне, прыведзенае вышэй, уяўляе сабой набор з чатырох асобных прывітанняў, кожнае з якіх адрозніваецца ад іншых.

⁴³ літ. “пахкія, духмяныя”.

Адкрыў намаз наноў

У першую чаргу мы вітаем Адзінага нашага Усемагутнага Стваральніка (*“Прывітанні, малітвы і самыя найлепшыя ўчынкi належаць Богу!”*). Затым мы вітаемся з Яго лагодным Пасланцам (*“Мір табе, о Прарок, ласка Аллага і Яго дабраславенні!”*). І толькі пасля гэтай сустрэчы мы атрымліваем “галоўны прыз” праз прывітанне, адрасаванае нам самім (*“Мір нам!”*). Затым серыя прывітанняў завяршаецца малітвай аб міры да *“усіх праведных слугаў Божых”*.

Гэтыя чатыры прывітанні перамяжоўваюцца шэрагам “адкрытых прастораў”, якія, як мы бачылі, складаюць важнейшыя моўныя элементы намаза. Улічваючы шырокую фармулёўку гэтых прывітанняў, час, неабходны для вымаўлення кожнага з іх, дазваляе засвоіцьсэнс папярэдніх фраз і ўнікнуць у іх тонкія нюансы.

Уявім сабе, што гэтыя малітвы і прывітанні ішлі ў кароткай, імклівай паслядоўнасці: “Прывітанне Богу, мір Прароку, нам і праведнікам”. Або можна было б прачытаць: “Прывітанне Богу, Яго Пасланцу, нам і праведнікам”. Звярніце ўвагу, што прапанаваныя тут “хуткія” версіі ніяк не адмяняюць меркаванага значэння. Тым не менш, яны пазбаўляюць нас мноства тонкіх вымярэнняў, якія ёсць у арыгінальным тэксце.

Прапанаваная мною скарачэная форма не дае магчымасці паглыбіцца ў дзівоснае становішча, у якім мы знаходзімся, задумацца над яго значэннем і напоўніцца дабраславеннямі і міласэрнасцю, якія асыпаюць нас з галавы да пяц. Гэта таксама перапшкаджае разуменьне непасрэднасць боскага адказу, які мы атрымліваем.

Для таго, каб адчуць дабраславенне гэтага прывітання больш поўна, паспрабуйце выдаліць галосны гук з канцоў некаторых слоў, каб зрабіць іх даўжэй. Можна сказаць, напрыклад: *الْحَيَاتِ ... لِلَّهِ ... وَالصَّلَوَاتِ ... وَالطَّيِّبَاتِ ...*

Такі ж падыход можна было б выкарыстаць і ў прывітанні, якое мы перадаем Прароку صلی الله علیه وسلم словамі *السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ* (*“Мір табе, о Прарок”*). Калі мы заклікаем мір на самага любімага Богу чалавека і на ўсю мусульманскую супольнасць, мы адкрываем для сябе дзве крыніцы шчасця, якія ніяк нельга лічыць звычайнымі. Мы павінны дзейнічаць павольна, і не рухацца далей, пакуль цалкам не адчуем хвалюючае ўздзеянне кожнай сказанай намi фразы. Першая крыніца шчасця – гэта прывітанне Пасланцу Божаю صلی الله علیه وسلم, нібы ён проста перад намi, а другая – адказ ад самага Прарока صلی الله علیه وسلم, які быў вернуты да жыцця, каб адказаць на наша прывітанне. Як паведамляе Прарок صلی الله علیه وسلم: *“Кожнага разу, калі хтосьці вітае мяне, Бог увакрасіла мяне, каб я адказаў на яго прывітанне мірам”*.⁴⁴

⁴⁴ Перададi Ібн Таймія у “Маджму’ аль-фатава” і ан-Нававі ад Абу Гурайры.

Басам Саіх

Яшчэ больш дзівосным і радасным з’яўляецца веданне, што Усемагутны Бог далучаецца да свайго Прарока ў гэтым высакародным адказе. Бо Сам Ён, калі вы вітаеце Яго Прарока صلی الله علیه وسلم, вітае і дабраслаўляе вас узамен. Гэта пацвярджаецца Боскім выслоўем, перададзеным праз вусны Прарока صلی الله علیه وسلم: “Узвялічвайце мяне, асабліва па пятніцах. Анёл Гаўрыёл аднойчы прыйшоў да мяне і, кажучы ад імя Бога, сказаў мне: “Штотраз, калі мусульманін на зямлі ўславіць цябе адзін раз [у пятніцу], Мае анёлы і Я ўславім гэтага мусульманіна дзесяць разоў”⁴⁵.

Якое прывітанне міру! Якая малітва! Якая ўзнагарода! Хіба можаце вы нават уявіць, што гэта значыць – Бог узвялічвае вас, і мільёны мільёнаў Божых анёлаў далучаюцца да Яго ў гэтай малітве па Яго загадзе? Ці разумееце вы, які пуд, што гэтыя малітвы аб дабраславенні паўтараюцца дзесяць разоў, калі вы моліцеся за Прарока, падчас намаза або ў іншы час?

22

ЧЫРВОНАЯ КНОПКА № 4: “МІР НАМ...”

السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

Гэтыя словы больш, чым проста прывітанне. Яны – сімвал галоўнага прыза, які вы атрымалі ў выніку прысутнасці Бога і прывітання Яго і Яго літасцівага Пасланца صلی الله علیه وسلم. Калі б вы, пасля візиту да прэзідэнта ці манарха, выявілі, выходзячы з яго палаца, што ён пакінуў вам падарунак ля дзверэй, вы здзівіліся б? Больш таго, раз ад кіраўніка дзяржавы, то гэта быў бы не звычайны падарунак, а такі, які б паказваў статус таго, хто падарыў.

Які ж падарунак можна чакаць ад Стваральніка цароў і прэзідэнтаў, Стваральніка неба і зямлі, калі вы прыйшлі засведчыць Яму сваю папану? Пасланнік Божы صلی الله علیه وسلم абвясціў, што мы атрымаем узнагароду за кожнае прывітанне мірам, адрасаванае любому чалавеку на зямлі. Такім чынам, дар, які вы атрымаеце ад Бога Усемагутнага, непазбежна перавысіць усё, што вы маглі б папрасіць ці нават уявіць на небе ці на зямлі, ад часу стварэння Адама і да дня, калі людзі будуць уважаныя з мёртвых.

⁴⁵ Перададзена ад Анаса б. Маіка ў кнізе “Сахіх ат-Таргыб”.

Адкрыў намаз наноў

Калі хтосьці скажа: “*Ас-Саляму ‘алеікум*” (“Мір вам”), яму будуць запісаныя дзесяць добрых спраў. Калі хто скажа: “*Ас-Саляму ‘алеікум ўа рахамату-Ала*” (“Мір вам і ласка Божая”), на яго карысьць будзе запісана дваццаць добрых спраў. І калі хто скажа: “*Ас-Саляму ‘алеікум ўа рахамату-Ала ўа баракятуг*” (“Мір вам, ласка Божая і дабраславенні”), на яго карысьць будзе запісана трыццаць добрых спраў.⁴⁶

Прамаўляючы ў малітве гэтае падвойнае прывітанне, вы абавязкова займеце падвойны гонар: гонар атрымаць бязмежнае Боскае прывітанне, якое пасылаецца на вас, вапу сям’ю і вашых сваякоў (*ас-саляму ‘алеіна*), купаючы вас і іх у ласцы Божай, дабыні і спакою; і гонар быць асыпаным Боскай міласцю за тое, што заклікалі мір на “*ўсіх Божых праведных слуг*”.

Зноў жа, ніколі не выпускайце з-пад увагі той факт, што мір, які вы заклікаеце ў гэтым маленні, прызначаецца не толькі вам; хутчэй, вы заклікаеце мір на “нас”. Існуе велізарная розніца паміж заклікам міру толькі на сябе, і заклікам яго на сябе разам з усімі навокал: на блізкіх і далёкіх, сваякоў і незнаёмых, вернікаў ва ўсім свеце і незлічонае мноства людзей, якія ўключаны ў лік праведнікаў.

Нарэшце, памятайце, што ва ўсіх гэтых маленнях вы не толькі аддаеце; наадварот, вы таксама і атрымліваеце. Кожнае слова мусіць спалучацца з перакананнем, што вы неадкладна атрымліваеце за гэта ўзнагароду.

Пасля таго, як вымавіце *للهُ التَّحِيَّاتُ* (“Усе прывітанні належаць Богу”), зрабіце паўзу і атрымайце задавальненне ад адказу. Скажаўшы: *وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ* (“малітвы і найлепшыя ўчынкi”), пачакайце і атрымайце асалоду ад атрымання адказу. Прачытаўшы: *اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ* (“О Божа, увяліч Мухамада...”), пачакайце і адчуіце асалоду ад атрымання адказу. А пасля таго, як скажаў: *وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* (“...і род Мухамада”), пачакайце і задавольцеся адказам.

А цяпер, пасля ўсяго, што вы даведаліся і зразумелі, ці адчуваеце вы, устаючы на малітву, нібы толькі выконваеце абавязак, ад якога вы хацелі бы вызваліцца? Альбо вы адчуваеце, што ідзеце атрымаць прыз большы за любы іншы, які можа прапанаваць жыццё, і скарыстацца правам, лепшым за любое іншае? Калі вы не выходзіце пасля малітвы з пачуццём, нібы вы нарадзіліся зноў, значыць, вы згубілі яго сапраўдны сэнс.

⁴⁶ Перардзена ад Сухайля б. Ханіфа ў кнізе “Сахіх ат-Таргыб”.

МАЛЬБА І АСАБІСТАЕ ПАКЛАНЕННЕ

Прашэнне, альбо мальба (араб. *du'ā*) – спрошчаная форма намаза. Яна адзначана духам намазу, але не мае фармальных рамак, пратаколаў, падрыхтоўкі, працэдуры і пэўнага часу. Гэта тып лёгкай, плаўнай малітвы, якую можна ўзносіць дзе заўгодна, у любы час і пры любых абставінах.

Я хацеў бы адзначыць, што англамоўныя людзі словам “малітва” (*prayer*), абазначаюць і тое, што арабы называюць *салат*, альбо кананічную малітву, і дуа, альбо мальбу. Такое зліццё тэрмінаў сведчыць аб тым, што, пакуль чалавек звяртаецца да Бога, значыць, яго зварот уяўляе сабой форму малітвы. Магчыма, гэта дапаможа растлумачыць, чаму мова Прарока صلی اللہ علیہ وسلم падчас малення, адрасаванага Богу, адрознівалася ад яго звычайнага стылю гаворкі, звернутага да навакольных. Крытыкі, знаёмыя з ісламскімі тэкстамі і дасведчаныя ў арабскіх літаратурных стылях і рыторыцы, заўважаюць, што нягледзячы на прыгажосць і красамоўства штодзённай гаворкі Прарока صلی اللہ علیہ وسلم, мова, якую ён выкарыстоўваў у малітвах, усё ж больш рухомая і напоўненая пафасам, больш рытмічная, больш выразная і больш яскравая, чым яго паўсядзённая мова. І гэтаксама патрабавальны крытык можа адрозніць мову, якая выкарыстоўваецца ў Боскіх выказваннях, перададзеных Прарокам صلی اللہ علیہ وسلم (у хадзісах-кудсі), і мову, якую Прарок صلی اللہ علیہ وسلم выкарыстоўваў паўсядзённа.

Як і ў хадзісах-кудсі, мова, тон і частата яго мольбаў маюць духоўную аўру, нібы іх сфармулявалі ў нябёсах. Навучаючы сваіх папалчнікаў такім малітвам, Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم сачыў, каб яны запаміналі іх слова ў слова, і папярэджваў іх пра важнасць захавання першапачатковых фармулёвак. Ён быў нагэтулькі непахісным у гэтым пытанні, што аднойчы выправіў аднаго са сваіх папалчнікаў, які проста замяніў слова “прарок” (*набі*) на слова “пасланец” (*расуль*), хаця абодва тэрміна дакладна адносяцца да аднаго чалавека.

Аль-Бара ібн ‘Азіб распавёў пра такі выпадак: “Аднаго разу Прарок صلی اللہ علیہ وسلم сказаў: “Перш чым класціся спаць, умывайцеся, як для намазу. Затым ляжце на правы бок і скажыце: “*О Божа, я адыўся Табе і накіраваў свой твар да Цябе. Я даверыў свае праблемы Табе і паставіў сябе пад Тваю абарону. Я раблю ўсё гэта, імкнучыся да Цябе і ў трымяцці ад Твайі сілы. Ад Цябе няма прытулку і абароны, акрамя Цябе. Я веру ў Тваё Пісанне, якое Ты перадаў, і ў Твайго Прарока, якога Ты паслаў*”. Тады, калі вам суджана будзе

Адкрыў намаз наноў

памерці, перш чым вы прачынецеся, вы намрэце ў чыстым стане, у якім вы прыйшлі ў гэты свет. Дык хай жа гэта будучы апошнія словы, якія вы прамовіце”. Я паўтарыў яму гэтыя словы, і калі я перайшоў да той часткі, якая кажа: “Я веру ў *Тваё Пісанне, якое Ты перадаў*”, я сказаў: “і ў *Твайго Пасланца*” замест “і ў *Твайго Прарока*”. Ён сказаў мне: “Не, трэба казаць “і ў *Твайго Прарока, якога Ты паслаў*””.⁴⁷

Такім чынам, Прарок صلی الله علیه وسلم вучыў сваіх папалчнікаў пэўным малітвам такім жа чынам, як ён навучаў іх Кур’ану, настойваючы на тым, каб яны вучылі іх даслоўна, без якіх-небудзь дадаткаў або выняткаў.

Гэта ілюструецца наступнымі выпадкамі. Па словах Ібн ‘Абаса, Пасланец Божы صلی الله علیه وسلم вучыў іх пэўнай малітве такім жа чынам, як ён навучаў іх суры з Кур’ана. Ён сказаў: “Скажы: “*Божа, мы шукаем Твайі абароны* (адна з версій гучыць “Я шукаю Тваю абарону”) *ад пакут Пекла. Я шукаю Твайі абароны ад мук магіль. Я шукаю Твайі абароны ад падступстваў Антыхрыста, і Я шукаю Твайі абароны ад спакусаў і выпрабаванняў як жыцця, так і смерці*””.⁴⁸

У іншым месцы сказана так:

“Пасланец Божы вучыў нас *ташагуду* (*Ат-тахійяту лі-Лягі...*), які ўключае ў сябе прывітанне да Бога і іншых, так сама, як ён навучаў нас сурам з Кур’ана”.⁴⁹

24

РАЗЛІК ПРЫБЫТКАЎ І СТРАТ

Калі-небудзь пасля адной з пяці штодзённых малітваў ці бралі вы аловак і паперу, каб зафіксаваць колькасць імгненняў, калі вы адчувалі, што насамрэч размаўляеце з Богам, калі здавалася, што адбываецца сапраўды дыялог, калі ваша сэрца дрыжала ці трымцела, хаця б толькі адзін раз, альбо адну секунду ці долю секунды? Інакш кажучы, ці даводзілася вам калі-небудзь ацаніць, хоць прыблізна, наколькі вы атрымалі карысць ад часу, праведзенага ў намазе?

⁴⁷ Перадалі аль-Бухары і Муслім.

⁴⁸ Перадаў імам Муслім.

⁴⁹ Перадаў Ібн Маджа ад Абдуллы б. Абаса, варты даверу хадзіс. А ў версіі ад Абдуллы б. Умара даюцца словы: “Ён не любіў, каб хоць адно слова было дададзена або выдалена”.

Басам Саіх

‘Аммар ібн Ясір аднойчы расправёў, што Пасланец Божы صلی اللہ علیہ وسلم сказаў: *“Некаторыя людзі выходзяць пасля намаза толькі з адной дзясяттай, адной дзвянтай, адной восьмай, сёмай, шостай, адной пятай, адной чацвёртай, трацінай, альбо паловай [узнагароды], залічанай на іх карысць”*.⁵⁰

Старайцеся не скончыць ніводнай малітвы, не адчуўшы сапраўднай сувязі з Богам, хай сабе і ненадоўга. Калі вы пацярпелі няўдачу ў першым ракаце, паспрабуйце яшчэ раз у другім, потым трэцім, потым чацвёртым. Калі ў вас не атрымаецца падчас абавязковых намазаў, паспрабуйце ў дадатковых (суннатах). Калі вам не ўдалося дасягнуць мэты ў сьвітальнай малітве, паспрабуйце зрабіць гэта зноўку ўдзень, пасля заходу сонца і падчас апошняй вячэрняй малітвы. Не дазваляйце мінуць дню, не заплакаўшы хаця б падчас адной з малітваў, не затрымаўшы хаця б секунду ці долю секунды, адчуўшы радасць ад сувязі з Усявышнім. Гэта найменшае, на што вернік можа спадзявацца. І калі вам атрымаецца адчуць больш за гэта, радуіцеся таму, што вы дадалі ў свой запас нябесных скарбаў.

Супермаркеты часта амануюць розыгрышы каштоўных прызоў як спосаб заахвочваць людзей купляць тавары. Трэба толькі запоўніць білет, пакінуўшы адрас і нумар тэлефона, каб, выйграўшы прыз, з вамі можна было звязацца. Уваходзячы ў намаз, вы ступаеце ў Боскую скарбніцу, дзе ў вас ёсць шанец, каб запоўніць безліч “квіткаў”, кожны з якіх дае вам права на прыз. Адным з адрозненняў паміж прызамі ад камерцыйных устаноў і узнагарод ад Бога з’яўляецца тое, што ў вас не проста ёсць шанец выйграць; вы гарантавана выйграеце не толькі адзін прыз, але і ўсе прызы – калі вы правільна запоўніце квіткі.

Уступаючы ў намаз, вы ствараеце інвестыцыйнае прадпрыемства, якое гарантуе вам больш прыбытку, чым любое іншае на Зямлі, і з найменшымі затратамі для вас. Гэта гіганцкае прадпрыемства амаль не патрабуе капіталаў. Пры выплаце заката вы плаціце прынамсі 2,5 працэнта ад сваіх ліквідных сродкаў. Адпраўляючыся ў хадж, вы павінны адкласці значны бюджэт, уключаючы кошт паездкі, пражыванне і іншыя выдаткі. І падчас посту ў месяцы Рамадан вы абавязаны адмовіцца ад ежы, пітва і п’яматлікіх іншых законных задавальненняў у дзённы час і ахвяраваць адпаведную міласціну (*садакатуль-фітр*) у канцы месяца ад імя кожнай асобы з вашай сям’і. Што ж тычыцца малітвы, то ўсё, чым вы карыстаецеся – гэта вада для абрадавага ўмывання і час, адведзены для малітвы. Вось і ўсё: ні пошлін, ні падаткаў!

⁵⁰ Перадалі Абу Давуд і ан-Насаі ад Аммара б. Ясіра варты даверу хадзіс.

Адкрыў намаз наноў

А ўзамен вы атрымліваеце велізарныя прыбыткі, якія адразу ж пераводзяцца на ваш духоўны рахунак. Вы збіраеце некаторыя з іх непасрэдна яшчэ да завяршэння малітвы: душэўны спакой, паляпшэнне здароўя, супакой, яснасць думкі і пачуццё абнаўлення. Некаторыя з іх, наадварот, загорнуты і адпраўлены ў элегантных пасылках альбо на ваш адрас у гэтым свеце (поспех, карысць, дабрабыт, адказ на мальбу) або на ваш адрас у жыцці вечным (сціранне грахоў, незлічоныя добрыя справы ў вашу Кнігу дзеяў).

Ці не заслугоўвае такое прадпрыемства бухгалтарскай кнігі? Зразумела, страты, пра якія я тут кажу, не такія, як мы звычайна думаем. Яны не прадугледжваюць змяншэння капіталу. Яны проста прадугледжваюць памяншэнне прыбытку, які б вы маглі дадаць да вашага наяўнага капіталу. Што ж тычыцца “капіталу” якім вы ўжо валодаеце, то ён застанецца некранутым, калі, барані Бог, вашыя малітвы выконваюцца з крывадушнасцю, выхваленнем і падманам.

Зразумеўшы важнасць духоўных пытанняў праз прыклад з інвестыцыямі, магчыма, вы здолееце ацаніць прыбытак, які вы атрымліваеце ў канцы кожнай малітвы, а таксама прыбытак, які вы страцілі, дазволішы клопатам адцягнуць вашу ўвагу ад пакланення.

Капштоўнасці, якія вы атрымліваеце праз малітву

Не забывайце, праглядаючы сваю малітоўную кнігу, вярнуцца да пяці “ліній”, названых у папярэднім абмеркаванні: лінія часу, лінія мовы, лінія цела, лінія сэрца і лінія дзеяння. Не забудзьцеся таксама правесці свой агляд колькасці хвілін, праведзеных вамі ў намазе. Калі вы скончылі два ракааты ўсяго за дзве-тры хвіліны, то вы, відаць, зусім не маліліся, і павінны вярнуцца і паспрабаваць яшчэ раз, бо вы ледзь паспелі прагаварыць словы малітвы, не даўшы сабе шанец зразумець іх значэнне.

Кожны мусульманін павінен стварыць простую шкалу, па якой можна памераць прыблізную колькасць “балаў”, набраных у кожнай малітве. У рэшце рэшт, вы сам – адзіны чалавек, здольны ведаць, якой была ваша малітва. Варта памятаць, вядома, што сапраўдны плён дадзенай малітвы не можа быць вядомы нікому, акрамя Таго, Хто ведае ўсё, і да Каго мы звярталіся падчас гэтай малітвы.

Пасля кожнага намазу задавайце сабе наступныя пытанні:

- 1) Падняўшы рукі і прамовіўшы першы такбір, ці адчуў я, што пакідаю ўсё і трапляю ў іншы свет, узнесены над зямным царствам?
- 2) Колькі разоў прамаўленне словаў *Аллагу акбар* (“Бог выпэй...”) вырвала мяне са стану нядбайнасці і вярнула мяне ў свет малітвы, падняўшы мяне на вышыню, далёкую ад дробязяў і мітусні свету, якая набліжае мяне да прысутнасці Таго, Хто выпэй за ўсё?

Басам Саіх

- 3) Колькі разоў Божае імя *ар-Рахман* умыла мяне сваім святлом, дазволіўшы мне адчуць міласэрнасць і міласць? І ці пастаянна Божае імя *ар-Рахім* купала мяне ў святле, абуджаючы мяне да міласэрнасці і спагады, якія доўжацца ад спрадвечных часоў давеку, і ачышчаюць мае цела і душу?
- 4) Колькі аятаў суры Фаціха я прачытаў такім чынам, што адчуў веліч Бога перад сабой, каб унутры мяне штосьці змянілася?
- 5) Колькі разоў, чытаючы аяты Фаціхі ці іншай суры, я пакінуў сабе дастаткова часу, каб прыняць іх, задумацца над імі і засвоіць іх значэнне?
- 6) Ці я ўспомніў пра маю сям'ю, сваякоў і сяброў, як мусульман, так і немусульман, а таксама маіх нядобразычліўцаў, мусульман і немусульман, молячыся: “*Вядзі нас пражодзівым шляхам*”, абдымаючы іх усіх у гэтым маленні пра міласэрнасць? Ці адчуў я смак маёй узнагароды за свой заклік да Божага кіраўніцтва і мудрасці?
- 7) Колькі разоў падчас сваіх паясных і зямных паклонаў я спрабаваў запоўніць “віртуальную прастору” пасля кожнага такбіра і тасбіха? Колькі секунд я даў сабе, каб запоўніць гэтую прастору?
- 8) Колькі з наступных “чырвоных кнопак” я націснуў падчас маёй малітвы? І колькі разоў я адчуў духоўны струмень глыбока ўнутры мяне, які ўзрушыў мяне да глыбіні душы, прымушаючы маё сэрца біцца хутчэй, трымцець або расчуліў мяне да слёз?
 - Кнопка “*да Цябе Аднаго мы звяртаемся па дапамогу*” (إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ): Колькі секунд я даў сабе пасля гэтай фразы, каб прыгадаць аб характары маёй просьбы, і шуканай мною дапамозе; каб уявіць сябе і ўсіх іншых людзей, уключаных у множны лік займенніка “мы”?
 - Кнопка “*Прывітанні належаць Богу*” (الْحَمْدُ لِلَّهِ): Колькі часу заняло вымаўленне гэтай фразы з адпаведным працягваннем галосных гукаў і паўзамі пасля іх, а таксама наступных фраз: الصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ (...*малітвы і самыя найлепшыя ўчынкі належаць Богу*)? Ці вылучыў я дастатковы час, каб адчуць радасць і здзіўленне ад уваходу ў прысутнасць Бога, вітаючы Яго словамі, якім Ён Сам мяне навучыў, і прывітаць Яго?
 - Кнопка: “*Мір табе, о Прарок, ласка Аллага і Яго дабраслаўненні!*” (السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ): Колькі часу мне спатрэбілася, каб прагаварыць гэтае прывітанне, асабліва падоўжання галосных ў словах *ас-саляму* (“мір”), *Аллаг* (“Бог”) і *бафакятуг* (“дабраслаўненне”)? Улічваючы прамежкі часу, прадугледжаныя гэтымі падаўжэннямі, а таксама адкрытую часавую прастору пасля прывітання, ці адчуў я двайную радасць ад закліку дабраслаўнення і міру на Прарока صلی اللہ علیہ وسلم і атрымання яго адказу?

Адкрыў намаз наноў

- Кнопка “*Мір нам і ўсім праведным слугам Божым*” (*السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ*): Заклікаючы мір на сябе, сваіх падапечных і ўсе пакаленні слугаў Божых, дзе б яны ні былі, у якім бы часе яны ні жылі, ці адчуў я далікатны дождж святога, першароднага святла, які сыходзіць на мяне і на іх, ачышчаючы мяне і іх ад усялякай шкоды? Ці адчуў я сябе больш багатым, атрымліваючы шчодрую Боскую ўзнагароду за кожнае прывітанне, прачытанае мною? Ці адчуў я сябе вызваленым ад галаўнога болю, хваробы, стомленасці, нагрукі або трывогі?
- 9) Ці даў рады я ў добраахвотных сунна-намазах, кампенсаваць тое, чаго я не змог дасягнуць у абавязковых малітвах? Альбо наадварот?
- 10) І, нарэшце, ці прыдбаў я ў гэтым новым практыкаванні цяпенне і настойлівасць? Ці адчуў я прыліў новай духоўнай энергіі? Ці адчуў, што некаторыя змены, хоць нязначныя, адбыліся ўва мне на ўзроўні фізічнага і псіхічнага дабрабыту, маральнай сілы, настойлівасці і мудрасці?

Каштоўнасці, якія можна згубіць падчас малітвы

Пасля намазу задайце сабе наступныя пытанні:

- 1) Колькі маіх такбіраў прайшло без майго засяроджвання на сказаным?
- 2) Колькі аятаў Кур’ана я прачытаў, не звярнуўшы ўвагі на іх сэнсы?
- 3) Колькі тасбіхаў падчас паясных і зямных паклонаў я проста паўтарыў, нібы папугай, не адчуўшы іх смак і багацце іх сэнсу, і не выкарыстоўваючы як мае быць адкрытую прастору за імі?
- 4) Колькі разоў я дазваляў сабе выпрастацца або паправіць сваю вопратку ці валасы, пакуль спускаўся ў зямны паклон? Колькі разоў я без патрэбы рухаў рукамі ці іншымі часткамі цела?
- 5) Колькі разоў я губляў увагу ў сваім намазе, разглядаючы малюнкi, формы і колеры на малітоўным дыванку ці вакол сябе?
- 6) Колькі разоў мяне адцягваў ад малітвы нейкі сегасветны клопат?
- 7) Колькі разоў маю ўвагу ад пакланення адцягвалі старонняя размова побач, гук тэлевізара ці радыё, тэлефонны званок ці стук у дзверы?
- 8) Якія з пяці “аній” малітвы мне не ўдалося пракантраляваць у малітве: час, язык, цела, сэрца, дзеянне?
- 9) Ці адчуваю я, што намаз надаў мне сілы для супрацьстаяння дзеянням, якія супярэчаць словам, сказаным Богу ў малітве?
- 10) Ці адчуваю я, што прайшоў “курс”, прапанаваны малітвай, з рашчучасцю, настойлівасцю і цярплівасцю? Альбо я выйшаў з намазу такім жа, якім быў перад уступленнем у яго?

Басам Саіх

І, нарэшце, кладучы ноччу галаву на падушку і прамаўляючы традыцыйныя малітвы з Сунны, паспрабуйце зрабіць хуткі агляд усіх “малітоўных пунктаў”, якія вы запісалі на працягу дня, асабліва звязаных з “чырвонымі кнопкамі”. Затым параўнайце іх з агульнай колькасцю вашых дасягненняў папярэдняга дня, каб даведацца, ці ёсць прагрэс у штодзённым заліку. Калі вы рэгрэсавалі, заўтра ж бярыцеся за выпраўленне сябе такім чынам, каб агульная тэндэнцыя ішла ўверх, а не ўніз. У канцы кожнага тыдня пастаўце сабе выніковую адзнаку за мінулы час і параўнайце яе са сваёй адзнакай за паза-мінулы тыдзень. Такім чынам вы зможаце пераканацца, што вапшы інвестыцыі прыносяць нязменныя дывідэнды.

25

Х А Й Ў С Ё В А Ш А Ж Ы Ц Ё С Т А Н Е М А Л І Т В А Й

Паводле расповяду Прарока صلی اللہ علیہ وسلم пра падзеі *Аейлятуль-Мі’радж*, падчас Небашэсія ў Райскае царства ён атрымаў загад выконваць малітву, які перадаў мусульманскай супольнасці. Першапачаткова яму было загадана, каб мы маліліся пяцьдзесят разоў на дзень. Прарок صلی اللہ علیہ وسلم працягваў прасіць свайго Госпада скараціць колькасць неабходных штодзённых малітваў, пакуль іх не засталася ўсяго толькі пяць. І я задаваўся пытаннем, як, можа, і вы: як жа мы далі рады выконваць па пяцьдзесят малітваў у дзень? Ці быў бы час на што-небудзь яшчэ? Калі б мы елі, пілі і спалі, чыталі і пісалі, размаўлялі адзін з адным, працавалі, хадзілі ў госці і многае іншае?

Пазней, аднак, калі я зразумеў прыроду намазу і ўплыў, які ён аказвае на чалавека, які моліцца, я зразумеў, што малітва – гэта жыццё, і яно ва ўсіх яго дэталях і дробязях складаецца з розных відаў малітвы:

- Калі вы прачынаецеся і з удзячнасцю знаходзіце, што вы яшчэ жывыя пасля часовай “смерці” сну, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі вы глядзіце на тварыкі дзяцей і дзівіцеся таму, як яны растуць і развіваюцца целама і розумам, авалодваюць новымі навыкамі, новымі словамі і новымі сродкамі зносін, якія з’яўляюцца штодня, вы ў малітве.
- Калі вы вучыце сваіх дзяцей рабіць дабро і верыць у Бога “з мудрасцю і добрымі настаўленнямі” (Сура ан-Нахль, 16:125), незалежна ад таго, прымуць яны вапшы парады ці не, вы знаходзіцеся ў малітве.

Адкрыў намаз наноў

- Калі ад сэрца даруеце брату, сястры, прабачаеце калегу альбо суседа за нейкую крыўду, якую ён вам нанёс, і калі прыносіце свае прабачэнні яму, нібы і самі маеце нейкую віну перад ім, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі хтосьці лае альбо абражае вас, а вы не адказваеце на гэта тым самым, лічачы гэта выпрабаваннем, спадазеючыся на ўзнагароду ад Бога, вы знаходзіцеся на малітве.
- Калі вы пакідаеце сход, дзе займаюцца зласлоўем, з-за немагчымасці змяніць ход гутаркі або абараніць таго, на каго паклёпнічаюць, вы ў малітве.
- Калі просіце Бога накіраваць немусульмана на шлях ісціны, вы знаходзіцеся на малітве.
- Калі вы аказваеце немусульманам ласку, спачуванне, пяшчоту і любоў ісламу, звяртаецеся да іх цывілізавана, ветліва і сардэчна, вы моліцеся.
- Калі вы выконваеце законы краіны, у якой вы жывеце, нават немусульманскай, удзячна абыходзячыся з людзьмі і выконваючы свае фінансавыя, сацыяльныя і маральныя абавязальствы ў адносінах да іх, вы знаходзіцеся на малітве.
- Калі вы з усіх бакоў акружаны хабарніцтвам і паскудствам, але асуджаеце гэтыя загану сваім сэрцам, нават калі не ў стане змяніць гэта сваімі словамі або дзеяннямі, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі вы робіце ўсё магчымае, каб дагадзіць сваёй сям'і і вакольным, незалежна ад таго, паспяхова вышы намаганні ці не, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі вы шчыра, усёй душой, верыце, што Бог клопоціцца пра вас, і, такім чынам, вы думаеце пра Бога толькі добрае, незалежна ад сумневаў, якія падкідаюць вашы ўнутраныя “дэманьы”, вы знаходзіцеся на малітве.
- Калі вы ўзносіце хвалу Богу і за дабро, і за нягоды, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі вы адводзіце свой позірк ад зямных спакусаў, вы ў малітве.
- Калі вы цярдліва пераносіце хваробу, беднасць, страту або іншыя цяжкія жыццёвыя абставіны, вы моліцеся.
- Калі вы шкадуеце кагосьці альбо дапамагаеце захаванню жыцця, вы знаходзіцеся ў малітве.
- Калі вы падзяляеце клопаты, пакуты і смутак мусульман і немусульман у якойсьці краіне, нават проста ўзвышаючы свой голас на знак пратэсту альбо молячы Бога за іх, вы знаходзіцеся ў малітве.

Басам Саіх

- Калі вы наведваеце хворага, вы знаходзіцеся на малітве. Хіба наш Прарок صلی الله علیه وسلم не даваў парад у здзяйсненні рытуальнага ўмывання перад наведваннем хворага?
- Калі вы кладзецца спаць і адпачываеце ад напружання доўгага дня, рыхтуючыся да новага дня плённай і канструктыўнай дзейнасці, вы знаходзіцеся ў малітве. Хіба наш Прарок صلی الله علیه وسلم не даў парад у здзяйсненні рытуальнага ўмывання перад сном, нібы сон сам па сабе – своеасаблівая малітва?
- І, нарэшце, калі вы здаеце сабе справядзачу свайго дня перад сном, адзначаючы зробленае вамі правільна і свае памылкі, вы таксама знаходзіцеся ў малітве.

Карацей кажучы, глядзячы на свет праз прызму пакланення, вы ўбачыце, што ўсё ваша жыццё – гэта малітва. Таму не губляйце ніводнай з жыццёвых магчымасцей пакланіцца Богу, магчымасцей, якія з’яўляюцца на кожным кроку. Бясконцыя варункі жыцця – гэта “словы”, якія сведчаць пра веліч Стваральніка: узвялічваюць Яго сілу, усхваляюць Яго шчодрасць і ласку, абвяшчаюць Яго благаслаўленне і нагадваюць Яго славам, каб яны пастаянна звярталіся да Яго і ніколі не гублялі з-пад увагі тое, што яны заўсёды ўдзельнічаюць у нейкай форме пакланення.

Калі хтосьці абразіў вас, не злуйцеся і не засмучайцеся. Замест гэтага, хай гэта стане для вас магчымасцю для ўдзячнасці і пакланення. Скажыце сабе: “І гэты чалавек, і я – стварэнні Бога. Як выдатна, што ў кожнага з нас выразная індывідуальнасць, асаблівы знешні выгляд і тэмперамент – у кожнага з мільярдаў душ на Зямлі!”

Няхай усё, з чым вы сутыкаецеся, усё, што вы чуеце, усё, што бачыце вакол сябе, стане падставай для хвалы Богу. Хто я такі, каб называць штосьці альбо кагосьці непрыгожым, калі ўсе і ўсё – з ліку Божых стварэнняў? Нават бліскавіца, якая асяляе мой погляд, гром, які прымушае мяне дрыжаць ад страху, і жах, які выклікаюць прыродныя катаклізмы, заахвочваюць мяне да воклічаў хвалы, якія набліжаюць мяне да Бога.

У якой бы сітуацыі вы ні апынуліся – будзьце часткай гэтага велізарнага Сусвету, які няспынна, нястомна займаецца ўзгаданнем Бога (*зікрам*), уносіць Яму сваю хвалу, падзяку і пакланенне. Пакуль вы жывыя, вы знаходзіцеся ў малітве.

Дык хай гэтыя залатыя правілы вядуць вас па жыцці:

Адкрыі намаз наноў

- Не рабіце ні кроку за межы дома, каб выправіць вакольны свет, не зрабіўшы папярэдне крок унутр сябе, каб выправіць вапшы зносіны са светам вечным.
- Не марнуйце ні гадзіны свайго часу, не думаючы, што ў вас застаецца менш за гадзіну жыцця на гэтай зямлі.
- Не ачышчайце ў рытуальным умыванні свае целы, не працуючы дзеля ачышчэння свайёй душы.
- Не прамаўляйце ні слова ў малітве, не маючы намеру, каб вапшы дзеянні сведчылі праўду гэтага слова.
- Не схіляйце галаву з пабожнасцю ў малітве, не схіляючы сваю волю з пакорлівасцю ў паўсядзённым жыцці.
- Не выходзьце з мячэй тым самым чалавекам, якім вы туды ўваходзілі.
- Не развітайцеся з месяцам Рамадан, не развітаўшыся з нейкай формай непапарадкавання Богу і не вітаючы якую-небудзь новую форму паслушэнства.
- Не рабіце дабра правай рукой, не адхіляючы дрэннага левай.
- Не рэжце ахвярную жывёлу, спадзеючыся наблізіцца да Неба, не “зарэзаўшы” перш грэшны ўчынак, які можа наблізіць вас да Пекла.
- Не марнуйце ні капейкі без патрэбы, не памятаючы пра тых, хто памёр у пошуках таго, што магло б дапамагчы пазбегнуць холаду, хваробы ці голаду.
- Не напаўняйце шклянку да краёў, ведаючы, што вып’еце толькі палову яе змесціва.
- Не марнуйце ні кроплі вады, не ўспомніўшы тых, хто штодня памірае ад смагі.
- Не кладзіце ў рот ні кавалка ежы, памятаючы тых, хто памёр з-за яе адсутнасці.
- Не выкідайце рэшткі ежы, памятаючы, што Бог можа пазбавіць вас усяго, што ёсць на вашым стале.
- Не радуіцеся пладам гэтага свету, не жадаючы радавацца пладам вечнасці.
- Не адчувайце задавальнення ад таго, што набылі, а потым патрацілі, як ад таго, што аддалі, і, такім чынам, захавалі.
- Замест таго, каб раздражняцца, што вы не маеце патрэбнага абутку, смуткуйце па тых, у каго няма ног, на якіх яго можна было б насіць.
- Не наракайце, калі прыбор або прадмет мэблі ў вашым доме ламаецца, памятаючы, што ёсць людзі, у якіх наогул няма жылга.
- Не пасыпайце соллю ежу, не пасыпаючы свае словы цукрам.

Басам Саіх

- Не кажыце нічога кепскага ні пра каго, памятаючы, што хтосьці можа сказаць тое ж самае пра вас.
- Не звяртайцеся да бацькоў без павагі, ведаючы, што вы аднойчы можаце пачуць словы непавагі ад вашых уласных дзяцей.
- Не пагарджайце нікім з людзей ніжэйшага за вас стану, ведаючы, што ў Бога ёсць значна больш падстаў пагарджаць вамі, чым у вас перад гэтым чалавекам.
- Не патрабуйце ад Бога памілавання за тое, што абразілі Яго, папярэдне не прабачыўшы тых, хто пакрыўдзіў вас.
- Не дазваляйце нават парушынцы нянавісці ўкрасціся ў ваша сэрца, не запрашаючы прыйсці ў яго любові.
- Перш чым маліцца за тых, каго любіце, маліцеся за тых, у чыёй любові вы не ўпэўненыя, альбо чыя любоў да вас няпэўная.
- Не бойцеся выпрабаванняў, якія патрабуюць цярдлівай настойлівасці, але будзьце ўпэўненыя ва ўзнагародзе, якая чакае вас, і спадзявайцеся на палётку, якая абавязкова прыдзе ў прызначаны час.
- І, нарэшце, прыслухайцеся да загаду міласэрнага Прарока صلی اللہ علیہ وسلم: *“Пакланяйцеся Богу, нібыта вы бачыце Яго, і лічыце сябе памерлым. Узгадвайце Бога ля кожнага камяня і кожнага дрэва; учыніўшы зло, здзейсніце следам за ім добрае: за таёмна зробленым злом – таёмнае дабро, а за публічны грэх – публічная добрая справа”*.⁵¹

З кожным дыханнем памятайце, што ўсё ваша жыццё – гэта малітва. Пры любых абставінах будзьце чыстымі і духам, і цела пасля падрыхтоўкі да намаза. І будзьце свядома ўдзячныя свайму Госпаду, як кожная клетка ў вашым целе, кожны сустаў і мышца, якія не маюць свядомасці.

Ведайце, што тое, як вы кіруеце сваёй малітвай, адлюстроўвае тое, як вы кіруеце сваім жыццём. Першая аснова ісламу, сведчанне веры (*шагада*), з’яўляецца сродкам забеспячэння вашага дабрабыту ў жыцці вечным, у той час як малітва, яго другая аснова – сродак забеспячэння вашага дабрабыту і ў жыцці вечным, і ў зямным. Гэтая кніга прызначана даць вам набор ключоў, з дапамогай якіх вы зможаце адкрыць скарбніцы вашага розуму і сэрца, каб скіравацца ў палёт па сусветах вашага ўяўлення з Боскай дапамогай і адпльць у мору адкрыццяў.

⁵¹ Перадаў Му’аз б. Джабаль ў кнізе “Сахіх ат-Таргыб”.

О Божа! Я прашу Цябе прабачэння за любы грэх, у якім я пакаяўся толькі, каб яшчэ раз патрапіць у яго. Я прашу ў цябе прабачэння за часы, калі я аддаў Табе штосьці ад сябе, толькі каб міжволі забраць гэта назад. Я прашу ў цябе прабачэння за выкарыстанне сілы, якой Ты надзяліў мяне, на ўчынкі непаслушэнства. Я прашу ў Цябе прабачэння за тое, што дазволіў добрым рэчам, праз якія я шукаў Цябе, адвесці мяне да нечага іншага, акрамя Цябе.

АДКРЫЙ
Намаз
НАНОЎ

БАСАМ САІХ

*Пераклад з арабскай мовы, перагледжаны,
скарочаны варыянт з арабскага арыгінала*
НЭНСІ РОБЕРТС

Пераклад: Давуд Радкевіч

Вокладка: Шіраз Хан

Макет: Гасан Гасанов

Our public lives and university departments have seen the rapid spread of disciplines and curricula that concern themselves with the best means of managing industrial, commercial, agricultural and construction projects, and of investing everything that has the potential of achieving profit and benefit in our lives both public and private. But whoever thought of introducing into our schools, institutes or universities a specialization or curriculum that deals with the management and investment of something more valuable, more beneficial, more enduring, and more guaranteed to yield results, both in this world and the next, than all the aforementioned enterprises combined, namely, our various forms of worship, and in particular, that of Salah ?

- How can Salah go from being a mere duty to being a right, from being a burden to being a pleasure?
- How does Salah reprogram the parts of our minds that have been thrown off balance by the "viruses" of daily life, the passage of time and over-familiarity?
- How can Salah reorder our lives and thinking?

This book is an attempt to rediscover Salah, which might well be described as the most advanced program for the recovery of Islamic civilization, the greatest investment enterprise for both this life and the next, by identifying and overcoming the effects of the over-familiarity, routine, and mindlessness that often hinder our practice of this vital ritual.

BASSAM SAEH was born in Lattakia, Syria in 1941. He holds an MA and Ph.D. in Modern Arabic Literature (Cairo University), and has taught in both Arab and British universities. In 1991 he founded the Oxford Academy for Advanced Studies. Active on a number of academic councils and bodies in Britain, he works at present as reporting inspector for the British Accreditation Council, and supervises graduate students at the University of Wales. His writings include: *Modern Trends in Arabic Poetry [Ḥarakat al-Shi'r al-Ḥadith]* (Damascus, 1978; Second Edition, Damascus, Dar al-Fikr, 2006), (*The Image: Rhetorical and Critical Approaches*) *Al-Ṣūrah Bayna al-Balāghah wal-Naqd* (Jeddah, Dar al-Manarah, 1984), (*Islamic Realism in Literature and Criticism*) *Al-Wāqī'iyah al-Islāmiyah fī al-Adab wal-Naqd* (Dar al-Manar, Jeddah, 1985), (*Muslims facing Islam, Christians facing Christianity*) *Muslimūn fī Muwājahat al-Islām, Masīhiyūn fī Muwājahat al-Masīhiyah* (London, Legacy, 2008), (*The Miracle: Reviewing the Studies of the Miraculous Language of the Quran*) *Al-Mu'jizah: I'ādat Qirā'at al-I'jāz al-Lughawī fī al-Qur'ān al-Karīm* (Washington, DC, IIIT, 2012), and *The Miraculous Language of the Qur'ān: Evidence of Its Divine Origin* (Washington, DC, IIIT, 2015).

